

Strategia rozwoju miejskiego Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego (ROF)

Opracowanie:
AGERON Polska na zlecenie
Gminy miasto Radom
Sierpień, 2015

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej, przyznanych w ramach
„Konkursu dotacji na działania wspierające jednostki samorządu terytorialnego w zakresie
planowania miejskich obszarów funkcjonalnych”

Spis treści

Spis treści	2
1 Wprowadzenie i podstawa prawna	4
2 Diagnoza	6
2.1 Synteza diagnozy	6
2.2 Analiza SWOT	31
2.3 Analiza PEST	33
2.4 Drzewo problemów	34
2.5 Analiza otoczenia instytucjonalnego	36
3 Założenia Strategii	39
3.1 Struktura Strategii	39
3.2 Misja Strategii	40
3.3 Cele strategiczne i operacyjne	41
4 Cel strategiczny 1. Wzmocnienie zdolności instytucjonalnych ROF	41
Cel operacyjny 1.1. Wypracowanie i wdrożenie modelu bieżącej współpracy JST w ramach ROF	41
Cel operacyjny 1.2. Uporządkowanie struktury przestrzennej ROF	43
Cel operacyjny 1.3. Wzrost znaczenia ROF na szczeblu regionalnym i krajowym	45
5 Cel strategiczny 2. Rozwój społeczno-gospodarczy ROF	46
Cel operacyjny 2.1. Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej i warunków prowadzenia działalności gospodarczej ROF	46
Cel operacyjny 2.2. Rozwój kapitału ludzkiego na terenie ROF	50
Cel operacyjny 2.3. Poprawa wizerunku ROF	53
6 Cel strategiczny 3. Poprawa funkcjonalności ROF	55
Cel operacyjny 3.1. Poprawa funkcjonalności systemu transportowego ROF	55
Cel operacyjny 3.2. Modernizacja przestrzeni zurbanizowanej ROF	61

Cel operacyjny 3.3. Włączenie społeczne i zapobieganie wykluczeniu społecznemu na terenie ROF.....	63
Cel operacyjny 3.4. Poprawa jakości i dostępności pozostałych usług publicznych oraz infrastruktury ROF.....	66
7 Cel strategiczny 4. Poprawa stanu środowiska przyrodniczego ROF	68
Cel operacyjny 4.1. Poprawa funkcjonalności systemu przyrodniczego ROF ..	68
Cel operacyjny 4.2. Ograniczenie negatywnego oddziaływania społeczno-gospodarczego na środowisko ROF	70
8 Źródła finansowania	72
9 Spójność Strategii z dokumentami zewnętrznymi.....	77
9.1 Spójność z dokumentami krajowymi i unijnymi	77
10 Założenia monitoringu	84
11 Wykaz wynikających ze Strategii postulowanych zmian w dokumentach lokalnych, regionalnych i krajowych	88
11.1 Wnioski do dokumentów planistycznych JST ROF	88
11.2 Wnioski do dokumentów regionalnych i krajowych.....	88
12 Bibliografia	90

1 Wprowadzenie i podstawa prawna

Głównym krajowym dokumentem strategicznym, w którym zaznaczono potrzebę integracji obszarów funkcjonalnych największych polskich miast, jest *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*. W tymże opracowaniu obszar funkcjonalny został definiowany jako *spójna pod względem przestrzennym strefa oddziaływania miasta, która charakteryzuje się istnieniem wzajemnych powiązań funkcjonalnych oraz zaawansowaniem procesów urbanizacyjnych, będących efektem (odbiciem) zachodzących interakcji i zjawisk*. W celu stworzenia sprawnie działającego miejskiego obszaru funkcjonalnego konieczne jest wdrożenie zarządzania wykraczającego poza sztywne granice administracyjne gmin – konieczna jest zmiana perspektywy na rzecz zarządzania poszczególnymi funkcjami i problemami występującymi na terenie obszaru funkcjonalnego. Skala wzajemnych powiązań obserwowanych na terenie obszarów funkcjonalnych jest na tyle istotna, że jej pominięcie może uniemożliwiać realizację sprawnej polityki lokalnej. Dziedzinami w których powiązania te są szczególnie widoczne są m.in. planowanie przestrzenne, rozwój infrastruktury oraz rozwój rynku pracy.

Podstawą prawną dla określenia miejskiego Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego jest art. 49d ust. 2 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Na jego podstawie samorząd gminny lub powiatowy może wnioskować do samorządu wojewódzkiego o określenie obszaru funkcjonalnego o znaczeniu regionalnym oraz jego granic. Czynność ta zostanie podjęta względem ROF w jego granicach zdelimitowanych w ramach realizowanego projektu.

Uwzględniając powyższe, gmina miasto Radom podjęła się koordynacji opracowania *Strategii rozwoju miejskiego Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego (ROF)*, obejmującego swym zasięgiem zdelimitowany obszar ROF, w skład którego wchodzi Radom oraz gminy Gózd, Iłża, Jastrzębia, Jedlińsk, Jedlnia Letnisko, Kowala, miasto Pionki, gmina wiejska Pionki, Przytyk, Skaryszew, Wierzbica, Wolanów, Zakrzew i Orońsko.

Pomimo toczącej się od wielu lat debaty w środowiskach rządowych i samorządowych, w obecnych realiach prawnych obowiązujących w Polsce brak jest realizacji spójnej polityki miejskiej dotyczącej funkcjonowania obszarów funkcjonalnych. Taki stan rzeczy znacząco utrudnia podejmowanie efektywnej współpracy między jednostkami samorządu terytorialnego w ramach miejskich obszarów funkcjonalnych. Wskutek tego, współpraca odbywająca się w obszarach funkcjonalnych bazuje na ogólnie obowiązujących regulacjach prawnych dotyczących sfery funkcjonowania samorządu terytorialnego.

Obecnie, formy współpracy między jednostkami samorządu terytorialnego są regulowane przez zapisy Ustawy o samorządzie gminnym. Dzięki nim możliwe jest nawiązanie ściślejszej współpracy w ramach trzech, dobrowolnych form:

- związków komunalnych;
- porozumień administracyjnych;
- stowarzyszeń lokalnych.

Związek komunalny może być stworzony tylko między jednostkami tego samego poziomu administracyjnego. W ramach wyodrębnionej struktury organizacyjnej, prawnej i finansowej realizuje on działania o charakterze zadaniowym. Przekazanie związkowi komunalnemu określonych zadań

publicznych jest związane z przeniesieniem praw i obowiązków za ich realizację. Związki komunalne posiadają osobowość prawną, więc mogą podejmować czynności w sferze prawa publicznego i cywilnego. Związek komunalny mogą stworzyć minimum dwie jednostki samorządu terytorialnego. Każda JST może być członkiem dowolnej liczby takich związków.

Główną funkcją porozumień administracyjnych jest przeniesienie wykonania zadania z jednostki pierwotnie odpowiedzialnej za jego realizację na inną jednostkę. Tego typu porozumienia mogą być zawiązywane zarówno między jednostkami samorządu terytorialnego jak i z organami administracji rządowej. JST w drodze negocjacji same określają czas trwania, przedmiot i partnerów porozumienia.

Jednostki samorządu terytorialnego mogą także tworzyć stowarzyszenia lokalne, czyli dobrowolne, trwałe i samorządne zrzeszenia o celach niezarobkowych, których celem jest przede wszystkim reprezentowanie wspólnych interesów ich członków.

Oprócz powyższych form, samorządy mogą także zawiązywać umowy bilateralne i wielostronne. Formalna współpraca między jednostkami samorządu terytorialnego jest również dopuszczana w ramach innych ustaw. Spośród innych form współpracy w ramach których dopuszczana jest możliwość udziału jednostek samorządu terytorialnego wymienić można: lokalną grupę działania, lokalną organizację turystyczną, spółkę prawa handlowego, klaster, konsorcjum i sieć współpracy.

W celu opracowania *Strategii rozwoju miejskiego Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego* oraz sformalizowania współpracy w jego ramach, Miasto Radom, jako koordynator, zaprosiło do udziału w realizacji niniejszego projektu wszystkie jednostki samorządu terytorialnego znajdujące się w granicach ROF wyznaczonych w trakcie prac nad delimitacją ROF - wymienione powyżej gminy oraz powiat radomski. Partnerami ROF są gminy wchodzące w jego skład oraz powiat radomski. Porozumienie w sprawie udziału w realizacji projektu zostało podpisane z powiatem radomskim i wszystkimi 13 gminami wchodzącymi w jego skład. Gmina Orońsko, położona w powiecie szydłowieckim, nie podpisała na chwilę obecną powyższego porozumienia. Forma organizacyjna, w oparciu o którą funkcjonować będzie w przyszłości ROF nie została na chwilę obecną określona.

Zakłada się, że zasięg ROF oraz skład jego Partnerów ROF jest zagadnieniem otwartym. Uwzględnia się możliwość weryfikacji delimitacji ROF raz na pięć lat, celem modyfikacji zasięgu ROF oraz składu jego Partnerów. Należy przy tym zaznaczyć, że dołączenie nowych Partnerów ROF nie będzie miało wpływu na modyfikację struktury celowo-działaniowej *Strategii*. Warunkiem dołączenia do ROF będzie akceptacja zapisów *Strategii*.

2 Diagnoza

Budowa *Strategii miejskiego Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego ROF* została oparta na szczegółowej diagnozie oraz procesie konsultacji społecznych. Diagnoza została przeprowadzona na bazie szczegółowych opracowań tematycznych obejmujących w szczególności zagadnienia transportowe, środowiskowe oraz rewitalizacyjne zrealizowane na zlecenie gminy miasto Radom w fazie poprzedzającej rozpoczęcie prac nad niniejszym dokumentem. Szczegółowy wykaz opracowań wykorzystanych w trakcie prac nad *Strategią* został przedstawiony rozdziale 10. *Bibliografia*.

2.1 Synteza diagnozy

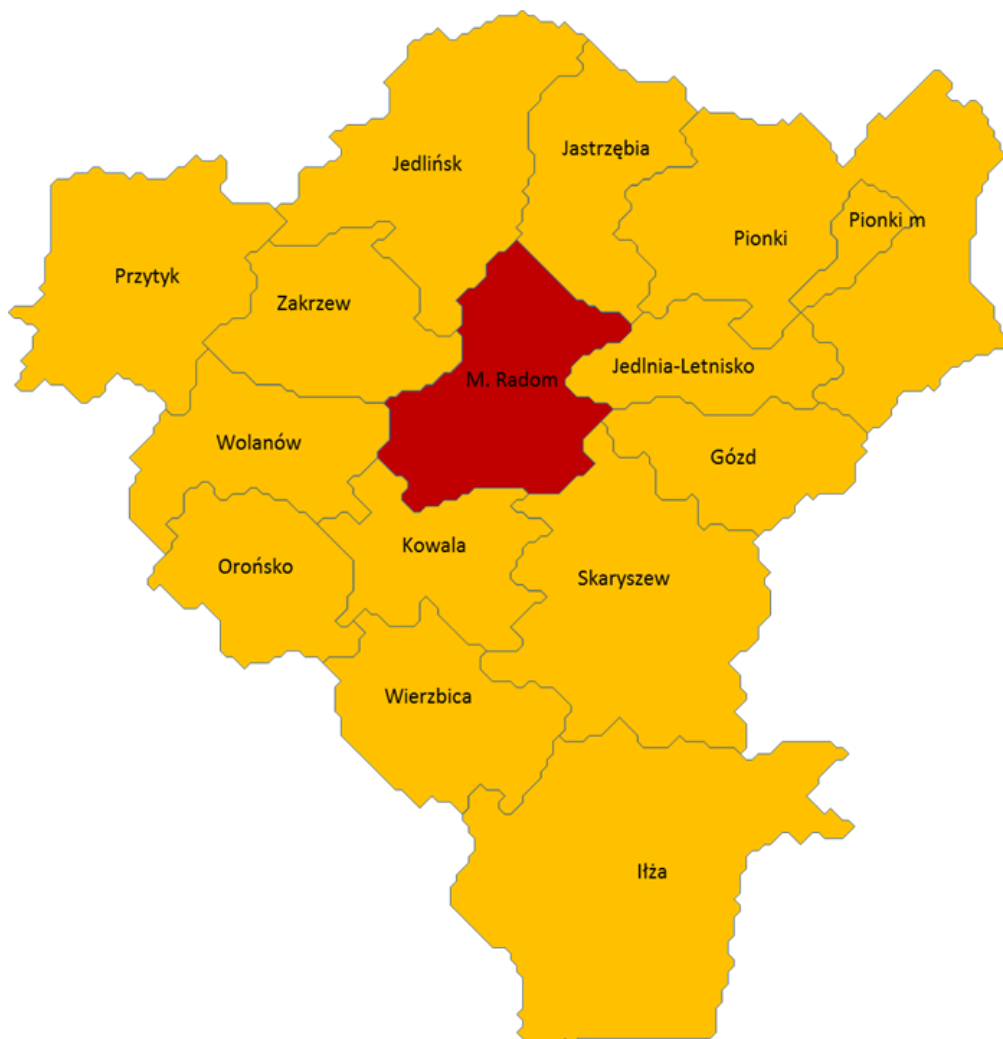
Miejski Radomski Obszar Funkcjonalny (ROF) zajmuje powierzchnię 1 530 km² i obejmuje obszar 15 gmin położonych w południowej części województwa mazowieckiego w ramach trzech powiatów:

- miasta na prawach powiatu Radom,
- powiatu radomskiego:
 - miasto Pionki – gmina miejska,
 - Iłża – gmina miejsko-wiejska
 - Skaryszew – gmina miejsko-wiejska
 - Gózd – gmina wiejska
 - Jastrzębia – gmina wiejska
 - Jedlińsk – gmina wiejska
 - Jedlnia-Letnisko – gmina wiejska
 - Kowala – gmina wiejska
 - Pionki – gmina wiejska
 - Przytyk – gmina wiejska
 - Wierzbica – gmina wiejska
 - Wolanów – gmina wiejska
 - Zakrzew – gmina wiejska
- powiatu szydłowieckiego:
 - Orońsko – gmina wiejska

Według danych z 2014 r., ROF zamieszkuje 374 508 osób, a jego gęstość zaludnienia wynosi 217 os./km². **Ludność ROF koncentruje się w mieście rdzeniowym – Radomiu**, w którym mieszka 217 201 osób, co stanowi 58% ludności ROF. Radom jest czternastym pod względem liczby ludności miastem w Polsce – pod względem liczby ludności wyprzedza m.in. Toruń, Kielce, Rzeszów, Olsztyn, Gorzów Wielkopolski i Zieloną Górę. W drugiej największej gminie ROF – mieście Pionki mieszka 19 168 osób. **Miasta Radom i Pionki skupią blisko 2/3 mieszkańców ROF**. Na kolejnych miejscach pod względem liczby ludności znajdują się: gmina Iłża (15 216), Skaryszew (14 317), Jedlińsk (14 163), Zakrzew (12 594), Jedlnia-Letnisko (12 475), Kowala (11 891), Pionki¹ (10 040), Wierzbica (9 987), Wolanów (8 755), Gózd (8 556), Przytyk (7 329), Jastrzębia (6 830) i Orońsko (5 986).

¹ Gmina wiejska

Rys. 1 Podział administracyjny Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego

Radom, stanowiący rdzeń Miejskiego Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego, posiada **szczególnie silne powiązania funkcjonalne z gminami Jedlnia-Letnisko, Zakrzew i Kowala** znajdującymi się w jego bezpośrednim sąsiedztwie, gdzie najsilniej oddziałuje gospodarczo. W drugiej kolejności, powiązania funkcjonalne Radomia widoczne są także z gminami Skaryszew, Jedlińsk, Jastrzębia i Orońsko. Na obszarze ROF, najsłabsze powiązania funkcjonalne z Radomiem wykazuje gmina Iłża. Z kolei z miastem Pionki duże powiązania funkcjonalne wykazują gminy Pionki, Jedlnia-Letnisko i Gózd. **Głównym pasmem rozwoju na terenie ROF jest oś Radom – Jedlnia-Letnisko – Pionki.**

Odptyw ludności

Od początku XXI w. liczba mieszkańców Radomia systematycznie spadała, w 2014 r. osiągając wartość 217,2 tys. (230,4 tys. w 2000 r.). Przyczynami odptywu ludności są m.in. utrzymujące się wysokie bezrobocie, niski poziom płac, niezadowolająca jakość życia w Radomiu, oraz jego niska konkurencyjność wobec Warszawy, która z racji bliskości i skali oddziaływania, obejmuje swoim oddziaływaniem konkurencyjnym Radom. Proces ten przejawia się przenoszeniem się mieszkańców Radomia poza granice kraju, do dużych polskich miast. Do innego typu migracji należy przenoszenie się mieszkańców Radomia do jego strefy podmiejskiej - szczególnie

7

do gmin **Zakrzew, Jedlnia-Letnisko i Kowala**, gdzie w ostatnich latach notowana była największa procentowa zmiana liczby ludności w gminach ROF. Ruch migracyjny dotyczy przede wszystkim ludzi młodych. Fakt ten przekłada się na **niższy poziom przyrostu naturalnego w mieście rdzeniowym w porównaniu ze strefą podmiejską**. W 2013 r. ujemne saldo przyrostu naturalnego zanotowano w Radomiu, Pionkach i Iłży, a dodatnie w strefie podmiejskiej Radomia (szczególnie w gminach Jedlińsk – 5,8%, Kowala – 3,8%, Skaryszew – 3,1%). Sumaryczne saldo migracji w Radomiu w latach 2002-2010 wynosiło -38,7, a w powiecie radomskim 20,0.

Suburbanizacja jest obecnie najważniejszym procesem kształtującym strukturę przestrzenną ROF. Proces suburbanizacji prowadzi do depopulacji miasta rdzeniowego, degradacji terenów rolniczych oraz powstawania szeregu konfliktów przestrzennych, które obniżają konkurencyjność regionu. Postępujący **chaos przestrzenny przyczynia się do intensyfikacji problemów związanych z dostępnością komunikacyjną oraz dostępem do infrastruktury społecznej i technicznej**. Do głównych problemów związanych z dostępnością usług publicznych i infrastruktury wynikających z suburbanizacji zaliczyć należy **malejącą opłacalność**. W przypadku Radomia malejąca opłacalność dotyczy utrzymania istniejącej infrastruktury. Realizowane inwestycje planowane są dla grupy odbiorców o konkretnej liczebności. W przypadku spadku liczby ludności zmniejsza się liczba mieszkańców, dla której dana infrastruktura jest utrzymywana. Utrzymywanie takiej infrastruktury zwiększa koszty jednostkowe jej funkcjonowania oraz naraża na tzw. „efekt gapowicza” – utrzymywania infrastruktury wykorzystywanej przez ludność jej niefinansującej – płacącej podatki w gminach podmiejskich. „Efekt gapowicza” jest wyraźnie widoczny zarówno w zakresie wykorzystywania infrastruktury drogowej, infrastruktury społecznej i kulturalnej oraz infrastruktury edukacyjnej – w zakresie dojazdu młodzieży z podradomskich gmin do szkół ponadgimnazjalnych, które są zogniskowane w Radomiu. Należy w tym miejscu zauważyć jednak, że „efekt gapowicza” nigdy nie jest wyłącznie jednostronny. W różnych skalach, jednak zawsze oddziaływanie w jego ramach jest dwustronne.

Zaniechanie utrzymywania infrastruktury może z kolei doprowadzać do wykluczenia społecznego grup mieszkańców pozbawionych danej infrastruktury, co może dodatkowo stymulować odpływ mieszkańców.

W przypadku gmin podmiejskich malejąca opłacalność dotyczy realizacji nowych inwestycji. Procesy suburbanizacyjne przejawiają się brakiem koncentracji rozlewającej się zabudowy. Rozproszenie zabudowy podnosi koszty realizacji usług (w tym transportu publicznego) i inwestycji infrastrukturalnych. Analogicznie jak w przypadku Radomia, możliwe są dwie grupy rozwiązań – zapewnienie i niezapewnienie usług publicznych i infrastruktury. Zapewnienie, przekłada się na wzrost wydatków jednostkowych gminy (które sumarycznie mogą przekroczyć wzrost przychodów gminy z tytułu zwiększenia bazy podatkowej), stymuluje dalsze procesy suburbanizacyjne oraz wzmacnia presję na środowisko, poprzez podział siedlisk przyrodniczych oraz wzrost emisji zanieczyszczeń, w tym m.in., zanieczyszczeń komunikacyjnych, hałasu, emisji ciepła. W przypadku niezapewnienia, widoczny jest problem związany z wykluczaniem społecznym osób mieszkających na obszarach pozbawionych infrastruktury i usług publicznych.

Jedną z głównych przyczyn podejmowania decyzji o wyborze miejsca zamieszkania w podmiejskich lokalizacjach są niższe ceny ziemi i mieszkań w porównaniu z miastem rdzeniowym. Średnia cena 1 m² niezabudowanej nieruchomości wieloużytkowej (2014 r.) w gminie Jedlnia-Letnisko wynosiła prawie 25 zł, w gminie Jedlińsk 14,6 zł, a w gminach Wierzbica, Orońsko i Wolanów nie przekraczała 3 zł. Dla porównania średnia cena takiej nieruchomości w Radomiu wynosi 225 zł, a w Pionkach 35,4 zł. Spośród innych czynników stymulujących suburbanizację na terenach ROF wymienić można m.in.

otwartość gmin ROF na napływ nowych mieszkańców, który przekłada się na wzrost poziomu dochodów gmin; relatywnie sprawny układ drogowy umożliwiający dojazd do Radomia samochodem oraz brak barier ekofizjograficznych blokujących rozlewanie się zabudowy. Za jedyną istotną barierę ekofizjograficzną na terenie ROF należy uznać Puszcę Kozienicką położoną w północno-wschodnich terenach ROF. Za czynnik sprzyjający suburbanizacji należy również uznać **krajowe uwarunkowania prawne**, które w przypadku braku miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego nie dostarczają *de facto* żadnego skutecznego narzędzia kontroli rozpraszania zabudowy. Należy w tym miejscu zauważyć, że stopień pokrycia miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powiecie radomskim wyniósł w 2013 r. zaledwie 5,5%.

W ostatnich latach ceny radomskich mieszkań systematycznie spadają, pomimo ciągłego zapotrzebowania na nowe mieszkania, szacowanego na ok. 10,6 tys. Na wielu peryferyjnych radomskich osiedlach obowiązuje zakaz budowy nowych budynków, jednakże w dużej mierze to właśnie tam aktualnie powstaje ich tam najwięcej (Jeżowa Wola Wschodnia, Malenice, Kończyce). W Pionkach w ostatnich latach prawie wyłącznie powstaje zabudowa jednorodzinna, która koncentruje się pomiędzy centrum miasta a granicą Kozienickiego Parku Krajobrazowego. **Największa aktywność budowlana występuje w bezpośredniej strefie podmiejskiej Radomia**. W gminie Jedlnia-Letnisko wynosi ona 215% średniej dla podregionu radomskiego, w gminie Zakrzew 196%, a w gminie Kowala 168%.

Struktura gospodarcza

W 2014 r. na terenie ROF prowadziło działalność 35 420 firm, z czego w Radomiu 24 687, co stanowi 69,7% ogółu. **Największa liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON na 10 tys. mieszkańców na terenie ROF w 2014 r. została zanotowana w Radomiu** i wyniosła 1 137. Wartość ta była wyższa od średniej ogólnokrajowej wynoszącej 1 071 i niższa od średniej wartości dla Mazowsza wynoszącej 1 391. Wartości charakteryzujące pozostałe gminy ROF były niższe zarówno od średniej ogólnokrajowej jak i mazowieckiej i zawierały się w przedziale od 871 (gmina miejska Pionki) do 456 (gmina Przytyk).

Liczba przedsiębiorstw działających na terenie ROF w latach 2009-2014 utrzymywała się na względnie stałym poziomie – oscylowała w granicach +/- 2,5% względem wartości z 2009 r. W porównaniu do średnich wartości krajowych i wojewódzkich zjawisko to należy uznać za niekorzystne. W skali kraju liczba przedsiębiorstw w analizowanym okresie zwiększyła się o 10%. W przypadku woj. mazowieckiego wzrost ten wyniósł 15%. Zjawisko to można tłumaczyć m.in. emigracją młodych i przedsiębiorczych mieszkańców ROF, zakładających swoje działalności gospodarcze w miejscach docelowych migracji.

Na terenie ROF **zdecydowaną większość firm stanowią mikroprzedsiębiorstwa** zatrudniające do 9 pracowników (96% w 2013 r.). Najwięcej podmiotów gospodarczych funkcjonuje jako osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą - 80% ogółu (stan na 2013 r.). Wskaźnik ten jest wyższy od wartości charakteryzujących Polskę i woj. mazowieckie wynoszących odpowiednio 72,4% i 67,4%. Spółki kapitałowe stanowią niewielki odsetek w ogóle spółek funkcjonujących w ROF (6,3% podmiotów; średnia krajowa - 9,7%). Wśród gmin ROF, ta forma organizacyjna spółki jest najpopularniejsza w Radomiu (7,6%).

Sekcją PKD o najwyższym udziale w strukturze gospodarczej ROF jest sekcja G – handel i naprawa pojazdów. W 2014 r. w powyższej sekcji działalność prowadziła co trzecia firma ROF (33,5%). Udział ten był wyższy od średniej wartości krajowej i wojewódzkiej wynoszącej 26%. W ramach ROF najwyższym udziałem analizowanej sekcji charakteryzowały się Radom (34,1%), Skaryszew, Jedlińsk

9

oraz Jedlnia-Letnisko, a więc miasto rdzeniowe obszaru funkcjonalnego i gminy bezpośrednie z nim sąsiadujące. Sekcja ta była również znacząco reprezentowana przez przedsiębiorstwa gminy Przytyk, co związane jest z produkcją i handlem produktami rolnymi, z których jest ona znana.

Pośród branż działających na terenie ROF, **szczególnie wyróżniają się firmy działające w ramach sekcji C - przetwórstwa przemysłowego**. W 2014 r. w 11,9% przedsiębiorstw ROF stanowiły przedsiębiorstwa przemysłowe. Udział ten był wyższy od wartości średnich charakteryzujących zarówno woj. mazowieckie (8,0%) jak i Polskę (9,0%). Wśród gmin ROF największy udział sekcji C w ogóle firm został zanotowany w gminach: Wolanów (21,8%), Jastrzębia (18,5%) i wiejskiej Pionki (18,3%). W Radomiu udział ten wyniósł 10,7%.

Produkcja przemysłowa ROF jest skoncentrowana w ramach dziewięciu branż, w ramach których funkcjonuje 80,2% przedsiębiorstw przemysłowych ROF. Do branż tych należą:

- produkcja metalowych wyrobów gotowych (18,5% ogółu firm przemysłowych),
- produkcja odzieży (14,9%),
- produkcja artykułów spożywczych (8,0%),
- naprawa, konserwacja i instalowanie maszyn i urządzeń (7,7%),
- produkcja wyrobów z drewna oraz korka (7,2%),
- produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych (6,8%),
- produkcja mebli (6,6%),
- produkcja skór i wyrobów ze skór wyprawionych (4,9%),
- produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych (4,0%).

W porównaniu do udziału poszczególnych branż przemysłowych w krajowej strukturze przemysłu, szczególnie widoczny jest ponadprzeciętny udział na terenie ROF przedsiębiorstw z branż produkcji skór i wyrobów ze skór wyprawionych (368% średniego udziału krajowego), produkcji odzieży (178%), produkcji z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych (120%) oraz produkcji metalowych wyrobów gotowych (116%).

Branża produkcji metalowych wyrobów gotowych jest jedną z najlepiej rozwiniętych branż na obszarze ROF. Jej produkcja jest związana w dużej mierze z przemysłem zbrojeniowym, posiadającym znaczące tradycje w Radomiu. Branża ta jest szczególnie licznie reprezentowana w Radomiu oraz gminie Zakrzew i mieście Pionki. Udział firm z branży produkcji metalowych wyrobów gotowych w tych gminach w ogóle firm analizowanej sekcji w ROF wyniósł odpowiednio 62,6%, 5,7% oraz 4,5%. O poziomie rozwoju branży produkcji metalowych wyrobów gotowych na terenie ROF świadczy również istnienie **Radomskiego Klastra Metalowego**, który skupia instytucje reprezentujące lokalny biznes, władzę i naukę. Członkami klastra powstałego w 2001 r. są instytucje takie jak Miasto Radom, Izba Przemysłowo-Handlowa Ziemi Radomskiej, Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny, Radomskie Centrum Innowacji i Technologii, Instytut Technologii Eksploatacji – Państwowy Instytut Badawczy oraz 13 firm działających w branży obróbki metalowej (RADMOT, BARTECH, PMP, Łuczniczka, Lemich, Trimet, Rosa-met, Gabec, Draft, Pronar, HartMet, Duncan i Rohrbogen). Do celów funkcjonowania Radomskiego Klastra Metalowego należy wspieranie regionalnego przemysłu metalowego, rozwijanie bazy poddostawców, pozyskiwanie inwestorów, wpływanie na system edukacyjny i politykę gospodarczą oraz rozwijanie międzynarodowej współpracy i ułatwianie dostępu do innowacyjnych technologii.

Branżą przemysłową, silnie związaną z ROF jest również **produkcja odzieży**. W branży tej funkcjonuje blisko co piąty zakład przemysłowy w przypadku Radomia i co szósty w przypadku gminy Zakrzew.

10

W gminach tych skupia się blisko 80% przedsiębiorstw zajmujących się produkcją odzieży w ROF – odpowiednio 75,2% w Radomiu oraz 4,5% w gminie Zakrzew. Łącznie, **w branży produkcji metalowych wyrobów gotowych oraz produkcji odzieży funkcjonuje co trzeci zakład produkcyjny ROF.**

Analogicznie do branży produkcji metalowych wyrobów gotowych i produkcji odzieży, **produkcja przemysłowa w pozostałych sekcjach jest zogniskowana w Radomiu**, którego udział w produkcji ROF w ramach poszczególnych branż przekracza lub jest zbliżony do 50%. Znaczący udział pozostałych gmin w strukturze geograficznej poszczególnych branż przemysłowych jest widoczny w przypadku:

- produkcji wyrobów z drewna oraz korka – 10,5% przedsiębiorstw ROF prowadzi działalność w gminie **Itża**,
- produkcji wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych – 8,0% przedsiębiorstw ROF prowadzi działalność w gminie **Jedlińsk oraz Wierzbica** (łącznie 16%),
- produkcji mebli – 13,0% przedsiębiorstw ROF prowadzi działalność w gminie **Skaryszew**,
- produkcji skór i wyrobów ze skór wyprawionych – 11,6% przedsiębiorstw ROF prowadzi działalność w gminie **Jedlińsk**,
- produkcji wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych – 14,4% przedsiębiorstw ROF prowadzi działalność w mieście **Pionki**.

Charakterystyczny dla gospodarki Radomia jest również rozwinięty **przemysł tytoniowy**. Branża ta nie jest reprezentowana przez dużą liczbę przedsiębiorstw, jednak prowadzi w niej działalność dwóch największych radomskich pracodawców: Imperial Tobacco Polska Manufacturing S.A. i PHU Polski Tytoń S.A.

Wskutek postępującej suburbanizacji w strefie podmiejskiej Radomia **areal rolny ulega ciąglemu zmniejszaniu i fragmentacji**, i to nie tylko na glebach o niskich klasach bonitacyjnych. Problem ten jest szczególnie zauważalny w gminie Zakrzew, gdzie presji urbanizacyjnej poddawane są gleby klas II i III. Pomimo tego, w wielu gminach ROF rolnictwo jest nadal bardzo ważną składową lokalnej gospodarki. **Aktualnie użytki rolne stanowią 55,5% ROF** (nie wliczając Radomia). W strukturze zasiewów dominują zboża (82,8%). Towarowe rolnictwo specjalizujące się w uprawie papryki jest szczególnie rozwinięte w gminach **Przytyk i Zakrzew. Z tego rejonu pochodzi 80% krajowej produkcji papryki**. Produkcja owoców i warzyw jest także dobrze rozwinięta w gminach Wolanów, Orońsko, Skaryszew i Gózd. Należy w tym miejscu zauważyć, że przedsiębiorczość na obszarach wiejskich ROF jest bardzo niska, co przekłada się bezpośrednio na wysokość dochodów lokalnych samorządów z podatków PIT i CIT.

Atrakcyjność inwestycyjna **Obszar ROF posiada szeroką ofertę terenów inwestycyjnych typu *greenfield* i *brownfield*.**

Wskutek transformacji gospodarczej na terenie ROF upadło wiele zakładów przemysłowych. Z tego względu pojawiło się wiele terenów poprzemysłowych wymagających ponownej aktywizacji, która jest istotna ze względu na ich rewitalizację. Przykładem udanego zagospodarowania obszarów typu *brownfield* jest powtórne zainwestowanie terenu Gołębiów po byłych zakładach łucznik. W Radomiu do rewitalizacji przeznaczone są jeszcze tereny poprzemysłowe Potkanowa w okolicy ulic Tokarskiej i Żelaznej (7 ha) oraz obszar ograniczony ulicami Warszawską, Grójecką i Rybną oraz rzeką Mleczną (15,7 ha). Miasto Radom dysponuje także, niezabudowanymi i jednocześnie uzbrojonymi w infrastrukturę, obszarami inwestycyjnymi o łącznej powierzchni 70 ha. Położone są one w Wólce Klwateckiej, Wośnikach, Nowej Woli Gołębiowskiej

11

i Jeżowej Woli. Według Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, w Radomiu 1 119 ha jest obecnie przeznaczonych na cele przemysłowo-usługowe. W ramach pomocy publicznej *de minimis*, podmioty inwestujące w Radomiu mogą **ubiegać się o zwolnienie z podatku od nieruchomości**. Ponadto, w Radomiu funkcjonuje, zarządzana przez Agencję Rozwoju Przemysłu SA, **podstrefa Tarnobrzesckiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej Euro-Park WisłoSan** (25 ha), w której inwestorzy mogą liczyć na ulgi podatkowe. Położona jest ona w bliskim sąsiedztwie drogi krajowej nr 7.

Poza Radomiem największe obszary pod inwestycje zostały przeznaczone w mieście Pionki (84,5 ha) oraz w Iłży (9,1 ha). W Pionkach funkcjonuje ponadto **podstrefa TSSE Euro-Park WisłoSan**, a w Iłży **podstrefa Specjalnej Strefy Ekonomicznej „Starachowice”**. Największe rezerwy terenów poprzemysłowych drzemią w obszarze niegdyś zajmowanym przez fabrykę Pronit w Pionkach (300 ha). Z tego względu, miasto Pionki charakteryzuje się bardzo dobrym przygotowaniem do realizacji inwestycji o charakterze przemysłowym.

Spośród instytucji otoczenia biznesu funkcjonujących na terenie ROF szczególną uwagę należy zwrócić na **Radomskie Centrum Innowacji i Technologii**. Zostało ono założone w 2013 r., z inicjatywy Agencji Rozwoju Przemysłu. W jego ramach, na terenie byłych zakładów Łucznik utworzono Inkubator Technologii i Park Naukowo-Technologiczny. W swojej ofercie inkubator oferuje pomieszczenia, wsparcie szkoleniowo-doradcze oraz wsparcie finansowe w postaci *seed capital*. Agencja Rozwoju Przemysłu angażuje się także w zakresie wsparcia dla lokalnego przemysłu zbrojeniowego. Instytucją z większymi tradycjami jest powstała w 1991 r., **Izba Przemysłowo-Handlowa Ziemi Radomskiej**. IPHZR zrzesza ponad 110 firm i jest największym samorządem gospodarczym na terenie ROF. W ramach swojej działalności Izba przeprowadza szkolenia z zakresu prawa, finansów i zarządzania oraz pozyskuje partnerów do współpracy gospodarczej. Izba jest członkiem Forum Izb Gospodarczych Województwa Mazowieckiego i Krajowej Izby Gospodarczej.

Relatywnie najwyższą atrakcyjnością dla inwestorów wynikającą z potencjału gospodarczego, demograficznego i dostępności terenów inwestycyjnych **oraz potencjałem do przyciągania dużych inwestycji o charakterze przemysłowym dysponują Radom i miasto Pionki**. Według danych z 2013 r. w Radomiu funkcjonowało 59 podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego, a na terenie powiatu radomskiego było 13 takich podmiotów. W latach 2011-2013 podmioty z udziałem kapitału zagranicznego zainwestowały w Radomiu łącznie 409,8 mln zł, a w powiecie radomskim 54,3 mln zł. Oznacza to, że w analizowanym okresie średnia wartość zrealizowanych inwestycji zagranicznych przypadająca na jednego mieszkańca Radomia wynosiła 1 876 zł, a na mieszkańca powiatu radomskiego 359 zł. Dla porównania, średnia wartość dla Polski wynosiła 13 824 zł na jednego mieszkańca, a dla województwa mazowieckiego 49 187 zł. Porównanie do wartości średnich wskazuje na **ograniczoną atrakcyjność inwestycyjną Radomia i ROF względem inwestorów zagranicznych**.

Barierami w rozwoju gospodarki ROF są m.in. **emigracja** młodych ludzi za granicę i do innych polskich miast, **niedostosowanie kształcenia** na poziomie zawodowym do potrzeb pracodawców oraz **brak sprawnego połączenia kolejowego z Warszawą**. Paradoksalnie, to właśnie bliskość **Warszawy jest zarówno szansą jak i zagrożeniem dla gospodarki Radomia**. Z jednej strony stanowi ona czynnik atrakcyjności inwestycyjnej ROF, a z drugiej strony przyczynia się do odpływu młodych, wykształconych i przedsiębiorczych ludzi z ROF.

Wśród czynników politycznych, największymi barierami rozwoju ROF są brak porozumienia z powodu różnic poglądowych i brak koordynacji działań poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego

ROF oraz **słaba pozycja polityczna Radomia** zarówno na szczeblu regionalnym jak i krajowym, co przekłada się m.in. na opóźnienie realizacji krajowych i regionalnych inwestycji infrastrukturalnych na terenie ROF.

Czynnikiem negatywnie oddziałującym na atrakcyjność inwestycyjną ROF jest ponadto **niekorzystny wizerunek Radomia i całego ROF**. Radom zarówno poza ROF, jak i w ramach ROF – przez własnych mieszkańców - nie jest postrzegany pozytywnie. Przyczyn tego zjawiska należy upatrywać m.in. w niskiej pozycji konkurencyjnej względem Warszawy (zarówno w aspekcie rynku pracy, atrakcyjności inwestycyjnej jak i poziomu życia), ograniczonej zasobności w wyróżniki na których można by oprzeć budowę korzystnego wizerunku (np. unikatowe zasoby przyrodnicze, wydarzenia ogólnokrajowe) czy słabej pozycji politycznej Radomia. Warto również zwrócić uwagę na fakt, iż w Radomiu nie ma swojej siedziby lub fabryki żadna rozpoznawalna na świecie marka. Czynnikiem ten nie sprzyja budowaniu wizerunku Radomia.

Na terenie ROF **brakuje jednej instytucji, która w spójny sposób promowałaby region**. Widoczny jest również **brak efektywnej współpracy** pomiędzy samorządami, szkołami wyższymi, przedsiębiorcami, instytucjami otoczenia biznesu i organizacjami pozarządowymi w celu poprawienia klimatu inwestycyjnego w regionie. Należy przy tym zauważyć, że **brak współpracy jest obserwowany również pomiędzy poszczególnymi samorządami ROF**. W połączeniu z dominującą pozycją Radomia, niechęć samorządów do wzajemnej współpracy stanowi istotny czynnik hamujący rozwój społeczno-gospodarczy i infrastrukturalny ROF.

Wśród czynników negatywnie oddziałujących na atrakcyjność inwestycyjną ROF należy wymienić również częste **nieuregulowane przeznaczenie gruntów poprzez miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego**, a także nieefektywne podziały gruntów.

Czynnikami, które przyczyniają się do zwiększania atrakcyjności inwestycyjnej ROF są stosunkowo **niskie koszty pracy, najmu powierzchni biurowej, dzierżawy i zakupu gruntu**. Plusem jest także **dostępność terenów inwestycyjnych, bliskość dość dużego rynku zbytu oraz dobra dostępność komunikacyjna, w tym względem Warszawy**.

Rynek pracy

Liczba pracujących w ROF w 2013 r. wyniosła 65 600 osób. **Rynek pracy ROF wyraźnie koncentruje się w Radomiu**, w którym pracowało 51 382 osób, co stanowi 78,3% ogółu pracujących w ROF. Udział pracujących w pozostałych gminach wyniósł od 0,7% w przypadku gminy Jastrzębia do 4,6% w przypadku miasta Pionki. W ramach ROF, tylko **Radom posiada dodatnie saldo przyjazdów i wyjazdów do pracy**. Należy przy tym jednak zauważyć, że liczba osób dojeżdżających do pracy z gmin ROF (bez Radomia) do miasta Radom wynosi 5490 osób i jest tylko niewiele mniejsza niż liczba dojeżdżających do pracy z całego ROF do Warszawy (5128, w tym z Radomia 3076). **Liczba miejsc pracy na terenie ROF w ciągu ostatnich pięciu lat utrzymywała się na względnie stałym poziomie**. Uwzględniając ok. 2% wzrost zarówno w skali województwa jak i kraju, należy to uznać za zjawisko niekorzystne.

Według danych z 2011 r., **odsetek mieszkańców ROF utrzymujących się z pracy najmniej poza rolnictwem wynosi 28,2%**. Praca na własny rachunek poza rolnictwem stanowi źródło dochodu dla 3,7% mieszkańców ROF. Z pracy w rolnictwie utrzymuje się 5,4% mieszkańców powiatu Radomskiego i 0,5% mieszkańców Radomia. **Mieszkańcy ROF, którzy są na utrzymaniu innych stanowią 33,2% ogółu** – w kategorii tej znajdują się zarówno dzieci będące na utrzymaniu rodziców jak i osoby niepracujące pobierające zasiłek. Należy podkreślić, że wartość ta jest znacząco wyższa od średnich

wartości krajowej i regionalnej wynoszących odpowiednio 30,2% oraz 29,1%. Pozostała reszta mieszkańców ROF utrzymuje się z rent, emerytur i innych źródeł utrzymania.

Dla obszaru ROF charakterystyczne jest zjawisko wysokiego i trwałego bezrobocia. 49% bezrobotnych z ROF nie pracuje od ponad roku. W 2013 r. poziom bezrobocia w Radomiu wynosił 20,5% (178,3% średniej krajowej), a w powiecie radomskim aż 27,5% (239,1% średniej krajowej). Najwyższa stopa bezrobocia była notowana w gminach wiejskich takich jak: Orońsko (ok. 38%) oraz Wierzbica, Gózd, Pionki i Przytyk, a relatywnie najniższa w gminach Jedlińsk i Jedlnia-Letnisko. Bezrobocie w ROF w dużej mierze ma charakter strukturalny. Najwyższe bezrobocie panuje wśród osób z wykształceniem gimnazjalnym lub podstawowym oraz wyuczonych do takich zawodów jak: sprzedawca, szwacz, fryzjer, obuwnik przemysłowy, ekonomista, kierowca ciężarówki, robotnik budowlany, ślusarz i magazynier. Ze względu na wiek **najwyższy odsetek bezrobotnych charakteryzuje mieszkańców ROF w wieku 25-34 lata.**

Do najważniejszych czynników wpływających na poziom bezrobocia w ROF należy zaliczyć **nieodpowiedni poziom kapitału ludzkiego**. Problem ten ma naturę zarówno jakościową – nieodpowiedni poziom i zakres edukacji (w tym edukacji ponadgimnazjalnej) jak i ilościową – odpływ młodych, zdolnych i przedsiębiorczych mieszkańców. Problem ten skutkuje obniżeniem dynamiki przedsiębiorstw na terenie ROF oraz strukturalnym charakterem obserwowanego bezrobocia. Spośród innych czynników stymulujących bezrobocie na terenie ROF wymienić należy **ograniczoną liczbę dużych pracodawców**, powiązaną z niską atrakcyjnością inwestycyjną ROF oraz **niski poziom płac** na terenie ROF, stymulujący zjawisko „opłacałości” bezrobocia – sytuacji w której poziom oferowanego wynagrodzenia jest nieatrakcyjny ze względu na koszty z nim związane (np. konieczność wynajęcia opiekunki do dziecka) i utratę przywilejów w postaci zasiłków.

Za czynnik bezpośrednio powiązany z wysokością bezrobocia w ROF należy uznać również **subregionalną pozycję Radomia**. Radom jest 14 największym miastem Polski, jednak w związku z położeniem w województwie mazowieckim i dominacją w ramach niego Warszawy, jest pozbawiony pełnienia funkcji administracyjnych w wymiarze regionalnym. Jedyną instytucją regionalną zlokalizowaną na terenie ROF jest Wojewódzka Komenda Policji. Należy mieć na uwadze, że administracja regionalna jest pracodawcą zatrudniającym kilka tysięcy urzędników. Ulokowanie jej w Warszawie, prosperującym ośrodku o marginalnym bezrobociu, należy uznać za działanie niekorzystne z perspektywy ROF. Warto również zauważyć, że analogiczna koncentracja miejsc pracy związanych z instytucjami administracyjnymi ma również miejsce na terenie ROF - w Radomiu. Radom pełni funkcję miasta na prawach powiatu oraz siedziby urzędu powiatowego powiatu Radomskiego.

W latach 2007-2013 w programach aktywizacji zawodowej brało udział 23 760 osób z Radomia i 21 207 osób z powiatu radomskiego. Większość z nich uczestniczyła w kursach doszkalających na prawo jazdy w kategoriach zawodowych, sprzedawców z obsługą kasy fiskalnej, spawaczy, operatorów maszyn i magazynierów. W 2013 r. do urzędów pracy w ROF przedsiębiorstwa zgłosiły 5 026 ofert pracy, w których najczęściej zgłaszały zapotrzebowanie na takie zawody jak: robotnik budowlany, sprzedawca, magazynier, technik prac biurowych, kierowca samochodu ciężarowego i szwacz. **Na jedną ofertę pracy w Radomiu przypadało 6,8 osób bezrobotnych, a w powiecie radomskim 8,8.** Oferty pracy najczęściej dotyczyły zawodów, wśród których notowany był wysoki poziom bezrobocia. Fakt ten może być spowodowany znaczącą rotacją pracowników jak i trudnością pracodawców ze znalezieniem pracowników o oczekiwanych kompetencjach.

Infrastruktura drogowa

Przez obszar ROF przebiegają trzy drogi krajowe, które krzyżują się w Radomiu. Należą do nich: DK7 Żukowo – Chyżne, która oprócz Radomia przebiega także przez gminy Jedlińsk, Kowala i Wolanów; DK9 Radom-Rzeszów (gminy Skaryszew, Iłża) oraz DK12 Łęknica – Dorohusk (gminy Wolanów, Jedlnia-Letnisko, Gózd). Ponadto DK7 jest częścią międzynarodowej trasy E77 łączącej Europę Północną z Adriatykiem, a DK9 jest częścią E371, przebiegającej przez Polskę i Słowację. Należy przy tym zaznaczyć, że drogi te nie należą do transeuropejskiej sieci transportowej TEN-T. Przez obszar ROF przebiegają także drogi wojewódzkie: DW733 Karszówka-Zakrzew (gminy Zakrzew, Wolanów, Kowala, Skaryszew i Gózd), DW699 Niemianowice-Siczki (gminy Gózd i Jedlnia-Letnisko), DW787 Pionki-Zwoleń (gmina i miasto Pionki) oraz DW691 Pionki-Opactwo (gmina i miasto Pionki).

Radom nie posiada systemu obwodnic zewnętrznych, jednak drogi krajowe nie przebiegają przez ścisłe centrum miasta. W większości prowadzą one szerokimi arteriami tworzącymi układ obwodnicy wewnątrzmięskiej i dróg wylotowych z miasta. **Ruch tranzytowy i wewnątrzmięski odbywa się tymi samymi drogami.** Najmniejszą przepustowością w stosunku do natężenia ruchu charakteryzują się śródmiejskie odcinki dróg zbiorczych, szczególnie ul. Mireckiego i ul. 25 Czerwca.

W pobliżu Radomia planowana jest budowa dróg ekspresowych S7 Gdańsk – Rabka-Zdrój i S12 Piotrków Trybunalski – Dorohusk. W pierwszej kolejności zbudowana zostanie S7, gdyż na obszarze ROF ruch tranzytowy jest większy na osi północ-południe niż wschód-zachód. Obie drogi mają przebiegać w znacznym oddaleniu od granic Radomia, co może nie przyczynić się do pozytywnego oddziaływania na rozwój miasta. Należy mieć również na uwadze, że priorytetowy rozwój infrastruktury drogowej może negatywnie oddziaływać na możliwości rozwoju infrastruktury kolejowej, w tym bocznic kolejowych obsługujących tereny przemysłowe. Zagrożenie to jest możliwe w odniesieniu do południowej obwodnicy Radomia.

Znaczącą **barierą w optymalnym trasowaniu nowych dróg szybkiego ruchu jest powszechny w ROF wstęgowy układ pól.** Zdeterminował on powstanie wsi typu rzędówka charakteryzujących się dość gęstą zabudową, ciągnącą się na wielu kilometrach wzdłuż jednej ulicy. Ponadto, struktura przestrzenna kształtująca się w strefie podmiejskiej Radomia w ramach procesów suburbanizacyjnych jest wtórna względem wstęgowego układu pól, co skutkuje powstawaniem tam niespójnej i nieracjonalnie gęstej sieci dróg dojazdowych do nieruchomości (np. Jedlnia-Letnisko). **Z problemem wzmożonego ruchu tranzytowego zmagają się również Iłża.** W celu przeciwdziałania temu problemowi, w ciągu drogi nr 9 planowana jest budowa obwodnicy Iłży.

Z roku na rok postępuje wzrost ruchu kołowego na drogach wszystkich kategorii. Szczególnie duża dynamika wzrostu natężenia ruchu ma miejsce na drogach wojewódzkich, które obsługują ruch regionalny i lokalny w kierunku Radomia, tj. DW737 Radom-Kozienice (przez gminy Pionki i Jedlnia-Letnisko), DW740 Radom-Potworów (przez gminę Zakrzew) oraz DW744 Radom-Starachowice (przez gminę Kowala). Powodem tego zjawiska jest przede wszystkim **postępująca suburbanizacja.** Należy mieć na uwadze, że wzrost natężenia ruchu kołowego wynikający z suburbanizacji wpływa na obniżanie wydolności istniejącego układu komunikacyjnego. Warto również podkreślić, że inwestowanie w rozwój infrastruktury drogowej na terenach podlegających suburbanizacji z jednej strony usprawnia układ komunikacyjny ROF stymulując jednocześnie dalsze postępowanie rozpraszania się zabudowy.

Zjawiskiem towarzyszącym temu problemowi jest **degradacja systemu komunikacji publicznej**, wynikająca m.in. z niskiej opłacalności obsługi mieszkańców osiedlających się w rozproszonych osiedlach na terenie gmin sąsiadujących z Radomiem.

Podczas badania przeprowadzonego 28 maja 2014 r., zewnętrzną granicę ROF w godzinach 7:15-8:15 głównymi drogami przekroczyło nieco ponad 3 tys. pojazdów w każdym z kierunków. Natomiast od 15:00 do 16:00 do ROF wjechało ok. 3694 pojazdów, a wyjechało prawie 3270. **Największe natężenie ruchu zostało zanotowane na północnym i południowym wylocie drogi krajowej nr 7.** Z kolei w trakcie tych samych porannych godzin (7:15-8:15) w granice administracyjne Radomia wjechało 6612 pojazdów, a wyjechało 5439. W godzinach 15:00-16:00 z Radomia wjechało 6464 pojazdów, gdy w przeciwnym kierunku wyjechało 6758 pojazdów. **Wartości te świadczą o znaczącej skali wzajemnego powiązania funkcjonalnego Radomia z gminami ROF.** Najbardziej obciążonymi wylotowymi arteriami z Radomia jest ul. Warszawska (DK7), ul. Kozienicka (DW737) oraz ul. Słowackiego (DK9). Ul. Kozienicka jest drogą charakteryzującą się w ostatnich latach pogarszającą się przepustowością.

W centrum Radomia w ramach kilku ulic obowiązuje strefa o dopuszczalnej prędkości ruchu 30 km/h, a także strefa skrzyżowań równorzędnych i płatnego parkowania. Zastosowanie takich rozwiązań pozwala na uspokojenie i ograniczenie ruchu w centrum miasta. Należy przy tym zauważyć, że pomimo wskazanych ograniczeń dotyczących komunikacji samochodowej, duża liczba szerokich arterii, przepustowych skrzyżowań i miejsc parkingowych czyni z **Radomia miasto o względnie wysokiej dostępności dla samochodów osobowych.** Dostępność ta prowadzi do zmniejszenia się liczby podróżujących innymi środkami transportu, w tym komunikacją publiczną. Wśród gospodarstw domowych znajdujących się na terenie ROF jedna piąta gospodarstw domowych nie posiada samochodu. W posiadaniu jednego samochodu jest 68,2% z nich.

Infrastruktura kolejowa

Przez obszar ROF przebiegają **3 linie kolejowe**. Linie nr 8, 22 i 26 są szlakami kolejowymi o znaczeniu krajowym. **Wszystkie z nich krzyżują się na stacji Radom, która pełni funkcję regionalnego węzła kolejowego.** Dworzec PKP jest położony na obrzeżach centrum Radomia, w bezpośrednim sąsiedztwie dworca autobusowego PKS. Linia kolejowa dzieli Radom na dwie części, ale nie stanowi poważnej bariery dla ruchu drogowego, gdyż na większości skrzyżowań zostały zbudowane wiadukty. Wyjątkiem jest przejazd kolejowy w ciągu ulic Wjazdowej i Gajowej, przez co tą trasą nie kursują autobusy komunikacji miejskiej. Wskutek tego komunikacja między dwoma dużymi radomskimi osiedlami (Ustronie i Południe) jest znacząco utrudniona. Z kolei w Pionkach pod linią kolejową zlokalizowane są 3 tunele, z czego 1 przeznaczony tylko dla ruchu pieszego oraz 1 strzeżony przejazd kolejowy. Powstawanie istniejącej na terenie ROF infrastruktury kolejowej było w znaczącym stopniu związane z potrzebami obsługi zakładów przemysłowych prosperujących na terenie ROF w drugiej połowie XX w.

Lokalny ruch kolejowy na terenie ROF obsługują Koleje Mazowieckie. Z Radomia do Warszawy (**linia kolejowa nr 8**) codziennie odjeżdża 18 pociągów tego przewoźnika, ale w ograniczonym stopniu obsługują one ruch lokalny na obszarze ROF, gdyż oprócz Radomia zatrzymują się jedynie na małych stacjach w północnych gminach ROF - Jastrzębia (Lesiów i Bartodzieje) oraz Jedlińsk (Wola Bierwiecka i Kruszyna). Na większości tej trasy obowiązują ograniczenia prędkości związane ze **złym stanem technicznym infrastruktury.** Oprócz tego, **na odcinku Radom-Warka, linia kolejowa nr 8 ma tylko jeden tor**, co znacząco ogranicza jej przepustowość.

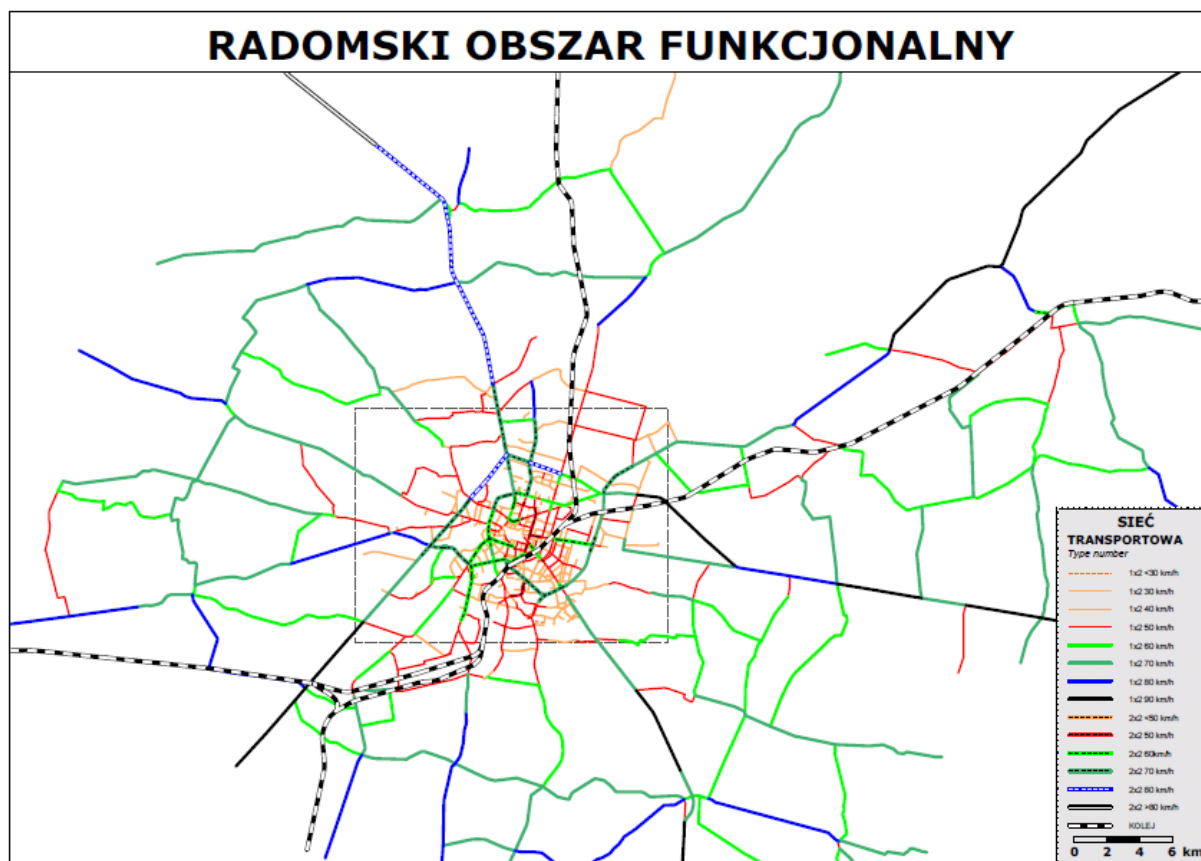
Zdecydowanie istotniejsza dla lokalnego ruchu jest **linia kolejowa nr 26** prowadząca do Dęblińska, którą w dni robocze kursuje 15 par pociągów Kolei Mazowieckich. W ramach tej trasy położone są duże miejscowości z obszaru ROF, w których stacje kolejowe położone są w centrach miejscowości, co pozytywnie wpływa na ich **dostępność dla mieszkańców** (Jedlnia-Letnisko, Pionki). Ponadto stan techniczny tej linii kolejowej umożliwia pasażerom uzyskanie **atrakcyjnego czasu przejazdu**.

Pozostałe kierunki nie mają większego znaczenia dla ruchu w ROF:

- Skarżysko-Kamienna (linia kolejowa nr 8) – 12 pociągów (stacje: Radom Południowy, Rożki – gmina Kowala; Ruda Wielka i Wola Lipieniecka – obie gmina Wierzbica)
- Przysucha (linia kolejowa nr 22) - 5 pociągów (stacje: Radom Potkanów, Kończyce Radomskie – gmina Kowala; Wolanów, Chronów, Podbór – gmina Wolanów).

60-minutowym przedziałem czasu, w którym najwięcej pasażerów korzysta z dworca PKP w Radomiu są godziny 7:15-8:15 (442 pasażerów). Podczas popołudniowego szczytu najpopularniejsze wśród osób korzystających z kolei jest 60 minut pomiędzy 15:30 a 16:30 (343 pasażerów).

Rys. 2 Sieć transportowa Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego

Transport publiczny

Komunikacja miejska w Radomiu opiera się wyłącznie na **transporcie autobusowym**. Atutem sieci komunikacji wewnątrzmięskiej jest jej **koncentracja na stosunkowo małej**

17

liczbie linii (25), dzięki czemu autobusy mogą kursować z większą częstotliwością, a to zmniejsza ewentualny czas oczekiwania na pojazd podczas przesiadki. Z największą częstotliwością kursują autobusy linii 7 i 9 (nie rzadziej niż co 10 minut w godzinach szczytu). Ich trasy łączą centrum miasta i dworzec kolejowy z czterema największymi osiedlami miasta (Michałów, Gołębiów, Ustronie i Południe). Kolejne 12 linii, w godzinach szczytu, kursuje w częstotliwości 15 minut. **Dworzec PKP jest bardzo dobrze połączony z systemem komunikacji miejskiej** – zatrzymuje się tam 14 linii autobusowych. Przekłada się to to wielkość wymiany pasażerskiej, która na wskazanym przystanku jest najwyższa. Centrum Radomia posiada dość skomplikowany układ ulic, przez co **nie wykształciło się tam jedno miejsce pełniące funkcję węzła przesiadkowego**, jednak z racji obserwowanej skali przepływu pasażerów i możliwości pełnienia funkcji węzła multimodalnego za potencjalny węzeł przesiadkowy o znaczących możliwościach rozwoju należy uznać Dworzec PKP.

Według badania przeprowadzonego wśród kierowców autobusów, największe średnie napełnienie pojazdów jest notowane podczas szczytu popołudniowego na ulicy 1905 Roku na wysokości Młodzianowskiej, Struga/11 Listopada i Reja/Mireckiego, gdzie sięga 63% nominalnej pojemności autobusów. Wartość ta świadczy o **umiarkowanym poziomie wykorzystania** komunikacji publicznej w Radomiu umożliwiającym jej komfortowe użytkowanie.

Siatka połączeń między gminami ROF a jej rdzeniem ma charakter koncentryczny – brak jest międzygminnych połączeń obwodowych. Podmiejskie linie autobusowe są przede wszystkim obsługiwane przez prywatnych przewoźników. Należy jednak zauważyć, że **systematycznie zwiększa się obszar obsługiwany przez MZDiK Radom, który w coraz większym stopniu wykracza poza granice miasta centralnego**. Przed deregulacją rynku przewozowego w 2004 r., która polegała na prywatyzacji międzygminnych połączeń komunikacyjnych, radomskie MPK obsługiwało spójny system linii podmiejskich o oznaczeniach literowych. Obecnie funkcjonuje jedynie kilka tego typu linii, które są obsługiwane przez **prywatnych przewoźników. Nie posiadają oni wspólnej taryfy biletowej z MZDiK, co niekorzystnie wpływa na komfort korzystania z komunikacji podmiejskiej**. Brak integracji i spójności systemu transportu zbiorowego w ROF prowadzi m.in. do niekorzystnego dublowania linii kolejowych przez autobusowe (przykład Pionek). Wśród władz gmin strefy podmiejskiej Radomia, największe zainteresowanie rozbudową systemu transportu zbiorowego wyraża gmina Zakrzew, która w najbliższym czasie zamierza uruchomić 3 nowe linie autobusowe, które połączą ją z Radomiem. **Obecnie najściślej skomunikowane z Radomiem są gminy Iłża i Jastrzębia**.

Miasto Radom posiada najlepiej rozwiniętą sieć transportu publicznego wśród gmin ROF. Z tego względu udział podróży odbywanych transportem publicznym w ogóle przemieszczeń jest tam zdecydowanie większy niż w pozostałych gminach ROF. Należy mieć jednak na uwadze, że z roku na rok postępujące w ramach ROF **procesy suburbanizacyjne** skutkują odpływem ludności z Radomia oraz wzrostem rozproszenia struktury przestrzennej ROF. Kumulacja tych dwóch procesów coraz bardziej **utrudnia zorganizowanie optymalnego i racjonalnego ekonomicznie systemu transportu publicznego na obszarze ROF**. Należy przy tym zauważyć, że na terenie ROF **brakuje systemu parkingów Park&Ride**, pozwalającego na zwiększanie efektywności ekonomicznej systemu transportu publicznego na terenach o rozproszonej zabudowie.

Ścieżki rowerowe

Na terenie ROF funkcjonuje łącznie 38,2 km ścieżek rowerowych, z czego 35,6 km w Radomiu (stan na 2013 r.). Niewielka długość tras utrudnia wykorzystanie roweru jako

środka komunikacji w codziennych podróżach zarówno w relacji gminy ROF – Radom jak i w ramach samego Radomia. Warto również zwrócić uwagę, że radomskie ścieżki rowerowe nie tworzą spójnego

18

systemu, przez co nie jest możliwe swobodne i bezpieczne przemieszczanie się po mieście rowerem. Należy przy tym podkreślić, że ROF leży na równinie, co stanowi **potencjał do rozwoju infrastruktury rowerowej i wzrostu jej wykorzystania przez szerokie grono użytkowników** zarówno w ramach Radomia jak i ROF.

W Radomiu odbywanych jest mniej podróży rowerowych niż w pozostałych gminach ROF, ale w przypadku długich dystansów rower jest popularniejszy właśnie w mieście centralnym. Podobnie jak w przypadku posiadania samochodu, w gminach ROF w 20% gospodarstw domowych nie ma żadnego roweru. Jeden lub dwa rowery zdatne do użytkowania znajdują się w co drugim gospodarstwie domowym. **Prawie dwie trzecie mieszkańców ROF deklaruje, że korzysta z roweru jako środka transportu.**

Port lotniczy

Pomimo otwarcia portu lotniczego w Radomiu, na chwilę obecną **żadne regularne połączenia nie są tam obsługiwane**. Port lotniczy charakteryzuje się **atrakcyjnym położeniem względem Radomia, korzystnymi warunkami pogodowymi oraz dogodnym skomunikowaniem z Warszawą – tak drogowym jak i potencjalnie, w przypadku modernizacji trasy kolejowej, kolejowym**. Czynnikiem ograniczającym rozwój lotniska jest konkurencja innych krajowych portów lotniczych, w tym lotnisk warszawskich (Okęcie i Modlin) oraz krakowskich Balic i śląskich Pyrzowic. Z racji pełnionych funkcji, za **najistotniejsze otoczenie konkurencyjne radomskiego lotniska należy uznać lotnisko Modlin**, którego zadaniem jest obsługa tzw. tanich przewoźników. Uwzględniając przewagę lotniska w Radomiu, należy dostrzec możliwości rozwoju w kierunku stopniowego przejmowania ruchu pasażerskiego z lotniska Modlin. Oprócz ruchu pasażerskiego, szansą rozwojową radomskiego lotniska jest obsługa ruchu biznesowego. Rozwój lotniska stanowić może istotny czynnik atrakcyjności inwestycyjnej ROF, szczególnie w perspektywie rozwoju przemysłu zbrojeniowego, w tym produkcji lotniczej, na terenie ROF. Należy przy tym mieć na uwadze, że rozwój portu lotniczego może się przyczynić również do obniżenia komfortu życia mieszkańców, gdyż znajduje się on w bezpośrednim sąsiedztwie obszaru zurbanizowanego. Uwzględniając powyższe, dalszy rozwój wykorzystania lotniska powinien być przedmiotem współpracy w ramach ROF i wypracowania wizji przyszłego wykorzystania jego oraz terenów go otaczających.

Zachowania komunikacyjne

W 2014 r., na próbie 2523 gospodarstw domowych, zostało przeprowadzone badanie ankietowe, które miało na celu głębsze poznanie zachowań komunikacyjnych mieszkańców ROF. Obszar ROF został podzielony na 24 rejony (12 w Radomiu i 12 poza nim).

Wewnątrz Radomia dziennie odbywanych jest ok. 375 tys. przemieszczeń (podróży na większą odległość niż 250 m). Podróże realizowane na trasach Radom – gminy ROF oraz gminy ROF – Radom oscylują na poziomie ok. 56 tys. przemieszczeń na dobę. Między gminami ROF (bez Radomia) odbywa się ok. 40 tys. przemieszczeń. Z kolei poza obszar ROF codziennie przemieszcza się ponad 16 tys. osób. **Średnia dobowo ruchliwość mieszkańców ROF wynosi 1,70 przemieszczeń na dobę**. Dla samego Radomia wartość tego współczynnika wynosi 1,86 a dla pozostałych gmin 1,44. **Wartości te nie odbiegają znacząco od wyników z innych polskich miejskich obszarów funkcjonalnych**. Najwięcej przemieszczeń odbywanych jest w czasie porannego i popołudniowego szczytu. Motywacje odbywania podróży są zależne od wieku i sytuacji zawodowej mieszkańców. Najczęściej są one związane z miejscem pracy i zamieszkania oraz chęcią dokonania zakupów.

Dla 85% mieszkańców ROF **długość czasu podróży istotnie wpływa na wybór środka transportu**, którym będą się przemieszczać. **Połowa z wszystkich przemieszczeń, które odbywają się na terenie ROF w ciągu doby, wykonywana jest samochodem osobowym**, 23,5% pieszo, 20,7% komunikacją zbiorową, a 4,2% rowerem. Udział przemieszczeń wykonywanych samochodem osobowym jest niższy dla Radomia (47,7%) niż dla pozostałych gmin ROF (55,5%), co można tłumaczyć m.in. stopniem dostępności komunikacji zbiorowej. 44,3% respondentów w żadnym wypadku nie chce zmieniać swojego środka transportu. **Wśród dopuszczających taką zmianę najwięcej jest respondentów, którzy chcą przesiąść się do samochodów osobowych.** Zjawisko to należy uznać za niekorzystne, mogące doprowadzić do wzrostu obciążenia istniejącego układu drogowego oraz obniżenia opłacalności funkcjonowania komunikacji zbiorowej. Należy przy tym zwrócić uwagę, że według badanych, w największym stopniu do korzystania z transportu publicznego zachęciłoby ich skrócenie czasu podróży i poprawa dostępności komunikacji miejskiej. W odczuciu mieszkańców ROF lepszym rozwiązaniem, mającym na celu zwiększenie jakości podróżowania transportem publicznym, byłoby wprowadzenie priorytetu dla autobusów, aniżeli budowa linii tramwajowej

Podczas badania ankietowego zrealizowanego w Radomiu w pobliżu instytucji, które są dużymi generatorami ruchu, zapytano respondentów o czas trwania ich podróży do tych miejsc. **Największy odsetek przemieszczeń odbywał się w czasie od 15 do 30 minut (45%)**, a mniej niż kwadrans trwało 29% przemieszczeń. Podróże do generatorów ruchu, takich jak centra handlowe czy instytucje publiczne, są odbywane najczęściej przy pomocy samochodu osobowego, ale udział tego środka transportu jest dla nich niższy niż dla ogółu przemieszczeń na obszarze ROF.

Infrastruktura komunalna

Wszystkie gminy ROF posiadają dostęp do energii elektrycznej o standardowych parametrach oraz sieci wodociągowej. Obszary miejskie ROF są prawie w całości skanalizowane, za wyjątkiem peryferyjnych osiedli Radomia. Według danych z 2014 r., gmina Kowala jest jedyną gminą na obszarze ROF, która nie posiada sieci kanalizacyjnej. Bardzo mało rozbudowaną sieć kanalizacyjną posiadają poza tym gmina Orońsko (6 km) oraz Jastrzębia (10,5 km). Najdłuższą sieć kanalizacyjną wśród gmin wiejskich posiadają: gmina wiejska Pionki (86,7 km), Zakrzew (84,2 km) oraz Jedlnia-Letnisko (73,5 km). Spośród gmin ROF, jedynie gmina Przytyk oraz gmina wiejska Pionki nie posiadają własnej oczyszczalni ścieków, jednak należy zauważyć, że druga z nich jest obsługiwana w tym zakresie przez Jedlnię-Letnisko. Gminnej sieci gazowej nie posiada jedynie gmina Wierzbica, jednak w gminach Przytyk, Orońsko, Wolanów i Jastrzębia odsetek korzystających z sieci nie przekracza 1%. W pozostałych gminach wiejskich wartość ta oscylowała w granicach 10-35%, a w Radomiu, mieście Pionki i Łży wynosiła powyżej 75%. Radom posiada własną ciepłownię miejską. W mieście Pionki funkcjonują 2 większe kotłownie miejskie i kilka pomniejszych, które ocieplają budynki użyteczności publicznej.

Infrastruktura edukacyjna i społeczna

W 2013 r. **wartość współczynnika liczby organizacji pozarządowych (NGO) zarejestrowanych w systemie REGON na 10 tys. mieszkańców w Radomiu wynosiła 25, a w powiecie radomskim 19.** Wartości te były niższe zarówno od średniej wojewódzkiej jak krajowej wynoszącej odpowiednio 39 i 32. Najmniejszą wartość odnotowano w gminie wiejskiej Pionki (10). W samym Radomiu zarejestrowane są 574 organizacje pozarządowe, a wśród nich m.in. 246 stowarzyszeń, 140 oddziałów i kół stowarzyszeń ogólnokrajowych, 62 stowarzyszenia sportowe, 48 fundacji, 38 uczniowskich klubów sportowych, 35 stowarzyszeń zwykłych i 5 związków stowarzyszeń. Spośród nich, 40 organizacji posiada status organizacji pożytku publicznego. Od 2010 r. wsparciem działalności organizacji pozarządowych w Radomiu zajmuje się **Centrum Organizacji Pozarządowych.**

20

Institucja ta promuje i kreuje wizerunek trzeciego sektora, a także inkubuje organizacje pozarządowe oraz wspiera je merytorycznie i technicznie. Na obszarach wiejskich najczęściej spotykane organizacje pozarządowe to Ochotnicze Straże Pożarne i Koła Gospodyń Wiejskich.

Na terenie ROF funkcjonują **4 lokalne grupy działania**, których celem jest integracja i aktywizacja mieszkańców obszarów wiejskich poprzez budowanie kapitału społecznego. Zostały one utworzone do realizacji Działania 413 Osi 4 PROW LEADER – Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju. W jego ramach realizuje się działania związane z różnicowaniem działalności w kierunku nierolniczej, tworzeniem i rozwojem mikroprzedsiębiorstw, odnową i rozwojem wsi oraz prowadzone są małe projekty adresowane do lokalnych społeczności i NGO. Z obszaru ROF do LGD „Razem dla Radomki” należą gminy Jedlińsk, Przytyk, Zakrzew i Wolanów; „Wspólny Trakt” – gminy Kowala, Skaryszew i Wolica; „Dziedzictwo i rozwój” – gminy Gózd, Iłża, Jastrzębia, Jedlnia-Letnisko miasto Pionki i gmina wiejska Pionki oraz „Na piaskowcu” – gminy powiatu szydłowieckiego, a wśród nich gmina Orońsko.

Wśród szeroko rozumianych instytucji, **największym społecznym zaufaniem wśród mieszkańców ROF cieszy się szkoła** (65% badanych), a następnie kościół (57%), policja (55%), samorząd lokalny (48%) i organizacje społeczne (47%). **Poziom zaufania do policji w ROF jest dość mocno zróżnicowany**. Na niektórych radomskich osiedlach wynosi tylko 20%. **W przypadku organizacji pozarządowych tylko 11% radomskich respondentów dostrzega ich rolę w funkcjonowaniu miasta**.

Na terenie ROF znajduje się 5 szpitali, z czego 3 zlokalizowane są w Radomiu (2 specjalistyczne o randze wojewódzkiej oraz 1 szpital miejski) **oraz po jednym w mieście Pionki i Iłży**. W każdej gminie funkcjonuje przychodnia zdrowia. Najwięcej przychodni jest zlokalizowanych w Radomiu (30) oraz po 5 w mieście Pionki i Iłży. Oprócz tego w Radomiu znajduje się stacja pogotowia ratunkowego. Głównym miejscem świadczenia usług opieki zdrowotnej na terenie ROF jest Radom, którego placówki obejmują swoją opieką mieszkańców większej części ROF. Pomniejszymi ośrodkami koncentracji usług opieki zdrowotnej są miasto Pionki i Iłża. Na 10 tys. mieszkańców ROF przypada 44,5 łóżka. Wartość tego wskaźnika dla Polski wynosi 48,8, a dla województwa mazowieckiego 49,9, co świadczy o ograniczonej dostępności usług opieki zdrowotnej na terenie ROF.

Na terenie ROF działalność prowadzi 6 żłobków (stan na 2013 r.) – znajdują się one wyłącznie na terenie Radomia. W 2012 r. **Radom dysponował 4522 miejscami w publicznych i niepublicznych przedszkolach**, a na jedno miejsce przypadało 1,6 dziecka w wieku 3-6 lat. Wśród pozostałych gmin ROF, co **najmniej po dwa przedszkola prowadziły działalność w mieście Pionki (3) oraz gminach Wierzbica (5), Iłża (2), Jedlińsk (2) i Jastrzębia (2)**. Liczba dostępnych w ich ramach miejsc wynosiła odpowiednio 350, 331, 260, 100 i 40. **We wszystkich pozostałych gminach ROF, z wyłączeniem gminy Gózd, funkcjonowało po jednym przedszkolu** udostępniającym od 25 (Orońsko) do 175 miejsc (Skaryszew).

Jednym z najczęściej występujących problemów w strefie podmiejskiej ROF jest brak odpowiedniego wyposażenia terenów o rozproszonej zabudowie w infrastrukturę społeczną. Wprawdzie tylko na terenie gminy Gózd nie ma żadnej placówki przedszkolnej, jednak problem niskiego odsetka dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym na terenie ROF jest powszechny – problem ten dotyka w szczególności obszary wiejskie. Największe zapotrzebowanie na miejsca w przedszkolach występują w gminach: Jastrzębia, Orońsko oraz Wolanów.

W Radomiu znajdują się 33 szkoły podstawowe (w tym 3 niepubliczne) oraz 25 gimnazjów (w tym 7 niepublicznych), w Pionkach 3 szkoły podstawowe i 2 gimnazja. W pozostałych gminach znajdują się co najmniej po 3 szkoły podstawowe i 1 gimnazjum. **Na obszarze ROF szkoły ponadgimnazjalne są**

skoncentrowane w Radomiu. Znajduje się tam 27 szkół ponadgimnazjalnych, z czego 9 to licea ogólnokształcące. Ponadto po jednej szkole ponadgimnazjalnej posiadają Pionki, Skaryszew, Wierzbica i Wolanów.

Według rankingu techników magazynu Perspektywy, w 2014 r. radomskie **technikum w ZSE im. Bohaterów Westerplatte** było drugim najlepszym technikum na Mazowszu oraz siódmym najlepszym technikum w Polsce. Najlepszym liceum na terenie ROF było **VI Liceum Ogólnokształcące im. Jana Kochanowskiego w Radomiu** sklasyfikowane na dziewiątym miejscu na Mazowszu i dwiętnastym w Polsce. Pomimo tego, problem z nieodpowiednim poziomem kapitału ludzkiego na terenie ROF jest wyraźny. Problem ten jest powodowany przez m.in. niski poziom szkolnictwa zawodowego, który jest obserwowany w skali całego kraju. Przyczyn tej sytuacji należy doszukiwać się w przeprowadzonej reformie szkolnictwa. .

Radom jest jedynym miastem ROF, w którym znajdują się uczelnie wyższe. Działalność prowadzą zarówno uczelnie państwowe: Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego, Kolegium Licencjackie Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Instytut Teologiczny Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie Wydział Teologiczny, Kolegium Nauczycielskie (uczelnia patronacka: UMCS w Lublinie) i Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych (uczelnia patronacka: Uniwersytet Warszawski) jak i uczelnie prywatne: Niepubliczne Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych TWP, Wyższa Szkoła Biznesu im. Biskupa Jana Chrapka, Radomska Szkoła Wyższa, Wyższa Szkoła Handlowa, Prywatna Wyższa Szkoła Ochrony Środowiska, Wyższe Seminarium Duchowne, Wyższa Inżynierska Szkoła Bezpieczeństwa i Organizacji Pracy, Wyższa Szkoła Nauk Społecznych i Technicznych i Wyższa Szkoła Handlu i Finansów Międzynarodowych im. F. Skarbka w Warszawie Wydział Zamiejscowy w Radomiu. W 2013 r. liczba studentów wynosiła 11 808 i była o prawie 11% niższa niż w roku wcześniejszym.

Uczelnią o największym znaczeniu i oddziaływaniu w skali ROF jest **Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego.** Uczelnia ta w znaczącym stopniu oddziałuje na poziom kadr w ROF, umożliwiając kształcenie m.in. na kierunkach technicznych w ramach studiów pierwszego, drugiego i trzeciego stopnia. Należy jednak podkreślić, że zasięg jej oddziaływania jest regionalny – jej konkurencyjność w zakresie pozyskiwania nowych studentów względem innych uczelni, w tym uczelni warszawskich, jest ograniczona.

W 2012 r., **najmniejsza liczba uczniów na jeden komputer z dostępem do Internetu przypadła w szkołach podstawowych w gminach Orońsko (5,74) i Jastrzębia (5,82)**, a największa w Radomiu (16,65), gminie Kowala (14,71) i miejskiej Pionki (14,06). W przypadku gimnazjów wskaźnik ten był najniższy w gminach Jastrzębia (8,26), Skaryszew (8,77) oraz miejskiej Pionki (9,14), a najwyższy w gminach: wiejska Pionki (35,70), Zakrzew (23,31) i Iłża (21,38). W radomskich placówkach bibliotecznych dla czytelników było dostępne 56 komputerów podłączonych do Internetu, 19 w gminie Iłża i 12 w gminie Zakrzew. W każdej z pozostałych gmin ROF było mniej niż 10 takich stanowisk. Wykorzystanie Internetu przez osoby starsze z terenu ROF jest mało popularne. Według danych GUS **głównymi przyczynami nieposiadania w domu dostępu do Internetu są brak takiej potrzeby (60%) i brak niezbędnych umiejętności (40%).**

Infrastruktura sportowo-kulturalna

Infrastruktura kulturalno-sportowa ROF jest skoncentrowana na terenie Radomia. Do najważniejszych elementów infrastruktury sportowej Radomia należy hala widowiskowo-sportowa, 3 stadiony, 2 kompleksy kortów tenisowych, 3 baseny oraz Automobilklub Radomski i Aeroklub Radomski.

22

W ostatnich latach na terenie Radomia powstaje wiele boisk wielofunkcyjnych i kortów tenisowych oraz Szkoła Mistrzostwa Sportowego. Jedną z najlepiej rozpoznawalnych radomskich imprez masowych jest, organizowany co 2 lata, **Międzynarodowy Pokaz Lotniczy Radom Air Show**. Z kolei do najważniejszych radomskich imprez kulturalnych należą **Międzynarodowy Festiwal Gombrowiczowski i Radomski Festiwal Jazzowy**. W Radomiu znajdują się 2 kina, teatr, orkiestra kameralna, 3 muzea oraz kilka domów kultury. Na terenie Radomia znajdują się ponadto niewielkie i rozproszone parki miejskie (m.in. Stary Ogród, Leśniczówka i Park im. T. Kościuszki), zieleńce, skwery i ogrody działkowe, a na obrzeżach miasta małe obszary leśne. W południowo-zachodniej części Radomia położony jest Zalew Borki, dzięki któremu mieszkańcy mają możliwość plażowania, pływania, żeglowania i wędkowania.

Istotne zasoby infrastruktury kulturalno-sportowej znajdują się ponadto w mieście Pionki i Iłży. W mieście Pionki znajduje się stadion, hala sportowa, kryta pływalnia i Centrum Rekreacyjno-Rozrywkowe oraz amfiteatr i Miejski Ośrodek Kultury. W Iłży działa Dom Kultury i Muzeum Regionalne, a także organizacje pozarządowe jak np. Towarzystwo Ochrony i Promocji Zawodów Ginących, Grupa Rekonstrukcyjna SRH 51 pp SK oraz Stowarzyszenie Razem Dla Iłży. Do najważniejszych iłżańskich imprez kulturalnych należą Dni Leśmianowskie, Iłżeckie Dni Kultury, Festiwal Folkloru im. J. Myszki, Święto Iłży, Piknik Historyczny „Bitwa pod Iłżą” oraz Przegląd Twórczości Osób Niepełnosprawnych.

Na terenie ROF infrastruktura turystyczna, hotelarska i gastronomiczna jest dość słabo rozwinięta. W Radomiu zlokalizowanych jest 13 hoteli, w których znajduje się 733 miejsc noclegowych (2013 r.). Z kolei w gminie Orońsko znajdują się 2 hotele (60 miejsc noclegowych). Jednym hotelem dysponują gminy: Wolanów (34 miejsc noclegowych), Kowala (32), Jedlnia-Letnisko (17) i miasto Pionki (14). Ponadto w gminie Jedlińsk funkcjonuje pole kempingowe, a w gminach Iłża, Przytyk i Jedlińsk zespoły domków turystycznych. Na terenie ROF funkcjonuje jeszcze 5 innych obiektów noclegowych zlokalizowanych w Radomiu i gminach Jastrzębia, Przytyk, Zakrzew i Orońsko. **Radom posiada największy potencjał do rozwoju turystyki o charakterze biznesowym i kulturowym.** W pozostałych gminach największe szanse na rozwój ma turystyka rekreacyjna, szczególnie tam, gdzie występują duże walory przyrodnicze (gmina Jedlnia-Letnisko, miasto Pionki i gmina wiejska Pionki). Jednakże **należy podkreślić, że na terenie ROF nie ma szeroko rozpoznawalnych i unikatowych atrakcji o charakterze kulturowym lub przyrodniczym, które byłyby w stanie przyciągnąć dużą liczbę turystów.**

Warto w tym miejscu zwrócić wagę na **Zalew Domanowski, stanowiący główne miejsce wypoczynku i rekreacji wodnej na terenie ROF.** Wprawdzie sam zalew w niewielkiej części leży na terenie ROF, ale w Wólce Domaniewskiej (gmina Przytyk) znajduje się główna plaża, gdzie odbywają się wydarzenia, w których uczestniczą mieszkańcy ROF. **Zbiornik Jagodno na Wiązownej** jest dopiero w fazie budowy. Na razie jest budowany wyłącznie jako zbiornik retencyjny, ale władze gminy Przytyk planują wykorzystać go również pod funkcje turystyczno-rekreacyjne.

Wykluczenie społeczne

Największymi skupiskami zjawisk wykluczenia społeczno-ekonomicznego na terenie ROF są **obszary wiejskie oraz część obszarów zurbanizowanych ROF**, w tym radomskie Śródmieście i bloki socjalne przy ulicach Mieszka I, Marii Gajl, Odlewniczej, Mroza i Os. Planty oraz bloki socjalne w mieście Pionki.

Do głównych form wykluczenia społecznego na terenie ROF należy **problem z partycypacją w życiu społecznym, odmowa lub niekorzystanie z praw społecznych i socjalnych, ograniczony dostęp do**

23

zasobów infrastruktury, dóbr publicznych, instytucji i systemów społecznych, a także wielowymiarowa i relatywna deprywacja. Główną przyczyną tej sytuacji jest przede wszystkim wysokie i długotrwałe bezrobocie, którego stopa jest najwyższa w województwie mazowieckim. Problem bezrobocia w dużym stopniu determinuje skalę innych niekorzystnych zjawisk, takich jak ubóstwo, przemoc w rodzinie, bezdomność czy alkoholizm. Liczba osób objętych pomocą społeczną z powodu alkoholizmu i przemocy w rodzinie na obszarach wiejskich województwa mazowieckiego jest najwyższa w przypadku gmin powiatu radomskiego. Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego dotyka przede wszystkim osoby samotnie wychowujące dzieci, które wskutek tego mają trudności ze znalezieniem pracy. Ponadto do istotnych problemów społecznych na terenie ROF należą kwestie związane z wielodzietnością, sieroctwem oraz powrotem do życia społecznego osób, które opuściły zakład karny po odbyciu kary.

Istotnym problemem ROF jest także opieka i rehabilitacja osób niepełnosprawnych. Niepełnosprawność i zły stan zdrowia często przekładają się na kłopoty finansowe związane z wysokimi kosztami leczenia i brakiem dostępu do specjalistycznych świadczeń medycznych. Zjawisko izolacji i wykluczenia osób niepełnosprawnych potęgują także bariery architektoniczne i społeczne, które utrudniają ich aktywizację na rynku pracy. W 2013 r. na terenie ROF zarejestrowanych było 1807 osób niepełnosprawnych spośród których tylko 231 miało prawo do zasiłku.

Z różnych form wsparcia udzielanych przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Radomiu w 2013 r. skorzystało 9128 gospodarstw domowych, w których żyło łącznie 18 853 osób, co stanowi ok. 10% mieszkańców miasta. Znacząca liczba gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej była ponadto obserwowana w mieście Pionki oraz gminie Skaryszew. W pozostałych gminach odsetek ten oscylował w granicach od 7,3% (Jedlnia-Letnisko) do 14,1% (Orońsko). Od 2008 r. we wszystkich gminach ROF zmniejszył się odsetek gospodarstw domowych korzystających z opieki społecznej. Szczególnie widoczne było to w gminie Kowala, w której odsetek ten zmniejszył się z 26,3% w 2008 r. do 11,2% w 2012 r. Analogiczny proces miał miejsce w gminie Jedlińsk w latach 2010-2012 (z 20,1% do 16,0%).

W latach 2008-2013 w ramach PO KL na obszarze ROF przeprowadzono 22 projekty dotyczące działań aktywizujących i przeciwdziałających wykluczeniu społecznemu, które były realizowane przez urzędy pracy i ośrodki pomocy społecznej. Programy te swoim działaniem obejmowały przede wszystkim osoby długotrwałe bezrobotne, które wyrażały chęć zdobycia nowych umiejętności i podwyższenia posiadanych kwalifikacji. Prawie 78% badanych uczestników tego typu programów wyraziło chęć udziału w działaniach kontynuujących zakończone programy. Najbardziej cenili sobie nabycie i rozwinięcie takich umiejętności jak: komunikacja interpersonalna, asertywność, autoprezentacja i praca zespołowa oraz zdobycie nowych kwalifikacji i uprawnień. 33% badanych znalazło pracę w okresie do 3 miesięcy od ukończenia szkolenia, a wśród nich 77% w pełnym wymiarze czasu.

W Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030 zauważa się kumulację problemów społeczno-gospodarczych na analizowanym obszarze, wyróżniając go jako Radomski Obszar Strategicznej Interwencji.

Rewitalizacja obszarów zurbanizowanych

Procesami charakteryzującymi ROF w ostatnich latach są m.in. depopulacja Radomia, wzrost liczby ludności gmin ROF stanowiący efekt procesów suburbanizacyjnych oraz starzenie się

24

społeczeństwa. Procesom tym towarzyszy niekorzystna sytuacja społeczno-gospodarcza ROF przejawiająca się posiadaniem przez ROF jednych z najgorszych wskaźników rozwoju społeczno-gospodarczego w Polsce. Sytuacja ta rodzi konieczność wsparcia poprzez kompleksowe programy rewitalizacyjne w obszarach zurbanizowanych na terenie ROF.

Obecnie projekty rewitalizacyjne realizowane są w Radomiu i Pionkach oraz w gminach Iłża, Jastrzębia, Jedlińsk i Zakrzew. Jednakże trzeba zaznaczyć, że **najczęściej nie są to rewitalizacje w pełnym tego słowa znaczeniu**, a co najwyżej remonty, modernizacje czy rewaloryzacje. Ze względu na skalę i złożoność niekorzystnych zjawisk oraz znaczenie dla ROF, najpilniejszych działań rewitalizacyjnych wymagają Radom i miasto Pionki.

W 2012 r. w Radomiu ogółem było 81,3 tys. mieszkań, a ich przeciętna powierzchnia wynosiła 60,2 m². Średnio na jedno mieszkanie przypadało 2,7 osoby. **Cechą charakterystyczną radomskich zasobów mieszkaniowych jest ich znaczna dekapitalizacja ze względu na stan techniczny budynków.** Według danych z 2009 r. 6,5% radomskich mieszkań miało status mieszkań komunalnych, a 1% socjalnych. Ze względu na duże koszty utrzymania, zgodnie z polityką władz miasta, do 2014 r. dwukrotnie miała zmniejszyć się liczba mieszkań komunalnych (z 3843 do 1817), a liczba lokali socjalnych zwiększyć się o 4,1% (z 1140 do 1187). W latach 2011-2015 na lokale socjalne oczekiwało 191 rodzin, a kolejne 830 oczekiwało na egzekucję wyroków eksmisyjnych. **Oznacza to, że potrzeby znacząco przekraczają obecną podaż mieszkań socjalnych.**

Na radomskich **osiedlach największa gęstość zaludnienia występuje na osiedlach wielorodzinnych**, takich jak: Centrum, Gołębiów II, Centrum Południe, Planty Wschodnie, Ustronie, Prędocinek, Os. V-Lecia, Południe II. **W związku ze spadkiem atrakcyjności i ubogą ofertą usługową, właśnie na tych osiedlach wstępuje największy odpływ ludności, szczególnie młodej.** Przyczynia się do tego pogarszający się stan techniczny budynków, niski poziom wydajności energetycznej i brak atrakcyjnej aranżacji wnętrz osiedlowych. Procesy depopulacji i degradacji tkanki miejskiej widoczne są także w najstarszej części miasta. Odpowiedzią na te niekorzystne zjawiska było wdrożenie Lokalnego Planu Rewitalizacji na obszarze Miasta Kazimierzowskiego, którego celem było zahamowanie wzrostu problemów społecznych oraz wzrost bezpieczeństwa mieszkańców, wzrost atrakcyjności, wzrost liczby miejsc pracy i wzrost liczby turystów. Jednakże swoimi działaniami plan ten **obejmował przede wszystkim tkankę materialną.** Zgodnie z zapisami Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Radom obszarami wymagającymi działań inwestycyjnych o charakterze naprawczym są obszary zabudowy przy głównych arteriach miasta, tereny okolic dworca kolejowego i ekstensywnej zabudowy mieszkaniowej w centralnych częściach miasta oraz samorzutnie powstałe osiedla na chaotycznych podziałach rolnych w peryferyjnych obszarach miasta, które charakteryzują się dużymi brakami infrastruktury technicznej.

W mieście Pionki w 2012 r. znajdowało się 7,1 tys. mieszkań o średniej wielkości 58,1 m², a na jedno mieszkanie przypadało 2,8 osoby. Aż 12% ogółu zasobu mieszkaniowego stanowią lokale komunalne, a tylko 0,1% socjalne (23 lokale przy zapotrzebowaniu na ok. 60). **Stan techniczny zabudowy jest zróżnicowany.** W najgorszym stanie są kamienice typu małomiasteczkowego znajdujące się w pobliżu torów kolejowych oraz częściowo objęte ochroną konserwatorską bloki mieszkalne niegdyś należące do Pronitu, które objęto programem rewitalizacji. Ponadto działaniami rewitalizacyjnymi objęto ścisłe centrum miasta (okolice Placu Konstytucji 3 maja), ale **ograniczyły się one jedynie do renowacji fasad budynków.**

W Iłży w 2012 r. były 1972 mieszkania o średniej wielkości 67,2 m² (2,7 osoby na mieszkanie). Mieszkania komunalne stanowiły 5,4%, a socjalne 0,6% (12 lokali przy zapotrzebowaniu ok. 60).

Większość mieszkań komunalnych znajduje się we wpisanych do ewidencji zabytków drewnianych i murowanych domach z przełomu XIX i XX w. Miasto przeznaczyło do rewitalizacji miasto historyczne w obrębie murów obronnych.

Spośród pozostałych gmin, tylko w Wierzbicy występuje znaczące zapotrzebowanie na lokale socjalne. W 2013 r. istniało tam 12 takich mieszkań przy potrzebach wynoszących 60 lokali. W pozostałych gminach nie ma zasobów i zapotrzebowania na mieszkania socjalne (lub prawie w ogóle nie występują). W gminach Jedlińsk, Zakrzew i Jastrzębia działania naprawcze w postaci remontów dokonywane są w ramach gminnych programów opieki nad zabytkami.

Ochrona przyrody

Na terenie ROF szczególnie dużymi walorami krajobrazu i środowiska przyrodniczego charakteryzują się przede wszystkim gminy Pionki (wiejska i miejska), Iłża i Skaryszew. W ramach sieci NATURA 2000 ochronie podlega **Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków – Ostoja Kozienicka** (68 301 ha), który mniej więcej w połowie położony jest na terenie ROF, zajmując 32 659 ha. W granicach ROF obszar ten jest położony na terenie gmin Pionki (wiejska i miejska), Jedlnia-Letnisko, Jastrzębia, Gózd, Radom. Z kolei wśród Obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty ochroną została objęta **Puszcza Kozienicka** (28 230 ha, w granicach ROF 15 382 ha). **Granice tego obszaru pokrywają się z granicami Kozienickiego Parku Krajobrazowego, a całość obszaru zawiera się w Obszarze Specjalnej Ochrony Ptaków – Ostoja Kozienicka.** Obszar ten jest położony na terenie gmin Pionki (wiejska i miejska), Jedlnia-Letnisko, Jastrzębia i Gózd. Oprócz Puszczy Kozienickiej status Obszaru mającego znaczenie dla Wspólnoty posiadają jeszcze 2 mniejsze obszary: **Pakosław** (668 ha – całość w granicach ROF) na terenie gmin Wierzbica i Iłża, w którym występują torfowiska przejściowe i niskie oraz **Uroczyska Lasów Starachowickich** (2349 ha, w granicach ROF 22 ha) na terenie gminy Iłża. W granicach ROF zlokalizowanych jest **13 rezerwatów przyrody, z czego aż 11 położonych jest na terenie Puszczy Kozienickiej**, a pozostałe 2 w gminie Iłża. Podobnie wygląda rozkład przestrzenny pomników przyrody i użytków ekologicznych. **Ze 186 pomników przyrody znajdujących się na terenie ROF aż 146 znajduje się w Puszczy Kozienickiej.** Analogiczna zależność występuje w przypadku użytków ekologicznych - **51 z 78 użytków ekologicznych znajdujących się na terenie ROF występuje w obrębie granic Kozienickiego Parku Krajobrazowego.** Drugim największym skupiskiem użytków ekologicznych jest gmina Skaryszew (13). Użytki ekologiczne ROF obejmują niewielkie zbiorniki wodne, starorzecza, torfowiska i bagna. Ponadto ochroną krajobrazową w postaci obszaru chronionego krajobrazu ustanowiono, charakteryzujący się dużymi walorami krajobrazowymi wielu zbiorowisk roślinnych **OChK Iłża-Makowiec**, którego powierzchnia wynosi 16 650 ha. Na południu Radomia położony jest także **OChK Dolina Kosówki** (246 ha). **Obszary chronione są terenami charakteryzującymi się największą bioróżnorodnością w ROF.**

Puszcza Kozienicka jest ponadto jednym z 32 obszarów węzłowych o znaczeniu krajowym sieci korytarzy ekologicznych ECONET. Towarzyszące jej korytarze ekologiczne przebiegają północną częścią ROF, wzdłuż rzeki Radomki. Z kolei wzdłuż wschodniej granicy gminy wiejskiej Pionki przebiega korytarz ekologiczny Lasy Zwolińskie, a w południowej części ROF korytarz ekologiczny Puszcza Świętokrzyska. Na obszarze ROF znajduje się także kilka cennych ostoi przyrodniczych CORINE biotopes, takich jak: Puszcza Kozienicka, Stawy Rybne „Piastów” w Dolinie Radomki, Obszar NATURA 2000 Pakosław PLH140015 oraz rezerwat Ługi Helenowskie, który chroni obszary bagienne. Obecna sieć korytarzy ekologicznych nie tworzy spójnego systemu przyrodniczego. Wiele faktycznych bądź potencjalnych korytarzy ekologicznych, szczególnie w centralnej części ROF, obecnie nie jest ciągła, a w północnej części nie jest objęta żadnymi formami ochrony. Sytuacja ta dotyczy przede wszystkim Doliny Środkowej i Dolnej Radomki.

Pomimo wielu form ochrony, którymi objęta jest Puszcza Kozienicka, gospodarczo nie wykorzystuje się tylko lasów na obszarach rezerwatów przyrody. W Puszczy Kozienickiej swoją północną granicę zasięgu ma jodła, jawor i buk. Puszcza Kozienicka jest jednym z Leśnych Kompleksów Promocyjnych, w którym Lasy Państwowe prowadzą szeroko pojętą promocję i edukację leśną. Obecnie Lasy Państwowe przebudowują drzewostan Puszczy Kozienickiej, w celu zwiększenia w niej udziału dębu i jodły oraz zwiększenia możliwości retencji wodnej.

W ciągu ostatnich 15 lat, na terenie ROF powierzchnia zalesienia zwiększyła się o 15,5% (o ponad 5,5 tys. ha). Proces zwiększania lesistości miał miejsce we wszystkich gminach oprócz miejskiej Pionki. Największy relatywny wzrost powierzchni zalesionej został odnotowany w gminie Wierzbica (wzrost o ponad 70%), Wolanów (o 50%), a także w gminach Kowala, Gózd, Przytyk, Jedlińsk i Zakrzew. Obecnie **grunty leśne zajmują 25,7% powierzchni ROF** (47 706 ha), a grunty zadrzewione lub zakrzewione (3,4%). **Ogólny stan lasów w ROF uznawany jest za dobry.** Jedynie 2 122 ha lasów jest trwale uszkodzona (<5% powierzchni lasów ROF), w czym największy udział mają lasy położone w gminie Skaryszew (1218 ha). Najbardziej stabilnym drzewostanem o klasie czystości A dysponuje Puszcza Kozienicka. Dostępność terenów leśnych stanowi istotny czynnik wpływający nie tylko na jakość środowiska przyrodniczego ale również i na poziom życia mieszkańców – zarówno w wymiarze dostępności terenów rekreacyjnych jak i wzmacniania zdolności środowiska do niwelowania negatywnych skutków antropopresji, w tym zanieczyszczeń powietrza oraz hałasu. Wzrost powierzchni zalesienia na terenie ROF należy uznać za zjawisko korzystnie wpływające zarówno na poprawę stanu środowiska przyrodniczego jak i poziom życia na terenie ROF.

Gospodarka wodna

Na obszarze ROF występuje kilka sztucznych zbiorników wodnych. Oprócz funkcji przyrodniczej pełnią także funkcje retencyjne takie jak: ochrona przeciwpowodziowa, zmniejszanie skutków suszy poprzez alimentację przepływów niskich zaopatrzenie rolnictwa i zakładów przemysłowych w wodę oraz skupisk ludzkich w wodę pitną. Ponadto, dzięki spiętrzeniu wody, możliwe jest wytwarzanie energii elektrycznej oraz wykorzystywanie zbiorników do rekreacji i sportu. Największym z nich jest, usytuowany na rzece Radomka, zbiornik Domaniów. W zdecydowanie większej części znajduje się poza granicami ROF, ale główna plaża jest zlokalizowana w północnej części zbiornika w Wólce Domaniewskiej w gminie Przytyk. Powierzchnia tego zbiornika wynosi 485,7 ha, a pojemność 14,4 mln m³. Domaniów jest drugim największym sztucznym jeziorem w województwie mazowieckim. Ponadto odznacza się dużą czystością wody (II klasa). Największym z pozostałych zbiorników wodnych jest znacznie mniejszy zbiornik Siczki (25,1 ha), który jest atrakcyjnie położony przy granicy Kozienickiego Parku Krajobrazowego w gminie Jedlnia-Letnisko i jest stosunkowo łatwo dostępny z Radomia transportem kolejowym. Niestety, z uwagi na zanieczyszczenie wody, kąpiel w tym zalewie często jest niedozwolona. Pozostałe zbiorniki wodne na terenie ROF to m.in. Iłża (gmina Iłża), Staw Górny (miasto Pionki), Zalew Borki (miasto Radom), Seredzice (gmina Iłża) czy Małyszyniec (gmina Iłża) oraz kilka stawów rybnych. Do naturalnych zbiorników wodnych na terenie ROF należą jeziora krasowe i starorzecza. Charakteryzują się one małą wielkością. Większość starorzeczy powstała wskutek regulacji koryt rzek. Do obszarów istotnych dla retencji wodnej należą także mokradła, które położone są w dolinach rzecznych oraz torfowiska położone w nieckach terenowych. Do najważniejszych torfowisk należy obszar NATURA 2000 Pakosław oraz rezerваты przyrody Okólny ług i ługi Helenowskie.

Zagrożenia środowiska przyrodniczego

W ostatnich latach istotny wpływ na stan środowiska ROF miały zmiany w użytkowaniu ziemi. Zmianom ulegały wzajemne relacje powierzchni terenów otwartych, zalesionych i zabudowanych oraz obszarów przeznaczonych

27

pod infrastrukturę przemysłową i komunikacyjną. **Obecnie większy wpływ na pogarszanie się stanu środowiska przyrodniczego mają spontaniczne procesy osadnicze niż rozwój gospodarki.** Obszar ROF jest dość mocno zróżnicowany pod względem użytkowania terenu, dlatego w różnych jego częściach występują inne zagrożenia dla stabilności środowiska.

Wzrastający ruch samochodowy prowadzi do pogorszenia się stanu powietrza i gleb, w których notuje się coraz większe zanieczyszczenie metalami ciężkimi i substancjami ropopochodnymi, a na terenie miast także tlenkami azotu i siarki. Ponadto, notowane od 2007 r., stężenie benzo(a)pirenu i pyłów PM_{2,5} oraz PM₁₀ utrzymuje się na tym samym poziomie lub nieznacznie wzrasta. 60,2 tys. mieszkańców centralnej części Radomia żyje w obszarze przekroczeń dopuszczalnego poziomu pyłu zawieszonego PM_{2,5}, a 6,7 tys. w obszarze przekroczeń pyłu PM₁₀. Przyczynami tego stanu rzeczy jest m.in. **utrudniona cyrkulacja powietrza w obszarze zurbanizowanym, spalanie węgla i śmieci w domowych piecach i kotłach na osiedlach domów jednorodzinnych.** Ponadto emitarami zanieczyszczeń powietrza na obszarze ROF są **komunikacja miejska i zakłady przemysłowe** (m.in. Zakłady Chemiczne „Bochem” w Wierzbicy, Zakłady Górniczo-Metalowe „Zębica” w Zębcu oraz Ciepłowni Północ i Południe w Radomiu). Na stan zanieczyszczeń powietrza duży wpływ ma emisja z obiektów zlokalizowanych poza ROF, m.in. z elektrowni w Kozienicach. Pogarszająca się jakość powietrza na terenie Radomiu negatywnie wpływa na jakość życia w Radomiu, co stanowi dodatkowy czynnik stymulujący suburbanizację.

Poważne zagrożenie dla stabilności środowiska przyrodniczego niesie ze sobą także budowa nowych dróg. Presja na środowisko ma miejsce nie tylko podczas samego procesu budowy nowych dróg - konsekwencją budowy jest **zmiana całokształtu biotycznych i abiotycznych relacji wewnątrz ekosystemów poddanych fragmentacji.** Nowopowstające drogi przyczyniają się do podziału siedlisk i przerywania istniejących kanałów migracyjnych co skutkuje zanikaniem siedlisk dziko żyjącej fauny. Należy również zauważyć, że rozbudowa sieci drogowej stymuluje dodatkowo skalę i zasięg ruchu samochodowego. Obecnie **ok. 2-4% miejsc zamieszkania na terenie ROF narażonych jest na długotrwały hałas pochodzenia komunikacyjnego lub przemysłowego.** Problem ten dotyczy przede wszystkim domostw zlokalizowanych w bezpośrednim sąsiedztwie głównych arterii drogowych. Czynnikiem mogącym w przyszłości stymulować wzrost znaczenia tego problemu jest **rozwój Portu Lotniczego Radom.** Wzrost wykorzystania tego obiektu może znacząco zwiększyć zanieczyszczenie hałasem w południowo-wschodniej części Radomia. Rozlewanie się zabudowy oraz związanej z nią infrastruktury powiązane jest bezpośrednio z rozlewającym się negatywnym oddziaływaniem antropopresji na tereny wiejskie ROF. Wzrost antropopresji na tych terenach powoli ale systematycznie obniża poziom jakości życia. Walory przyrodnicze, stanowiące czynnik migracji mieszkańców na tereny wiejskie ROF, na skutek wzrostu skali suburbanizacji ulegają obniżeniu, co przyczynia się do obniżania jakości życia na terenach wiejskich ROF - zarówno w przypadku mieszkańców nowoprzybyłych jak i związanych z danym obszarem, w tym ludności zajmującej się rolnictwem.

Na terenie ROF systematycznie, ale niezbyt szybko, **zmniejsza się powierzchnia terenów rolnych.** Jedynie w gminach Iłża, Wierzbica i Skaryszew udział gruntów rolnych utrzymuje się na względnie tym samym poziomie. Należy przy tym podkreślić, że zjawiskiem towarzyszącym zmniejszaniu się powierzchni terenów rolnych jest **intensyfikacja produkcji rolnej.** Przykładem jest gmina Przytyk, gdzie rozwinęła się wyspecjalizowana uprawa papryki, co doprowadziło do zaniku wielu ekosystemów z obszaru pól. Na obszarze ROF nie występują gleby I klasy bonitacyjnej. **Gleby klasy II i III zajmują 18 019 ha**, z czego najwięcej znajduje się w gminie Iłża (3 814 ha) stanowiąc 50% ogółu użytków rolnych gminy. Gminami o znaczącym areale gleb II i III klasy bonitacyjnej są również gminy Zakrzew (2 702 ha) i Skaryszew (2 110 ha). **Zagrożeniem dla jakości gleb jest erozja.** Erozją wietrzną

28

w strefach krawędziowych niezadrzewionych dolin rzecznych zagrożone są gleby okolic Kozłowa, Dąbrowy Kozłowskiej, Komornik Kozłowskich, Jeżowej Woli, Kosowa, południowa część gminy Skaryszew oraz doliny rzeki Mlecznej i Radomki. Jednakże **największe zdegradowanie ziemi występuje w wyeksploatowanych wyrobiskach po wydobyciu piasku i żwiru** w pobliżu wsi Rzeczków Kolonia (gmina Wierzbica) oraz w Malczewie i Wincentowie (gmina Radom). Procesy związane z intensyfikacją użytkowania terenów rolnych i degradacją gleb wpływają bezpośrednio na jakość środowiska przyrodniczego obniżając bioróżnorodność fauny i flory oraz zdolności samoregulacyjne środowiska. Wzrost intensyfikacji rolnictwa wpływa również na obniżenie poziomu jakości życia na terenach rolniczych poprzez wzrost uciążliwości działalności rolniczej względem tradycyjnej działalności ekstensywnej o ograniczonej uciążliwości względem poziomu jakości życia.

Coraz większej **degradacji ulegają doliny rzeczne**, których stan jest kluczowy dla drożności korytarzy ekologicznych. Przyczyną tego problemu jest **zabudowa obszarów zalewowych dolin rzecznych** w podradomskich miejscowościach (Przytyk – rzeka Radomka, Jedlnia-Letnisko – rzeka Pacynka, Skaryszew – rzeka Kobylanka, Wolanów – rzeka Dobrzyca, Iłża – rzeka Iłżanka). Negatywny wpływ na bioróżnorodność i zdolności retencyjne dolin rzecznych ma także **regulacja rzek i budowa systemów obwałowań**. Należy zwrócić uwagę, że działania te prowadzą także do wyjąłowania gleb. Warto dodatkowo zauważyć, że budowa zbiorników wodnych Domianów (gmina Przytyk) oraz Siczki (gmina Jedlnia-Letnisko) zmieniła skład gatunkowy tamtejszych biocenoz. **Zagrożenie powodziowe na terenie ROF należy określić jako ograniczone**, przez co czynnik ten nie wpływa bezpośrednio na obniżenie poziomu jakości życia na terenie ROF. 15 kwietnia 2015 r., zgodnie z art. 88f ust. 3 ustawy Prawo wodne, jednostkom samorządu terytorialnego zostały przekazane mapy zagrożenia powodziowego i ryzyka powodziowego. Od tego czasu gminy mają 30 miesięcy na dokonanie zmian w dokumentach planistycznych wynikających z przekazania powyższych map. Według dostarczonej dokumentacji na terenie ROF zagrożenie powodziowe dla osad ludzkich zostało wskazane na rzekach Radomce, Mlecznej i Zagożdżoncy. Na pozostałych ciekach wodnych nie występuje zagrożenie dla obszarów zurbanizowanych, a ewentualne obszary zalewowe objęłyby tereny rolne i leśne. Największe prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi może wystąpić z powodu wezbrań spowodowanych intensywnymi opadami w okresie letnim. Istotnym jest jednak, że zdiagnozowane zagrożenie powodziowe dotyczy obecnego stanu zabudowy – w przypadku rozwoju suburbanizacji na terenach zalewowych, zagrożenie powodziowe może ulec wzrostowi, co bezpośrednio przełoży się na obniżenie poziomu jakości życia na wskazanych obszarach.

Ogólny stan jakości wód w głównych rzekach przepływających przez ROF określa się jako zły (wg WIOŚ 2013). Jedną z głównych przyczyn zanieczyszczenia wód powierzchniowych na terenie ROF są **duże zakłady przemysłowe**. Głównymi emitarami ścieków przemysłowych na terenie ROF są m.in. Rolnicza Spółdzielnia Mleczarska „Mlekoop” w Grajewie, Oddział – Zakład Produkcji Mleczarskiej w Radomiu, Fabryka Farb i Lakierów „RAFIL” S.A. w Radomiu oraz Zakłady Chemiczne „Bochem” w Wierzbicy. Ponadto za zanieczyszczenie wód powierzchniowych odpowiada **odpływ ścieków bytowo-gospodarczych i opadowych oraz odpływy ze szlaków komunikacyjnych, terenów rolniczych i składowisk odpadów komunalnych**. Zły stan wód powierzchniowych na terenie ROF stanowi czynnik obniżający poziom jakości życia na terenie ROF, co w szczególności dotyczy terenów nadwodnych. Obniżająca się zdolność samoregulacyjna omawianych środowisk oraz obniżające się walory rekreacyjne terenów związanych z wodami powierzchniowymi wpływają na obniżenie poziomu jakości życia na tych terenach. Należy mieć przy tym na uwadze, że obserwowana na tych terenach postępująca antropopresja stymuluje wzrost zanieczyszczenia wód powierzchniowych co przekłada się na obniżanie poziomu jakości życia.

Wskutek nadmiernej eksploatacji wód podziemnych i działalności górniczej na niektórych obszarach ROF obniżył się poziom wód podziemnych. Zniekształcanie stosunków wodnych polegające na zmniejszaniu zlewni podziemnej wskutek odwodnień górniczych zostało zaobserwowane m.in. na torfowiskach obszaru Natura 2000 Pakosław. Stan ilościowy wód podziemnych na dwóch z trzech obszarów jednolitych części wód podziemnych (nr 99 i 102) obejmujących północną, centralną i wschodnią część ROF został oceniony jako dobry, a na jednym (nr 100), na którym znajdują się południowo-zachodnie krańce ROF, jako słaby. Na obszarze ROF występują **4 obszary, gdzie powstały leje depresyjne**. 2 z nich znajdują się **pod największymi miastami ROF: Radomiem i Pionkami**, gdzie przyczyną ich powstania jest pobór wody na potrzeby ludności. Jednakże w ostatnich latach ulegają one stopniowemu zmniejszaniu, gdyż zmniejsza się pobór wód podziemnych na tych obszarach, szczególnie na potrzeby przemysłu. Trzeci lej depresyjny położony jest w pobliżu wsi Seredzice (gmina Łża), a czwarty ma genezę górniczą i jest usytuowany w pobliżu Wierzbicy. Dostępność wód podziemnych, stanowiących powszechnie główne źródło wody dla mieszkańców, stanowi istotny czynnik wpływający na poziom życia. Występowanie lejów depresyjnych pod miastami wpływa negatywnie na możliwość wykorzystywania wód podziemnych, co w przypadku postępowania leja depresyjnego może ograniczyć dostępność wody dla mieszkańców. Obecnie obserwowany jest proces zmniejszania się lejów depresyjnych związanych z miastami ROF, co związane jest z ograniczonym popytem ze strony przemysłu. Należy mieć na uwadze, że rozwój przemysłu na terenie miast ROF i związany z nim wzrost popytu na wodę, może przyczynić się do pogłębienia lejów depresyjnych co przełoży się na obniżenie poziomu jakości życia na terenie Radomia i Pionek.

Zagrożeniem dla środowiska przyrodniczego ROF może być nadmierna eksploatacja złóż surowców mineralnych. Na całym obszarze ROF znajdują się złoża kruszyw naturalnych, takich jak piaski budowlane czy mieszanki żwirowo-piaskowe oraz piaski kwarcowe, które aktualnie wydobywane są na 29 stanowiskach. Z kolei w gminach Łża, Wierzbica i Wolanów zlokalizowane są złoża wapieni i margli, które wykorzystywane są w przemyśle cementowym. Na obecną chwilę eksploatowane są 2 złoża wapieni i margli w gminie Łża i jedno w gminie Wierzbica. Ponadto **w gminie Jastrzębia znajdują się złoża węgla brunatnego**, ale nie są eksploatowane, gdyż zostały uznane za konfliktowe ze względu na ochronę gleb i położenie w otulinie Kozienickiego Parku Krajobrazowego.

Procesy osuwiskowe na terenie ROF nie zagrażają obszarom zabudowanym. Największe zagrożenie osuwiskami występuje w gminie Łża, gdzie istnieje 6 osuwisk, a 4 kolejne miejsca są predysponowane do ich powstania. Szczególnie zagrożone osuwiskami są zbocza dolin rzecznych i wąwozów lessowych. W innych gminach występują pojedyncze osuwiska. Z kolei w gminie wiejskiej Pionki stwierdzono występowanie 11 podcięć erozyjnych, z których 4 są o wysokim stopniu zagrożenia.

Na terenie ROF, w obszarach ogólnie dostępnych dla ludzi, nie występuje zagrożenie promieniowaniem elektromagnetycznym. Spośród innych zagrożeń dla środowiska wymienić można ostatni pozostały na terenie ROF mogilnik (miejsce przechowywania przeterminowanych środków ochrony roślin) położony na terenie gminy Łża. Szacunkowa ilość odpadów, która pozostała tam jeszcze do usunięcia wynosi 0,1 Mg. Obręb byłego wylewiska osadów garbarskich Radomskich Zakładów Garbarskich stanowiących w przeszłości źródło zanieczyszczeń znajduje się pod stałym monitoringiem stanu wód podziemnych.

Większość terenów zdegradowanych przez przemysł znajduje się w Radomiu (Elektrociepłownia „Radom”, ZUOK PPUH „Radkom” Sp. z o.o., Ciepłownia Południe RPEC RADPEC S.A., Fabryka Broni „Łucznik” – Radom Sp. z o.o., Imperial Tobacco Polska S.A., MPK Sp. z o.o., ITS Michalczewski Sp. z o.o., większe zakłady przemysłowe w dzielnicy Potkanów, Ciepłownia Północ RPEC RADPEC S.A.,

30

wyrobiska w Malczewie i Wincentowie, obszar wydobywania i przerobu piasków kwarcowych „XELLA” Sp. z o.o.), w Pionkach (Zakłady Produkcji Specjalnej Sp. z o.o., Fabryka Amunicji Myśliwskiej „FAM-Pionki” Sp. z o.o., „STEINHOFF CONSULT” Sp. z o.o., ZTB Krzysztof Wach) oraz na terenie byłych wyrobisk w gminach Wierzbica i Skaryszew. Do zakładów, gdzie występuje duże ryzyko wystąpienia awarii przemysłowych, należą: „Mesko” S.A. Sp. Oddział w Pionkach (miasto Pionki) oraz „Soudal Manufacturing” Sp. z o.o. (miasto Pionki). Do zakładów zwiększonego ryzyka należy „Mar-rom” Sp. J. Marian Janiszek i Wspólnicy Stacja przeladunku gazu propan-butan w Radomiu. Ponadto 7 innych zakładów z obszaru ROF zostało zakwalifikowanych przez Mazowiecki Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska jako „potencjalni sprawcy poważnej awarii”. Degradacja terenów przez przemysł stanowi proces bezpośrednio wpływający na obniżenie poziomu jakości życia. Ma to miejsce zarówno za sprawą uciążliwości bieżącej działalności zakładów przemysłowych (m.in. emisja zanieczyszczeń, hałas, zanieczyszczenie wód powierzchniowych, znaczący pobór wód podziemnych) oraz ryzyka wystąpienia awarii przemysłowej. Obniżanie poziomu jakości życia wynikające z działalności przemysłowej jest związane głównie z miejscem funkcjonowania zakładów przemysłowych, które na terenie ROF zlokalizowane są w większości w Radomiu oraz mieście Pionki.

Do tej pory dla obszaru ROF nie wykonano kompleksowych opracowań, które szacowałyby ryzyko związane z rozwojem strategicznych gałęzi gospodarki na środowisko przyrodnicze.

2.2 Analiza SWOT

Analiza SWOT stanowi metodę analityczną polegającą na identyfikacji:

- Mocnych stron (S) – pozytywnych czynników, na których należy oprzeć rozwój
- Słabych stron (W) – negatywnych czynników, którym należy przeciwdziałać
- Szans (O) – pozytywnych czynników, które mogą pojawić się w przyszłości
- Zagrożeń (T) – negatywnych czynników, które mogą pojawić się w przyszłości

Wnioski z przeprowadzonej analizy przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1 Analiza SWOT

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Korzystne położenie w skali kraju, w tym bliskość Warszawy ▪ Niskie koszty pracy ▪ Atrakcyjne koszty nieruchomości i realizacji inwestycji ▪ Dostępność terenów inwestycyjnych ▪ Dostępność siły roboczej ▪ Przemysłowe dziedzictwo ROF ▪ Dostępność uczelni wyższych ▪ Brak barier ekofizjograficznych ▪ Dostępność Puszczy Kozienickiej 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Silna konkurencja społeczno-gospodarcza Warszawy ▪ Niski stopień rozwoju społeczno-gospodarczego ROF ▪ Znaczący problem wykluczenia społecznego mieszkańców ROF ▪ Utrzymujące się wysokie i długotrwałe bezrobocie ▪ Emigracja młodych, wykształconych i przedsiębiorczych mieszkańców ▪ Nieodpowiedni poziom kapitału ludzkiego względem oczekiwań pracodawców ▪ Dezurbanizacja Radomia ▪ Degradacja tkanki miejskiej ROF ▪ Malejąca opłacalność realizacji usług

	<p>publicznych i inwestycji infrastrukturalnych na terenach poddanych presji urbanizacyjnej</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Ograniczona atrakcyjność inwestycyjna Radomia ▪ Brak pozytywnego odbioru wizerunku Radomia i ROF ▪ Negatywna tożsamość lokalna mieszkańców ROF ▪ Słaba pozycja polityczna Radomia na szczeblu regionalnym i krajowym ▪ Ograniczona aktywność organizacji pozarządowych na terenie ROF ▪ Ograniczona współpraca samorządów w ramach ROF ▪ Brak ciągłości kanałów ekologicznych
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Budowa dróg ekspresowych S7 i S12 ▪ Dostępność środków UE z perspektywy 2014-2020 ▪ Rozwój współpracy w ramach ROF ▪ Ożywienie przemysłu w ROF, w tym przemysłu zbrojeniowego ▪ Modernizacja infrastruktury komunikacyjnej w relacji Radom-Warszawa ▪ Rozwój portu lotniczego w Radomiu ▪ Rozwój technologii niskoemisyjnych i odnawialnych źródeł energii ▪ Budowa zbiornika retencyjnego Jagodno 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Rosnąca presja urbanizacyjna Radomia ▪ Postępująca dezurbanizacja Radomia ▪ Pogłębiające się wykluczenie społeczne mieszkańców Radomia i ROF ▪ Rosnące koszty i malejąca opłacalność zapewnienia usług i infrastruktury na terenach podlegających presji urbanizacyjnej ▪ Postępujące zmniejszanie się bazy podatkowej Radomia ▪ Ograniczenie dostępności do środków UE spowodowane położeniem w ramach woj. Mazowieckiego ▪ Wzrastająca dominacja społeczno-gospodarcza Warszawy w skali regionu i kraju ▪ Opóźnienia w realizacjach modernizacji infrastruktury komunikacyjnej w kierunku Warszawy oraz dróg ekspresowych S7 i S12 ▪ Wzrastający ruch samochodowy ▪ Wzrastający poziom hałasu i zanieczyszczenia powietrza ▪ Powiększanie się leja depresyjnego pod Radomiem i miastem Pionki ▪ Fragmentacja ekosystemów

2.3 Analiza PEST

Analiza PEST stanowi narzędzie pozwalające na szczegółową analizę otoczenia wewnętrznego i zewnętrznego funkcjonowania badanej jednostki – w tym przypadku Miejskiego Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego. Uwaga zwracana jest na cztery grupy czynników:

- Otoczenie polityczno-prawne (P)
- Otoczenie ekonomiczne (E)
- Otoczenie społeczno-kulturowe (S)
- Otoczenie technologiczne (T)

Wnioski z przeprowadzonej analizy przedstawia poniższe zestawienie.

Otoczenie polityczno-prawne:

- Uwarunkowania prawne funkcjonowania samorządu terytorialnego
- Dostępność środków UE z perspektywy finansowej 2014-2020
- Uwarunkowania finansowania gmin wiejskich i miejskich – m.in. subwencja oświatowa
- Położenie w ramach woj. mazowieckiego – wpływ na wysokość wsparcia w ramach środków UE; brak dostępności środków dedykowanych Polsce Wschodniej
- Skupienie funkcji administracyjnych województwa mazowieckiego w Warszawie
- Słaba pozycja polityczna Radomia na szczeblu regionalnym i krajowym
- Ograniczona współpraca samorządów ROF
- Brak spójnych ram prawnych funkcjonowania obszarów funkcjonalnych miast
- Rozdział zarządzania infrastrukturą techniczną i społeczną pomiędzy niezależne jednostki – m.in. odpowiedzialność za drogi wojewódzkie zadaniem samorządu województwa
- Położenie ROF w ramach trzech powiatów
- Pełnienie przez Radom będący miastem na prawach powiatu funkcji siedziby powiatu Radomskiego
- Położenie gminy Orońsko poza powiatem Radomskim
- Otoczenie miasta Pionki przez gminę wiejską Pionki
- Kadencyjność władz samorządowych
- Brak skutecznych narzędzi prawnych przeciwdziałających suburbanizacji na terenach wiejskich
- Niskie pokrycie gmin ROF Miejscowymi Planami Zagospodarowania Przestrzennego

Otoczenie ekonomiczne:

- Wzajemne powiązanie funkcjonalne Radomia z ROF
- Silna konkurencja społeczno-gospodarcza Warszawy
- Bliskość Warszawy
- Przemysłowe dziedzictwo ROF i Radomia - m.in. przemysł zbrojeniowy i odzieżowy
- Odptyw wykwalifikowanych kadr ROF do innych miast Polski i za granicę
- Nieodpowiedni poziom kapitału ludzkiego ROF względem oczekiwań pracodawców
- Utrzymujące się wysokie i długotrwałe bezrobocie w ROF
- Niski poziom płac w ROF

- Niska wartość PKB per capita w ROF
- Koncentracja firm ROF w Radomiu
- Koncentracja siły roboczej ROF w Radomiu
- Wzrost nakładów Państwa na uzbrojenie
- Wzrost krajowego i zagranicznego popytu na uzbrojenie
- Relatywnie duża podaż terenów inwestycyjnych na terenie ROF
- Niska atrakcyjność inwestycyjna ROF
- Brak rozpoznawalnych marek kojarzonych z Radomiem
- Regionalny wymiar uczelni Radomia
- Dysproporcje w cenach ziemi i nieruchomości w Radomiu względem pozostałych gmin ROF
- Wysokie wydatki samorządów ROF na pomoc społeczną

Otocznie społeczno-kulturowe:

- Emigracja młodych, wykształconych i przedsiębiorczych mieszkańców Radomia i ROF
- Dezurbanizacja Radomia
- Suburbanizacja gmin ROF – wzrost rozproszenia zabudowy
- Degradacja tkanki miejskiej ROF
- Brak pozytywnego odbioru wizerunku Radomia i ROF Ograniczona dostępność infrastruktury technicznej i społeczno-kulturalnej na terenie gmin ROF
- Znaczący problem wykluczenia społecznego na terenie ROF
- Starzenie się społeczeństwa
- Znaczący odsetek gospodarstw domowych ROF korzystających z pomocy społecznej
- Ograniczona aktywność organizacji pozarządowych na terenie ROF
- Negatywna tożsamość lokalna mieszkańców ROF

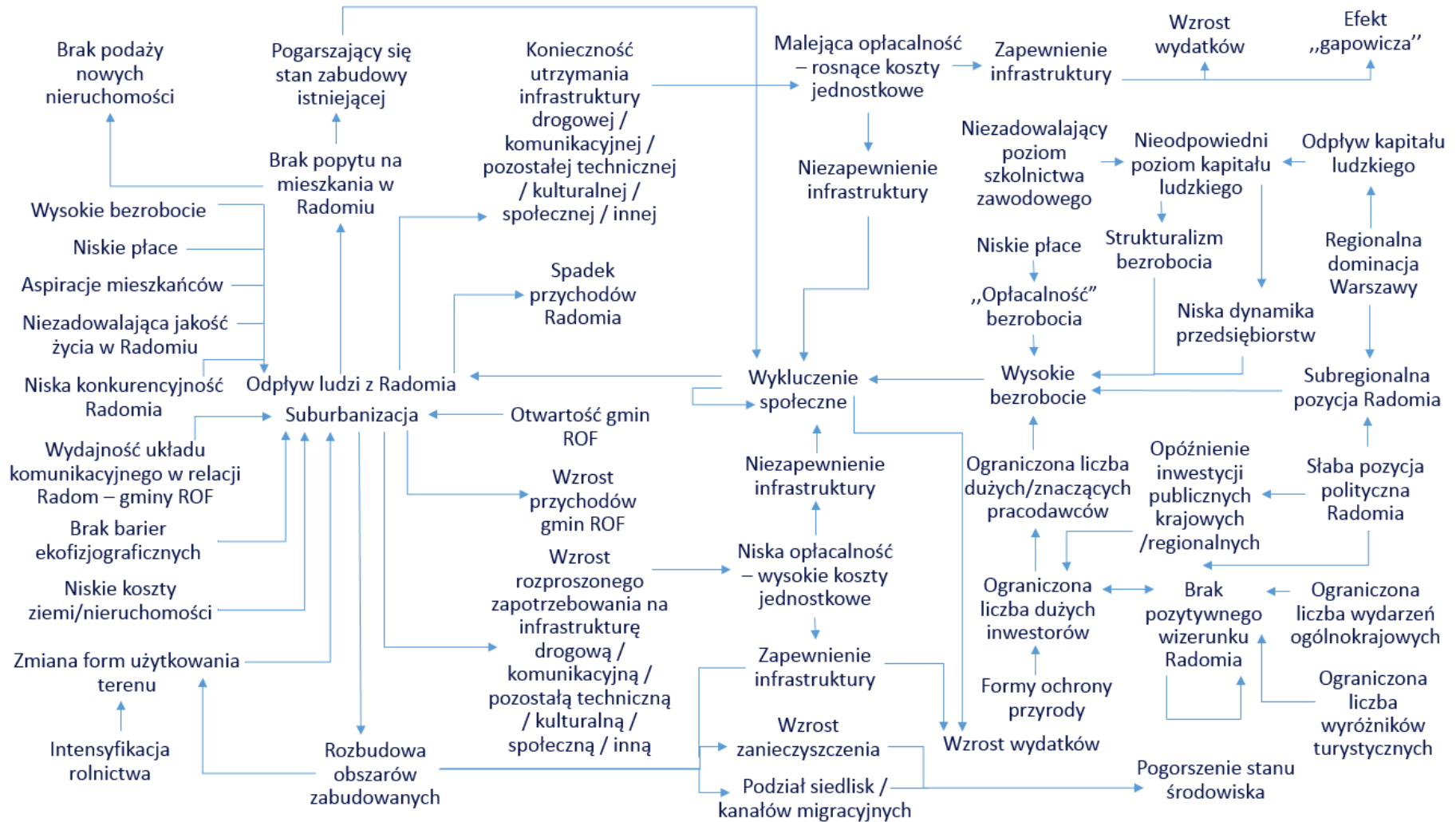

Otoczenie technologiczne:

- Rozwój i wzrost nakładów na przemysł zbrojeniowy w Polsce
- Wzrost wykorzystania tele-pracy w Polsce
- Rozwój branży BPO (*Business Process Outsourcing*) w Polsce
- Dostępność terenów poprzemysłowych (*brownfield*) na terenie ROF
- Otwarcie lotniska w Radomiu
- Wzrost znaczenia miękkich czynników lokalizacyjnych
- Wzrost wykorzystania samochodów w codziennych podróżach mieszkańców ROF
- Wykluczenie cyfrowe mieszkańców gmin ROF
- Intensyfikacja rolnictwa

2.4 Drzewo problemów

Drzewo problemów stanowi czytelną metodę analityczną pozwalającą na modelowe przedstawienie zależności obserwowanych pomiędzy zdiagnozowanymi problemami. Metoda ta pozwala na prześledzenie zarówno istniejących relacji jak i ich kierunków. Drzewo problemów Miejskiego Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego zostało przedstawione na poniższym schemacie.

2.5 Analiza otoczenia instytucjonalnego

Miejski Radomski Obszar Funkcjonalny (ROF) swoim zasięgiem obejmuje łącznie 16 jednostek samorządu terytorialnego: Radom - miasto na prawach powiatu; powiat radomski; gminę miejską Pionki; gminy miejsko-wiejskie Iłża i Skaryszew oraz gminy wiejskie Gózd, Jastrzębia, Jedlińsk, Jedlnia-Letnisko, Kowala, Pionki, Przytyk, Wierzbica, Wolanów, Zakrzew, Orońsko.

Powyższe jednostki zostały zaproszone przez Radom - miasto rdzeniowe ROF, pełniące funkcję koordynatora projektu, do udziału w pracach nad opracowaniem Strategii. Porozumienie w tej sprawie zostało podpisane przez wszystkie zdelimitowane jednostki z wyjątkiem gminy Orońsko. Należy zakładać, że współpraca w ramach Strategii ROF będzie kontynuowana również na etapie wdrożeniowym.

Na chwilę obecną nie skonkretyzowano formy funkcjonowania ROF. Jej wybór stanowić będzie element wdrażania Strategii. Dostępne formy funkcjonowania ROF zostały przedstawione w rozdziale 1. Podstawy prawne. Wybór formy będzie warunkował dostępność i zasady współpracy otoczenia instytucjonalnego systemu wdrażania Strategii.

System wdrażania Strategii zostanie oparty na wewnętrznym otoczeniu instytucjonalnym jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład ROF. Do wdrażania Strategii zostaną zaangażowane zasoby instytucjonalne realizacji działania ROF szczebla gminnego i powiatowego oraz jednostek podległych (m.in. placówki oświatowe, spółki gminne/miejskie). Należy przy tym mieć na uwadze, że w przypadku gminy Orońsko, z racji jej położenia administracyjnego w powiecie szydłowieckim, dostępne będą wyłącznie zasoby instytucjonalne realizacji działania szczebla gminnego. Pozostałe gminy ROF, z wyłączeniem miasta na prawach powiatu Radom, zawierają się w ramach powiatu radomskiego partycypującego w pracach nad opracowaniem Strategii, przez co w ich przypadku dostępność zasobów instytucjonalnych zarówno na szczeblu powiatowym i gminnym jest prawdopodobna.

Zakres kompetencji zasobów instytucjonalnych Partnerów Strategii, możliwy do wykorzystania w ramach wdrażania Strategii, określają ustawy odpowiednio o samorządzie gminnym oraz powiatowym. Zakres kompetencji gmin, zgodnie z zasadą subsydiarności, został określony jako wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów, przy czym literalnie wymienione zostały zadania obejmujące następujące sprawy:

1. ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej;
2. gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego
3. wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz;
4. działalności w zakresie telekomunikacji;
5. lokalnego transportu zbiorowego;
6. ochrony zdrowia;
7. pomocy społecznej, w tym ośrodków i zakładów opiekuńczych;
8. wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
9. gminnego budownictwa mieszkaniowego;

10. edukacji publicznej;
11. kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
12. kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych;
13. targowisk i hal targowych;
14. zieleni gminnej i zadrzewień;
15. cmentarzy gminnych;
16. porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej, w tym wyposażenia i utrzymania gminnego magazynu przeciwpowodziowego;
17. utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
18. polityki prorodzinnej, w tym zapewnienia kobietom w ciąży opieki socjalnej, medycznej i prawnej;
19. wspierania i upowszechniania idei samorządowej, w tym tworzenia warunków do działania i rozwoju jednostek pomocniczych i wdrażania programów pobudzania aktywności obywatelskiej;
20. promocji gminy;
21. współpracy i działalności na rzecz organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2010 r. Nr 234, poz. 1536, z późn. zm.4));
22. współpracy ze społecznościami lokalnymi i regionalnymi innych państw.

Kompetencje powiatów zostały ograniczone do zadań publicznych o charakterze ponadgminnym w zakresie:

1. edukacji publicznej;
2. promocji i ochrony zdrowia;
3. pomocy społecznej;
4. wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
5. polityki prorodzinnej;
6. wspierania osób niepełnosprawnych;
7. transportu zbiorowego i dróg publicznych;
8. kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
9. kultury fizycznej i turystyki;
10. geodezji, kartografii i katastru;
11. gospodarki nieruchomościami;
12. administracji architektoniczno-budowlanej;
13. gospodarki wodnej;
14. ochrony środowiska i przyrody;
15. rolnictwa, leśnictwa i rybactwa śródlądowego;
16. porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli;
17. ochrony przeciwpowodziowej, w tym wyposażenia i utrzymania powiatowego magazynu przeciwpowodziowego, przeciwpożarowej i zapobiegania innym nadzwyczajnym zagrożeniom życia i zdrowia ludzi oraz środowiska;
18. przeciwdziałania bezrobociu oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy;
19. ochrony praw konsumenta;

20. utrzymania powiatowych obiektów i urzędzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
21. obronności;
22. promocji powiatu;
23. współpracy i działalności na rzecz organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2010 r. Nr 234, poz. 1536, z późn. zm.);
24. działalności w zakresie telekomunikacji;
25. zapewnienie wykonywania określonych w ustawach zadań i kompetencji kierowników powiatowych służb, inspekcji i straży, w tym policji, państwowej straży pożarnej, powiatowego inspektoratu nadzoru budowlanego, powiatowej stacji sanitarno-epidemiologicznej.

Wewnętrzna struktura zasobów instytucjonalnych gmin i powiatów nie jest unormowana prawnie. W ramach poszczególnych gmin i powiatów kompetencje delegowane są w ramach struktury urzędu i jednostek organizacyjnych (np. szkoły, ośrodki pomocy społecznej). Struktury urzędów opierają się na jednostkach, których zakres kompetencji oraz nazewnictwo zależy od wewnętrznej organizacji pracy urzędu. W ramach struktury urzędu, poszczególne jednostki mogą być określane jako np. biura, wydziały, referaty, departamenty. Kompetencje gmin i powiatów mogą być również delegowane do spółek powoływanych przez samorząd. W przypadku powiatów, zasobem instytucjonalnym są również powiatowe służby, inspekcje i straże, w tym policja, państwowa straż pożarna, powiatowy inspektorat nadzoru budowlanego, powiatowa stacja sanitarno-epidemiologiczna. Zasoby instytucjonalne realizacji działania poszczególnych Partnerów Strategii zostały przedstawione w załączniku nr 1. Zasoby instytucjonalne realizacji działania Partnerów Strategii.

Zasobem instytucjonalnym dostępnym względem realizacji Strategii są również funkcjonujące na terenie ROF lokalne grupy działania (LGD). Na terenie ROF działają cztery LGD, przy czym trzy z nich wykraczają swoim zasięgiem poza ROF:

- Razem dla Radomki - Gminy ROF: Jedlińsk, Przytyk, Wolanów, Zakrzew; gminy spoza ROF: Przysucha, Wieniawa
- Wspólny Trakt - Gminy ROF: Kowala, Skaryszew, Wierzbica
- Dziedzictwo i rozwój - Gminy ROF: Gózd, Iłża, Jastrzębia, Jedlnia-Letnisko, miasto Pionki, gmina wiejska Pionki; gminy spoza ROF: Ciepiałów, Kazanów, Policzna, Przytyk, Tczów, Zwoleń
- Na piaszkowcu - Gminy ROF: Orońsko; gminy spoza ROF: Borkowice, Chlewiska, Jastrząb, Mirów, Szydłowiec

LGD powstały wskutek realizacji programu LEADER w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Celem ich działania jest włączenie jednostek samorządu terytorialnego i lokalnych społeczności skupionych wokół organizacji pozarządowych w inicjatywy wspierające rozwój społeczno-gospodarczy na obszarach wiejskich oraz integracja i aktywizacja ich mieszkańców poprzez budowanie kapitału społecznego na wsi. W ramach Osi 4 PROW 2007-2013 LEADER Działanie 413 – *Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju*, LGD mogły realizować projekty w ramach następujących poddziałań: *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej, Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw, Odnowa i rozwój wsi oraz „Małe projekty” adresowane do lokalnych społeczności i organizacji pozarządowych*. W podobnej formie program ma być realizowany w perspektywie finansowej 2014-2020.

Do najważniejszych działań realizowanych w ramach LGD funkcjonujących na terenie ROF należy: realizacja projektów związanych z aktywizowaniem ludności wiejskiej, promocja obszarów wiejskich, realizacja lokalnej strategii rozwoju, upowszechnianie i wymiana informacji o inicjatywach związanych z aktywizacją ludności, rozwój edukacji i sportu, poprawa konkurencyjności rolnictwa i leśnictwa, wspieranie rozwoju usług turystycznych, zachowanie dziedzictwa i tożsamości kulturowej, promocja lokalnych produktów, usług, kultury i sztuki oraz działania zapobiegające marginalizacji i wykluczeniu społecznemu.

W ramach wdrażania Strategii, zostaną również podjęte starania mające na celu zaangażowanie do systemu wdrażania Strategii zewnętrznego otoczenia instytucjonalnego. Zewnętrzne otoczenie instytucjonalne jest w tym wypadku rozumiane jako jednostki administracji regionalnej i lokalnej oraz centralnej (wraz z jednostkami im podległymi) niepartycypujące bezpośrednio w ROF, których działania mogą umożliwić osiągnięcie celów ROF. W ramach zewnętrznych zasobów instytucjonalnych znajdują się m.in. Urząd Powiatu Szydłowieckiego – względem działań dt. rynku pracy na terenie gminy Orońsko oraz Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie – względem działań dt. dróg wojewódzkich w gminach ROF. Zaangażowanie poszczególnych jednostek zewnętrznego otoczenia instytucjonalnego będzie miało charakter dobrowolny – wymagać będzie przeprowadzenia skutecznych działań lobbystycznych na rzecz realizacji Strategii.

Do wdrażania Strategii zaangażowane zostanie również otoczenie pozaadministracyjne, rozumiane jako m.in. samorząd gospodarczy ROF, przedstawiciele biznesu ROF, organizacje pozarządowe prowadzące działalność na terenie ROF oraz społeczeństwo ROF. Ich zaangażowanie uzależnione będzie od realizacji prac informacyjno-promocyjnych na rzecz internalizacji celów Strategii przez wszystkie podmioty mogące partycypować we wdrażaniu Strategii. System wdrażania Strategii będzie otwarty na wszystkie jednostki i podmioty mogące przyczynić się do wdrożenia Strategii.

3 Założenia Strategii

3.1 Struktura Strategii

Strategia rozwoju miejskiego Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego (ROF) została oparta na czterostopniowej hierarchicznej strukturze obejmującej misję, cele strategiczne i operacyjne oraz działania.

Misja stanowi określenie głównych zadań rozwojowych stojących przed ROF, do których realizacji przyczyni się *Strategia*. Realizacja misji zostanie zapewniona poprzez osiągnięcie celów strategicznych oraz przyporządkowanych im celów operacyjnych. Działania, będące operacjonalizacją celów operacyjnych określają grupy tematyczne projektów stanowiących bezpośrednie narzędzie wdrażania *Strategii*. Wdrażanie *Strategii* oparte zostanie na projektach zgłaszanych i realizowanych przez Partnerów ROF. Zestawienie projektów wnioskowanych do realizacji w ramach *Strategii* zgłoszonych w ramach pierwszego naboru projektów, przeprowadzonego na etapie opracowywania *Strategii* zostało przedstawione w załączniku nr 3 - *Wykaz projektów wnioskowanych przez Partnerów*. Zestawienie to ma charakter otwarty - będzie na bieżąco modyfikowane na podstawie projektów zgłaszanych w trakcie realizacji *Strategii*.

Rys. 3 Struktura strategii

3.2 Misja Strategii

Na podstawie diagnozy opartej na wynikach prac badawczych zrealizowanych w ramach modułu transportowego, rewitalizacyjnego i środowiskowego oraz szeregu spotkań konsultacyjnych, wypracowana została misja Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego:

ROF jest **konkurencyjnym w skali interregionalnej** ośrodkiem gospodarczym o **wzrastającym poziomie życia mieszkańców** opierającym swoją przewagę na **współpracy Radomia z gminami ROF oraz powiatem radomskim** rozwijającym się w oparciu o **zasady zrównoważonego rozwoju**.

Przedstawiona misja została oparta na czterech elementach:

- **Konkurencyjność w skali interregionalnej** – Radom jest położony w woj. mazowieckim – regionie zdominowanym gospodarczo przez Warszawę, skutkiem czego konkurencyjność Radomia w skali regionalnej jest ograniczona. *Strategia* jako bezpośrednie otoczenie konkurencyjne ROF definiuje stolice sąsiednich regionów – Lublin, Kielce oraz Łódź względem których osiągnięcie przewagi konkurencyjnej jest możliwe.
- **Wzrastający poziom życia mieszkańców** – podstawowym celem realizacji *Strategii* jest wzrost poziomu życia mieszkańców obejmujący zarówno poprawę sytuacji społecznej, gospodarczej jak i dostępności oraz funkcjonalności infrastruktury.
- **Współpraca Radomia z gminami ROF oraz powiatem radomskim** – warunkiem bazowym zwiększenia pozycji konkurencyjnej ROF jest wewnętrzna wzajemna współpraca pomiędzy Partnerami ROF. Opracowanie *Strategii* jest bezpośrednim wyrazem woli współpracy, którą należy wykorzystać względem realizacji wspólnych problemów i wyzwań ROF.
- **Zasady zrównoważonego rozwoju** – podstawą wdrażania *Strategii* są zasady zrównoważonego rozwoju, zakładające, że rozwój społeczny, gospodarczy i infrastrukturalny

ROF powinien być realizowany przy założeniu minimalizacji jego negatywnego oddziaływania na stan środowiska przyrodniczego.

3.3 Cele strategiczne i operacyjne

Scharakteryzowana powyżej misja będzie realizowana poprzez działania zmierzające do osiągnięcia celów strategicznych i operacyjnych odpowiadających głównym problemom i wyzwaniom rozwojowym ROF określonym w trakcie prac diagnostycznych:

- 1. Wzmocnienie zdolności instytucjonalnych ROF**
 - 1.1. Wypracowanie i wdrożenie modelu bieżącej współpracy JST w ramach ROF
 - 1.2. Uporządkowanie struktury przestrzennej ROF
 - 1.3. Wzrost znaczenia ROF na szczeblu regionalnym i krajowym
- 2. Rozwój społeczno-gospodarczy ROF**
 - 2.1. Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej i warunków prowadzenia działalności gospodarczej w ROF
 - 2.2. Rozwój kapitału ludzkiego na terenie ROF
 - 2.3. Poprawa wizerunku ROF
- 3. Poprawa funkcjonalności ROF**
 - 3.1. Poprawa funkcjonalności systemu transportowego ROF
 - 3.2. Modernizacja przestrzeni zurbanizowanej ROF
 - 3.3. Włączenie społeczne i zapobieganie wykluczeniu społecznemu na terenie ROF
 - 3.4. Poprawa jakości i dostępności pozostałych usług publicznych oraz infrastruktury ROF
- 4. Poprawa stanu środowiska przyrodniczego ROF**
 - 4.1. Poprawa funkcjonalności systemu przyrodniczego ROF
 - 4.2. Ograniczenie negatywnego oddziaływania społeczno-gospodarczego na środowisko ROF

Charakterystyka działań przyporządkowanych poszczególnym celom strategicznym i operacyjnym została przedstawiona w dalszej części dokumentu.

4 Cel strategiczny 1. Wzmocnienie zdolności instytucjonalnych ROF

Cel operacyjny 1.1. Wypracowanie i wdrożenie modelu bieżącej współpracy JST w ramach ROF

Wypracowanie i wdrożenie modelu bieżącej współpracy JST w ramach ROF stanowi cel operacyjny, którego osiągnięcie stanowi uwarunkowanie możliwości realizacji pozostałych celów *Strategii*. Skuteczność wdrażania *Strategii*, jest uzależniona od bieżącej współpracy i koordynacji działań

41

podejmowanych przez poszczególnych partnerów ROF. Regularna i wzajemna współpraca jest podstawą organizacji obszaru funkcjonalnego, warunkującą efektywność jego funkcjonowania.

W ramach omawianego celu operacyjnego zakładana jest realizacja dwóch działań:

- 1.1.1. Utworzenie i funkcjonowanie Rady ROF
- 1.1.2. Integracja działań bieżących i rozwojowych gmin ROF

1.1.1. Utworzenie i funkcjonowanie Rady ROF

Rada ROF stanowić będzie organ zraszający przedstawicieli władz wszystkich Partnerów ROF. Do głównych zadań Rady należeć będzie dyskusowanie bieżących wyzwań rozwojowych, analiza występujących problemów (w tym problemów wspólnych) wraz z sugestiami dotyczącymi możliwości ich rozwiązywania oraz wzajemna koordynacja działań podejmowanych w ramach realizacji *Strategii*. Rada nie będzie stanowiła organu kontrolnego – zasady jej funkcjonowania zostaną oparte na współpracy umożliwiającej koncyliacyjne wypracowanie rozwiązań satysfakcjonujących wszystkich partnerów ROF. Dodatkowym efektem funkcjonowania Rady ROF będzie postępująca integracja nie tylko realizowanych działań ale i przedstawicieli władz, w tym w zakresie wizji rozwoju poszczególnych jednostek w ramach ROF, co dodatkowo przyczyni się do wzrostu efektywności współpracy w ramach ROF.

Efektywność funkcjonowania Rady ROF jest uzależniona od równomiernego uwzględnienia w niej głosu poszczególnych Partnerów ROF. Dominacja Rady przez wybranego Partnera może przyczynić się do zniechęcenia pozostałych do zaangażowania się w realizację działania. Każdy z partnerów ROF powinien mieć równy głos w ramach Rady (co nie wyklucza udziału kilku przedstawicieli danego partnera w ramach posiedzenia Rady).

Zakłada się, że spotkania Rady ROF będą organizowane nie rzadziej niż raz na pół roku. Miejsce organizacji spotkania oraz jego koordynacja powinny być rotacyjne, równomiernie angażując wszystkich Partnerów ROF.

Zgodnie z uwagą dotyczącą celu operacyjnego 1.1. *Wypracowanie i wdrożenie modelu bieżącej współpracy JST w ramach ROF*, omawiane działanie stanowi priorytet warunkujący efektywność realizacji całej *Strategii*.

Zasady koncentracji

Działanie powinno być realizowane poprzez współpracę wszystkich partnerów ROF.

1.1.2. Integracja działań bieżących i rozwojowych gmin ROF

Integracja działań Partnerów ROF, oprócz wymiaru opisanego w ramach działania 1.1.1. *Utworzenie i funkcjonowanie Rady ROF*, powinna obejmować również bieżącą współpracę na poziomie biur, wydziałów i referatów² poszczególnych Partnerów ROF. Współpraca powinna odbywać się na poziomie konkretnych jednostek urzędów dedykowanych analogicznym zadaniom (np. planowanie przestrzenne, inwestycje infrastrukturalne, kultura i edukacja). Zakres współpracy powinien obejmować przede wszystkim wymianę informacji dotyczących planowanych działań (w szczególności, w przypadku gdy planowane działanie może oddziaływać na innych Partnerów

² Zróżnicowane nazewnictwo w ramach urzędów poszczególnych Partnerów.

ROF) oraz możliwość składania do nich uwag i sugestii. Wymiana informacji powinna zostać oparta na komunikacji pocztą elektroniczną.

Działanie powinno objąć również integrację poszczególnych jednostek urzędów na płaszczyźnie wymiany doświadczenia i organizacji wspólnych szkoleń. Przyczyni się to do integracji działań realizowanych przez Partnerów ROF, usprawni proces współpracy pomiędzy poszczególnymi urzędami oraz wpłynie pozytywnie na ujednoczenie standardów pracy urzędów Partnerów ROF.

Realizacja działania przyczyni się do wzrostu efektywności realizacji pozostałych działań Strategii, w tym w szczególności działań o ponadgminnym zasięgu oddziaływania oraz działań wymagających bieżącej współpracy i koordynacji działań pomiędzy poszczególnymi Partnerami ROF.

Zasady koncentracji

Działanie powinno być realizowane poprzez współpracę wszystkich partnerów ROF.

Cel operacyjny 1.2. Uporządkowanie struktury przestrzennej ROF

Obserwowana w ostatnich latach na terenie ROF postępująca suburbanizacja stanowi zagrożenie efektywności funkcjonowania ROF zarówno jako całości jak i poszczególnych Partnerów ROF. Proces niekontrolowanego rozlewania się zabudowy generuje szereg negatywnych zmian spośród których wymienić można m.in. wzrost rozproszonego zapotrzebowania na inwestycje infrastrukturalne, ograniczanie funkcjonalności układu komunikacyjnego oraz znaczącą ingerencję w środowisko przyrodnicze wpływającą negatywnie na warunki życia mieszkańców zarówno poszczególnych gmin ROF jak i ROF jako całości. Suburbanizacja jest procesem naturalnym i uzasadnionym, jednak jej rozwój powinien podlegać kontroli, poprzez *uporządkowanie struktury przestrzennej* oraz jej skoncentrowaniu na terenach uprzednio przewidzianych i odpowiednio przygotowanych. Negatywne oddziaływanie suburbanizacji wynika głównie z chaotyczności jej rozwoju – *uporządkowanie struktury przestrzennej* stanowi efektywną metodą przeciwdziałania niekorzystnym skutkom suburbanizacji. *Uporządkowanie struktury przestrzennej ROF* zostanie osiągnięte poprzez:

- 1.2.1. Wyznaczenie spójnych Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego ROF
- 1.2.2. Wdrożenie wyznaczonych Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego przez gminy ROF poprzez opracowanie Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego
- 1.2.3. Wypracowanie i wdrożenie Systemu Informacji Geograficznej (GIS) ROF

1.2.1. Wyznaczenie spójnych Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego ROF

Uporządkowanie struktury przestrzennej ROF powinno zostać oparte na *Wyznaczeniu spójnych Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego ROF*. Działanie zakłada utworzenie dokumentu analogicznego w zakresie treści i formy do Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego (uchwalanego na poziomie gminnym) obejmującego swym zakresem cały ROF. Zaletą takiego opracowania będzie wykroczenie poza sztywne granice administracyjne gmin umożliwiające uwzględnienie funkcjonalności poszczególnych obszarów w ramach ROF. Działanie powinno uwzględniać przede wszystkim określenie obszarów przewidzianych do rozwoju funkcji mieszkaniowej oraz obszarów przewidzianych do pełnienia funkcji środowiskotwórczych i leśnych, w tym terenów wchodzących w skład Radomskiej Sieci Terenów Otwartych „Green Belt” (patrz działanie 4.1.1.). Kierunki zagospodarowania przestrzennego ROF powinny ponadto wskazywać obszary, które należy priorytetowo objąć Miejscowymi Planami Zagospodarowania Przestrzennego

za pośrednictwem których wyznaczone Kierunki Zagospodarowania Przestrzennego będą wdrażane na poziomie gminnym (patrz działanie 1.2.2.).

Kierunki Zagospodarowania Przestrzennego ROF powinny uwzględniać koncepcję przestrzenno-funkcjonalną ROF, stanowiącą załącznik nr 2 do *Strategii*. Działanie powinno zostać zrealizowane poprzez współpracę wszystkich Partnerów ROF w ramach spotkań Rady ROF (patrz działanie 1.1.1.) oraz współpracy jednostek urzędów Partnerów ROF odpowiedzialnych za planowanie przestrzenne (patrz działanie 1.1.2.).

Zasady koncentracji

Działanie powinno objąć swoim zasięgiem cały obszar ROF.

1.2.2. Wdrożenie wyznaczonych Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego przez gminy ROF poprzez opracowanie Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego

Wdrażanie Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego ROF wyznaczonych w ramach działania 1.2.1. realizowane będzie na poziomie gminnym poprzez uchwalanie Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego (zgodnych w swojej treści z wytycznymi zawartymi w Kierunkach Zagospodarowania Przestrzennego). MPZP stanowią w obecnym prawodawstwie jedyne skuteczne narzędzie planowania przestrzennego i kontrolowania suburbanizacji. Narzędzie to na chwilę obecną w ramach ROF jest wykorzystywane w nikłym stopniu – rozwój przestrzenny ROF, w szczególności obszarów wiejskich, opiera się aktualnie na decyzjach o warunkach zabudowy, których efektywność względem kreowania ładu przestrzennego należy uznać za wysoko ograniczoną.

Zasady koncentracji

Docelowo, należy dążyć do maksymalizacji pokrycia ROF Miejscowymi Planami Zagospodarowania Przestrzennego. Działanie należy realizować zgodnie z priorytetami wskazanymi w ramach Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego ROF (patrz działanie 1.2.1.) w tym w szczególności względem obszarów zawierających się w ramach Radomskiej Sieci Terenów Otwartych „Green Belt” (patrz działanie 4.1.1.).

1.2.3. Wypracowanie i wdrożenie Systemu Informacji Geograficznej (GIS) ROF

Wzrost sprawności i spójności zarządzania przestrzenią ROF zostanie również osiągnięty poprzez wypracowanie i wdrożenie Systemu Informacji Geograficznej (GIS). Wdrażanie systemów GIS przez jednostki samorządu terytorialnego jest wymagane przez *ustawę o infrastrukturze informacji przestrzennej* oraz międzynarodowe wytyczne w postaci dyrektywy INSPIRE. Narzędzia GIS umożliwiają integrację zasobów danych przestrzennych, ich analizę oraz wykorzystanie w ramach realizowanych działań.

W realizacji działania istotne jest zapewnienie możliwie szerokiego zakresu tematycznego objętego przez GIS. Wśród uwzględnionych zagadnień powinny znaleźć się m.in. stan i monitoring środowiska przyrodniczego (w tym zagrożeń), planowanie i zagospodarowanie przestrzenne, transport publiczny, gospodarka odpadami. Uwzględnienie poszczególnych zagadnień tematycznych w ramach GIS pozwoli na wykorzystanie tego narzędzia w realizacji innych działań zakładanych w ramach *Strategii*. Ostateczny zakres tematyczny systemu GIS pozostaje kwestią otwartą, do ustalenia i modyfikacji w ramach prac nad jego tworzeniem oraz w ramach jego bieżącego funkcjonowania.

Istotnym jest również, aby tworzony System Informacji Geograficznej ROF obejmował swoim zasięgiem cały obszar ROF, co pozwoli na zwiększenie możliwości wykorzystania opisywanego

narzędzia do kreowania ładu przestrzennego. Sugerowanym modelem realizacji działania jest utworzenie jednego systemu GIS dla całego ROF – tworzenie pojedynczych systemów w ramach poszczególnych gmin może generować komplikacje wynikające z kompatybilnością poszczególnych systemów jak i harmonogramem ich realizacji i aktualizacji. Utworzenie, finansowanie i aktualizowanie systemu GIS ROF powinno bazować na współpracy i partycypacji wszystkich partnerów ROF. Zakres odpowiedzialności poszczególnych Partnerów powinien zostać określony w ramach spotkań Rady ROF (patrz działania 1.1.1.).

W celu zapewnienia użyteczności funkcjonowania systemu GIS, należy zapewnić aktualność zbieranych danych oraz możliwość ich wykorzystania przez mieszkańców i przedsiębiorców (w ustalonej formie i zakresie).

Zasady koncentracji

Działanie powinno objąć swoim zasięgiem cały obszar ROF.

Cel operacyjny 1.3. Wzrost znaczenia ROF na szczeblu regionalnym i krajowym

Uwarunkowaniem z którym w najbliższych latach musi zmierzyć się ROF jest relatywnie słaba pozycja polityczna Radomia i całego ROF zarówno na szczeblu regionalnym jak i krajowym. Przekłada się to m.in. na opóźnienie realizacji krajowych i regionalnych inwestycji infrastrukturalnych na terenie ROF. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest ograniczona reprezentacja polityczna interesów ROF na arenie regionalnej i krajowej skutkująca niewystarczającą reprezentacją interesów ROF. *Wzrost znaczenia ROF na szczeblu regionalnym i krajowym zostanie osiągnięty poprzez utworzenie wspólnej grupy interesu ROF.*

1.3.1. Utworzenie wspólnej grupy interesu ROF

Realizacja działania ma na celu utworzenie grupy interesu ROF stanowiącej skuteczną grupę lobbingsową będącą w stanie oddziaływać na decyzje podejmowane na szczeblu regionalnym i krajowym - w szczególności decyzje dotyczące realizacji inwestycji infrastrukturalnych. Grupa interesu ROF powinna zostać zbudowana w oparciu o współpracę stanowiącą podstawę realizacji działania 1.1.1. *Utworzenie i funkcjonowanie Rady ROF.* W ramach spotkań organizowanych w ramach działania 1.1.1. należy określać potrzeby ROF względem decyzji podejmowanych na szczeblu regionalnym i lokalnym. Ujednoczenie interesu ROF zgłaszanego względem decyzji zewnętrznych stanowi podstawę wzrostu znaczenia ROF na szczeblu regionalnym i krajowym. Realizacja działania powinna zakładać również podejmowanie starań względem wzrostu reprezentacji interesu ROF na szczeblu regionalnym i krajowym poprzez wzrost reprezentacji politycznej ROF w organach regionalnych i krajowych.

Zasady koncentracji

Działanie powinno być realizowane poprzez współpracę wszystkich partnerów ROF.

5 Cel strategiczny 2. Rozwój społeczno-gospodarczy ROF

Cel operacyjny 2.1. Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej i warunków prowadzenia działalności gospodarczej ROF

Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej i warunków prowadzenia działalności gospodarczej w ROF jest celem operacyjnym, którego realizacja jest skierowana zarówno do inwestorów zewnętrznych, jak i lokalnych przedsiębiorców. Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości w zakresie napływu nowych inwestycji oraz rozwoju przedsiębiorstw lokalnych stanowi warunek bazowy rozwoju społeczno-gospodarczego ROF. Osiągnięcie tego celu zostanie zapewniona poprzez realizację następujących działań:

- 2.1.1. Przygotowanie spójnej oferty terenów inwestycyjnych
- 2.1.2. Utworzenie spójnego systemu obsługi inwestora
- 2.1.3. Rozwój infrastruktury otoczenia biznesu
- 2.1.4. Wspieranie rozwoju nowych przedsiębiorstw
- 2.1.5. Wspieranie rozwoju perspektywicznych branż
- 2.1.6. Poprawa standardów obsługi w urzędach administracji publicznej

2.1.1. Przygotowanie spójnej oferty terenów inwestycyjnych

Podstawą poprawy atrakcyjności inwestycyjnej ROF jest *przygotowanie spójnej oferty terenów inwestycyjnych* dedykowanej zarówno inwestorom zewnętrznym jak i prowadzącym aktualnie działalność na terenie ROF. Realizacja działania powinna bazować na oddolnej działalności poszczególnych Partnerów ROF, koordynujących się wzajemnie w oparciu o działanie Rady ROF (patrz działanie 1.1.1.) oraz bieżącą współpracę jednostek Partnerów ROF odpowiedzialnych w zakresie rozwoju oferty inwestycyjnej gminy (patrz działanie 1.1.2.).

Przygotowanie oferty terenów inwestycyjnych należy oprzeć na dostępnych w ramach ROF terenach przemysłowych (*brownfield*). Dostępne tereny przemysłowe stanowią cenne zasoby ROF wymagające rewitalizacji poprzez ich ponowne zagospodarowanie. Tego typu tereny, przy odpowiednim przygotowaniu, mogą być szczególnie interesujące dla inwestorów. Wymagają one znacząco niższych nakładów inwestycyjnych, a działalność o nowym profilu może się rozpocząć dużo szybciej niż w miejscu, w którym cały zakład miałby powstawać od nowa. Dodatkowo, tereny *brownfield* charakteryzują się uzbrojeniem w infrastrukturę techniczną, co także wiąże się z oszczędnością czasu i środków finansowych. Przykładem udanego zagospodarowania obszarów typu *brownfield* jest powtórne zainwestowanie terenu Gołębiów po byłych zakładach Łuczniak. Pozyskanie inwestorów dla zdegradowanych terenów przemysłowych stanowić będzie skuteczne narzędzie ich rewitalizacji, której efekty będą odczuwalne również na terenach do nich przylegających. W Radomiu do rewitalizacji przeznaczone są tereny przemysłowe Potkanowa w okolicy ulic Tokarskiej i Żelaznej (7 ha) oraz obszar ograniczony ulicami Warszawską, Grójecką i Rybną oraz rzeką Mleczną (15,7 ha). Największe rezerwy terenów przemysłowych drzemią w obszarze niegdyś zajmowanym przez fabrykę Pronit w mieście Pionki (300 ha). Projekty realizowane względem terenów przemysłowych powinny dotyczyć przede wszystkim wzrostu

ich dostępności oraz uzupełniania występujących braków infrastrukturalnych.

Należy mieć na uwadze, że fakt zainwestowania terenów przemysłowych w zależności od branży i specyfiki inwestora może stanowić zarówno zaletę jak i wadę (ze względu na niedopasowanie obecnego zagospodarowania do potrzeb inwestora). Oferta dostępnych terenów inwestycyjnych powinna zostać uzupełniona o ofertę uzbrojonych terenów niezainwestowanych. Zaletą terenów niezainwestowanych jest swoboda ich dostosowania względem inwestora. Względem dostępnych terenów niezainwestowanych należy zapewnić ich uzbrojenie w infrastrukturę podstawową oraz zapewnić możliwość ich dodatkowego uzbrojenia na potrzeby inwestora.

Oferta terenów inwestycyjnych, zarówno przemysłowych jak i tych niezainwestowanych, powinna uwzględniać tereny dostępne w ramach podstrefy Tarnobrzesckiej SSE Euro-Park WisłoSan oraz podstrefy Specjalnej Strefy Ekonomicznej Starachowice. Tereny dostępne w ramach oferty powinny być ponad to spójne przestrzennie (tereny niezainwestowane w miarę możliwości należy koncentrować względem siebie i terenów przemysłowych) oraz koncepcji przestrzenno-funkcjonalnej ROF (Załącznik nr 2 do *Strategii*). Oferta powinna zostać poszerzona o system zachęt dedykowanych inwestorom zakładających możliwość skorzystania z ulg i zwolnień podatkowych.

Przygotowanie oferty dostępnych terenów inwestycyjnych należy uzupełnić o realizację systemu obsługi inwestora (działanie 2.1.2.) oraz dedykowane im działania promocyjne zakładane w ramach działania 2.3.1.

Zasady koncentracji

Realizację działania należy koncentrować względem wskazanych w opisie obszarów przemysłowych oraz terenów dedykowanych rozwojowi funkcji przemysłowych wskazanych w Koncepcji przestrzenno-funkcjonalnej ROF (Załącznik nr 2 do *Strategii*).

2.1.2. Utworzenie spójnego systemu obsługi inwestora

Utworzenie spójnego systemu obsługi inwestora stanowi działanie komplementarne względem działania 2.1.1. *Przygotowanie spójnej oferty terenów inwestycyjnych*. System obsługi inwestora powinien stanowić platformę kooperacji pomiędzy lokalnymi władzami a przedsiębiorcami krajowymi i zagranicznymi, zainteresowanymi zaangażowaniem środków finansowych na terenie ROF.

Działalność systemu obsługi inwestora powinna obejmować całe terytorium ROF – wsparcie oferowane przez opisywany system powinno obejmować ROF jako spójną całość, dążąc do marginalizacji partykularnych interesów poszczególnych gmin. W celu zwiększenia efektywności funkcjonowania systemu obsługi inwestora, zaleca się aby jego koordynacja była realizowana przez Wydział Obsługi Radomskiej Strefy Gospodarczej, przy założeniu bieżącej współpracy z jednostkami reprezentującymi pozostałych Partnerów ROF (patrz działanie 1.1.2.).

Działalność systemu obsługi inwestora powinna angażować się we wsparcie procesu inwestycyjnego na każdym etapie realizacji inwestycji – zarówno w fazie przedinwestycyjnej, inwestycyjnej jak i początkowej fazie po rozpoczęciu prowadzenia działalności gospodarczej. Wsparcie powinno opierać się na działalności informacyjnej oraz doradztwie. Pierwszy filar wsparcia powinien obejmować dostępność kompleksowej informacji na temat oferty terenów inwestycyjnych oraz wsparcia oferowanego potencjalnym inwestorom (patrz działanie 2.1.1.). System obsługi inwestora powinien dysponować informacjami na temat lokalnej sytuacji gospodarczej i aktualnych ofert inwestycyjnych oraz prowadzić monitoring lokalnej sytuacji

gospodarczej oraz lokalnego rynku pracy. Drugi filar działalności systemu obsługi inwestora powinien obejmować doradztwo związane zarówno z wsparciem w zakresie formalnych aspektów realizacji procesu inwestycyjnego jak i inicjowaniem kontaktów oraz współpracy z lokalnymi przedsiębiorcami i dostępnymi instytucjami otoczenia biznesu (patrz działanie 2.1.3.). Dodatkowym zakresem działalności systemu obsługi inwestora powinna być również działalność promocyjna obejmująca m.in. organizację konferencji oraz opracowywanie folderów informacyjnych. Zakres ten jest bezpośrednio powiązany z działaniem 2.3.1. *Rozwój i promocja komplementarnych marek w ROF.*

Warto zaznaczyć, iż system obsługi inwestora nie powinien wyłącznie skupiać się na działaniach bieżących, ale czynnie uczestniczyć w poprawie oferty inwestycyjnej ROF. Gromadzone doświadczenie i wiedza związana ze specyfiką i oczekiwaniami poszczególnych inwestorów stanowi niezwykle cenne źródło informacji na podstawie którego możliwym jest bieżące zwiększanie atrakcyjności oferty inwestycyjnej ROF.

Zasady koncentracji

Działalność systemu obsługi inwestora należy dedykować całemu ROF, z uwzględnieniem oferty terenów inwestycyjnych określonej w ramach działania 2.1.1.

2.1.3. Rozwój infrastruktury otoczenia biznesu

Instytucje otoczenia biznesu to instytucje wspierające przedsiębiorców, stanowiące swoiste zaplecze dla biznesu, tworzące korzystne warunki dla jego prężnego rozwoju. Ich rola jest szczególnie ważna we wspieraniu sektora MŚP. Instytucje te oferują m.in. sieciowanie przedsiębiorstw, szkolenia i doradztwo, świadczą usługi transferu i komercjalizacji technologii, a także tworzą strefy biznesu, w ramach których przedsiębiorcy mogą wymieniać się cennymi doświadczeniami. Ich obecność oraz zakres działania jest dodatnio skorelowany z sytuacją gospodarczą, dlatego ich rozwój powinien stać się ważnym elementem polityki gospodarczej ROF.

Spośród instytucji otoczenia biznesu funkcjonujących na terenie ROF szczególną aktywnością charakteryzuje się Centrum Innowacji i Technologii. Zostało ono założone w 2013 r., z inicjatywy Agencji Rozwoju Przemysłu. W ramach Centrum na terenie byłych zakładów Łucznik tworzony jest Inkubator Technologii i Park Naukowo-Technologiczny. W swojej ofercie inkubator oferuje pomieszczenia, wsparcie szkoleniowo-doradcze oraz wsparcie finansowe w postaci *seed capital*. Instytucją z większymi tradycjami jest powstała w 1991 r., Izba Przemysłowo-Handlowa Ziemi Radomskiej. IPHZR zrzesza ponad 110 firm i jest największym samorządem gospodarczym na terenie ROF. W ramach swojej działalności Izba przeprowadza szkolenia z zakresu prawa, finansów i zarządzania oraz pozyskuje partnerów do współpracy gospodarczej. Powyższe przykłady pokazują jakie korzyści przynieść może wykorzystanie potencjału wielu instytucji gotowych na zasadach partnerskich współpracować na rzecz rozwoju gospodarczego ROF. Działanie 2.1.3. ma za zadanie wzmocnienie i rozszerzenie działań istniejących już instytucji otoczenia biznesu, a także stworzenie dogodnych warunków dla powstawania nowych tego typu jednostek.

Realizacja działania będzie pozytywnie oddziaływać na realizację działań 2.1.4. *Wspieranie rozwoju nowych przedsiębiorstw* oraz 2.1.5. *Wspieranie rozwoju perspektywicznych branż.*

Zasady koncentracji

Realizacja działania powinna koncentrować się na wsparciu Centrum Innowacji i Technologii oraz Izby Przemysłowo-Handlowa Ziemi Radomskiej oraz nowo powstających jednostek.

2.1.4. Wspieranie rozwoju nowych przedsiębiorstw

Napływ inwestycji zewnętrznych jest istotnym warunkiem poprawy sytuacji gospodarczej ROF. Należy mieć jednak na uwadze, że powinien on stanowić dopełnienie a nie substytut rozwoju opartego na wewnętrznych zasobach przedsiębiorczości mieszkańców ROF. W celu wzrostu wykorzystania tych zasobów, wsparcie należy dedykować również lokalnym nowopowstającym firmom – zarówno na etapie przed założeniem działalności gospodarczej jak i w początkowej jej fazie.

Realizacja działania powinna uwzględniać działalność szkoleniowo-doradczą oraz pomoc finansową. Działalność szkoleniowo-doradcza powinna obejmować kwestie związane przede wszystkim z rozpoczęciem prowadzenia działalności gospodarczej, w tym pomoc w jej rejestracji. Pomoc finansowa powinna obejmować zarówno oferowanie instrumentów wsparcia finansowego dedykowanych nowopowstającym przedsiębiorcom jak i informację o dostępnych w ramach ROF instrumentach finansowych, w tym oferowanych przez podmioty prywatne.

Realizację działania należy oprzeć na wewnętrznych zasobach instytucjonalnych poszczególnych Partnerów ROF (w tym m.in. Powiatowy Urząd Pracy) oraz dostępnych na terenie ROF instytucji otoczenia biznesu (patrz działanie 2.1.3.).

Zasady koncentracji

Realizacja działania jest zakładana w ramach całego ROF.

2.1.5. Wspieranie rozwoju perspektywicznych branż

Odrębnym wsparciem, względem powyżej opisanych działań, objąć należy przedsiębiorstwa prowadzące działalność na terenie ROF w ramach branż kluczowych z punktu widzenia rozwoju gospodarczego ROF – przemysłu elektromaszynowego, zbrojeniowego i chemicznego oraz wysokotowarowego rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego.

Wsparcie oferowane przedsiębiorstwom z wskazanych branż powinno obejmować realizację dedykowanych im wyjazdowych i przyjazdowych misji gospodarczych, organizację grupowych wyjazdów na krajowe i zagraniczne targi gospodarcze oraz działania stymulujące wzrost ich wzajemnej współpracy zarówno w zakresie realizacji wspólnych projektów jak i wymiany doświadczeń.

W celu zapewnienia efektywności działania powinno być one realizowane względem możliwie szerokiej grupy przedsiębiorstw z wskazanych branż z obszaru ROF. W związku z tym, analogicznie jak w przypadku działania 2.1.2. *Utworzenie spójnego systemu obsługi inwestora* zaleca się, aby koordynacja działania była realizowana przez Wydział Obsługi Radomskiej Strefy Gospodarczej, przy założeniu bieżącej współpracy z jednostkami reprezentującymi pozostałych Partnerów ROF (patrz działanie 1.1.2.).

Zasady koncentracji

Działanie jest dedykowane wszystkim przedsiębiorcom z obszaru ROF prowadzącym działalność w ramach przemysłu elektromaszynowego, zbrojeniowego i chemicznego oraz wysokotowarowego rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego

2.1.6. Poprawa standardów obsługi w urzędach administracji publicznej

Poprawa standardów obsługi w urzędach administracji publicznej stanowi dopełnienie wszystkich pozostałych działań zmierzających do poprawy atrakcyjności inwestycyjnej i warunków prowadzenia działalności gospodarczej w ROF. Realizacja działania powinna być dedykowana jednak nie tylko przedsiębiorcom – w celu zwiększenia jej efektywności, zasięgiem oddziaływania działania należy objąć również pozostałych mieszkańców ROF. Realizacja działania powinna opierać się na zmianie perspektywy postrzegania mieszkańców i przedsiębiorców z wciąż rozpowszechnionej w polskich urzędach perspektywy petentów na klientów.

Realizacja działania powinna zostać oparta na dwóch grupach projektów. Pierwsza grupa dotyczyć powinna zwiększenia kompetencji zarówno zawodowych jak i tzw. kompetencji miękkich (związanych z kontaktem z klientem) urzędników poprzez organizację szkoleń i wymianę doświadczenie pomiędzy urzędnikami pracującymi w urzędach poszczególnych Partnerów ROF. Realizację tej grupy projektów należy bezpośrednio powiązać z działaniem 1.1.2. *Integracja działań bieżących i rozwojowych gmin ROF*. Druga grupa projektów powinna dotyczyć wdrażania usprawnień przyspieszających proces załatwiania spraw, co stanowi wyraz szacunku dla czasu klientów. W ramach tej grupy przewidywane są projekty dotyczące zarówno usprawnień obsługi w urzędzie (np. elektroniczne systemy obsługi kolejek) jak i systemy umożliwiające maksymalizację zakresu spraw możliwych do załatwienia przez Internet.

Zasady koncentracji

Działanie powinno być realizowane w urzędach wszystkich Partnerów ROF.

Cel operacyjny 2.2. Rozwój kapitału ludzkiego na terenie ROF

Znaczącym problemem Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego jest niesatysfakcjonujący poziom kapitału ludzkiego. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest zarówno ograniczona dostępność wykwalifikowanych pracowników, jak i często ograniczona adekwatność wykształcenia posiadanego przez mieszkańców ROF do potrzeb rynku. W celu poprawy zdiagnozowanego stanu, należy podjąć szereg działań mających na celu poprawę jakości kapitału ludzkiego. Działania te wpłyną pozytywnie na dopasowanie pracowników do wymagań rynku pracy, co stanowić będzie korzyść zarówno dla pracowników jak i pracodawców. W ramach realizacji celu operacyjnego *Rozwój kapitału ludzkiego na terenie ROF* do realizacji przewidziane zostały następujące działania:

- 2.2.1 Rozwój szkolnictwa ponadgimnazjalnego i wyższego w kierunku branż perspektywicznych
- 2.2.2. Współpraca przedsiębiorstw ze szkolnictwem zawodowym i wyższym
- 2.2.3. Doradztwo oraz szkolenia zawodowe

2.2.1 Rozwój szkolnictwa ponadgimnazjalnego i wyższego w kierunku branż perspektywicznych

Kwalifikacje przyszłych pracowników zależą w dużej mierze od poziomu jakości edukacji w szkołach ponadgimnazjalnych i wyższych. W ramach *rozwoju szkolnictwa ponadgimnazjalnego i wyższego w kierunku branż perspektywicznych* należy zwrócić szczególną uwagę na rozwój zarówno poziomu jak i zakresu oferty edukacyjnej szkół zawodowych, technicznych i wyższych na terenie ROF. Rozwój szkolnictwa zawodowego i wyższego powinien uwzględniać również realizację projektów inwestycyjnych zakładających remonty i modernizacje placówek edukacyjnych oraz ich infrastruktury dydaktycznej, w tym parku maszynowego w przypadku edukacji zawodowej. Istotne jest, aby oferta edukacyjna została trafnie dostosowana do zdiagnozowanych branż

perspektywicznych, których potencjał rozwojowy może dodatkowo wzmocnić efektywność realizowanego działania. Do branż perspektywicznych ROF zaliczają się przemysł elektromaszynowy, zbrojeniowy i chemiczny oraz wysokotowarowe rolnictwo i przetwórstwo rolno-spożywcze. Lokalne szkoły zawodowe powinny dostosowywać swoją ofertę edukacyjną do potrzeb rozwojowych wymienionych branż.

Dostosowanie oferty edukacyjnej szkolnictwa wyższego (przede wszystkim Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy im. Kazimierza Pułaskiego) powinno opierać się na poprawie poziomu obecnej oferty edukacyjnej oraz jej poszerzeniu poprzez otwieranie kierunków studiów odpowiadających na prognozowane zapotrzebowanie rynku pracy. Rozwój szkolnictwa wyższego powinien obejmować również wzrost współpracy radomskich uczelni z innymi ośrodkami naukowymi, w tym z uczelniami warszawskimi, łódzkimi i lubelskimi, w zakresie realizacji wspólnych projektów i przedsięwzięć naukowych oraz współpracy w zakresie wymiany pracowników naukowych. Współpraca między uczelniami powinna skupiać się wokół branż perspektywicznych ROF.

W celu osiągnięcia wzrostu konkurencyjności absolwentów na rynku pracy należy umożliwić im rozwój kompetencji nie tylko w ramach zajęć lekcyjnych, ale również w formie zajęć dodatkowych. Oferta zajęć pozalekcyjnych powinna być rozbudowywana zarówno w oparciu o struktury szkolne jak i innych podmiotów mogących przyczynić się do wzrostu kompetencji absolwentów szkół zlokalizowanych na terenie ROF, m.in. uczelni wyższych, instytucji szkoleniowych i pracodawców. *Aby rozwój szkolnictwa ponadgimnazjalnego i wyższego w kierunku branż perspektywicznych przebiegał prawidłowo, powinien być ściśle powiązany z działaniem 2.2.2. Współpraca przedsiębiorstw ze szkolnictwem zawodowym i wyższym, a także działaniem 2.2.3. Doradztwo oraz szkolenia zawodowe.*

Zasady koncentracji

Realizację działania należy koncentrować względem branż perspektywicznych ROF. Koncentracja przestrzenna działania powinna być zgodna z rzeczywistym rozmieszczeniem szkół ponadgimnazjalnych i wyższych w ROF.

2.2.2. Współpraca przedsiębiorstw ze szkolnictwem zawodowym i wyższym

W celu zwiększenia użyteczności i dopasowania edukacji względem potrzeb przedsiębiorców, należy położyć szczególny nacisk na wzrost *Współpracy przedsiębiorstw ze szkolnictwem zawodowym i wyższym*. Współpraca ta powinna opierać się na aktywizacji przedsiębiorstw poprzez zaangażowanie ich w proces edukacji mieszkańców ROF. Współpraca powinna obejmować zarówno aktywne zaangażowanie przedsiębiorców w zgłaszanie popytu na kompetencje przyszłych pracowników jak i bezpośrednie zaangażowanie w proces edukacji poprzez tzw. system edukacji dualnej - zakładający równoległą edukację w szkołach i zakładach pracy. Realizacja tego działania wymaga wzrostu elastyczności oferty edukacyjnej szkół i umożliwienia bieżącej modyfikacji oferty edukacyjnej zgodnie ze zgłaszanym zapotrzebowaniem – bieżącym i przyszłym.

Analogiczne działania powinny być realizowane względem uczelni wyższych ROF (w szczególności względem Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego im. Kazimierza Pułaskiego). Współpraca przedsiębiorstw ze szkolnictwem wyższym powinna również uwzględniać współpracę naukową, zakładającą wzrost wykorzystania potencjału naukowego uczelni wyższych poprzez realizację prac badawczo-rozwojowych na potrzeby przedsiębiorców ROF. Współpraca w tym zakresie powinna zostać zogniskowana względem przedsiębiorców z branż perspektywicznych ROF - przemysłu elektromaszynowego, zbrojeniowego i chemicznego oraz wysokotowarowego rolnictwa

i przetwórstwa rolno-spożywczego.

Efektywność realizacji działania jest bezpośrednio powiązana z efektywnością realizacji działania 2.2.1. *Rozwój szkolnictwa ponadgimnazjalnego i wyższego w kierunku branż perspektywicznych.*

Zasady koncentracji

Realizację działania należy koncentrować względem branż perspektywicznych ROF. Koncentracja przestrzenna działania powinna być zgodna z rzeczywistym rozmieszczeniem szkół ponadgimnazjalnych i wyższych w ROF.

2.2.3. Doradztwo oraz szkolenia zawodowe

Równoległe do działań dążących do poprawy oferty zajęć edukacyjnych w szkołach ponadgimnazjalnych i wyższych, należy zwrócić szczególną uwagę na rozwój systemu wsparcia edukacyjnego. Nastoletnia młodzież, podejmująca wybory edukacyjne, często nie jest świadoma wagi podejmowanych decyzji, które w przyszłości będą rzutowały na ich życie zawodowe. W celu ograniczenia zjawiska podejmowania nieprzemyślanych decyzji należy objąć uczniów, nauczycieli i rodziców doradztwem zawodowym i wsparciem psychologiczno-społecznym. Ponadto należy dążyć do utworzenia systemu stypendialnego dla zdolnej młodzieży zakładającego przyznawanie stypendiów zarówno w trakcie trwania nauki szkolnej jak i umożliwiające podjęcie edukacji na wybranych uczelniach wyższych. Należy mieć na uwadze, że celem podniesienia efektywności realizowanych działań, w szczególności działań związanych z doradztwem zawodowym, powinny one być realizowane już od poziomu ostatnich klas szkoły podstawowej.

Wsparcie edukacyjne osób w wieku produkcyjnym, oprócz oferowanego im doradztwa zawodowego stanowiącego bezpośrednią kontynuację doradztwa oferowanego w ramach edukacji w szkołach, powinno zostać uzupełnione o edukację ustawiczną. W tej sferze, działania powinny dotyczyć zarówno kształcenia zawodowego, jak i rozwijania kompetencji ogólnych. Edukacja ustawiczna, rozumiana jako bieżące podnoszenie kwalifikacji przez cały okres aktywności zawodowej, jest niezbędna w dzisiejszych czasach. Wynika to z postępującej, wraz z upływem lat, dezaktualizacji wiedzy szkolnej oraz konieczności podążania za postępem technologicznym, jak i konieczności poszerzania zakresu swoich kompetencji celem podnoszenia własnej konkurencyjności na rynku pracy. Projekty realizowane w ramach tego działania są w równym stopniu dedykowane osobom pracującym, jak i niepracującym. Oprócz rozwoju oferty szkoleń i kursów dedykowanych osobom w wieku produkcyjnym, należy zwrócić uwagę na rozwój systemu certyfikacji umiejętności. Posiadane przez potencjalnych pracowników umiejętności często nie są brane pod uwagę w procesie rekrutacyjnym ze względu na brak ich formalnego potwierdzenia. Należy umożliwić mieszkańcom ROF certyfikacje umiejętności zdobywanych poprzez odbyte kursy i szkolenia, pracę zawodową jak i własny rozwój osobisty. W celu wzrostu efektywności, kształcenie ustawiczne powinno zostać uzupełnione o kształcenie ogólne, które jest rozumiane jako rozwój kompetencji niededykowanych bezpośrednio żadnym grupom zawodowym, czyli np.: komunikacja w językach obcych, umiejętności obsługi komputera oraz umiejętności miękkie.

Zasady koncentracji

Działanie powinno być realizowane w ramach całego ROF z uwzględnieniem koncentracji na obszarach zdegradowanych Radomia, miasta Pionki, Skaryszewa i Łtży zdiagnozowanych w ramach modułu rewitalizacyjnego w dokumencie pn. *„Zintegrowany program inwestycji i rozwoju i miejsc pracy w obszarach rewitalizowanych Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego”*.

Cel operacyjny 2.3. Poprawa wizerunku ROF

Radomski Obszar Funkcjonalny cechuje się brakiem pozytywnego wizerunku zarówno wśród osób spoza ROF jak i jego mieszkańców. Przekłada się to na szereg problemów społeczno-gospodarczych, w tym na zaniżanie rzeczywistego potencjału ROF. Brak przeciwdziałania temu problemowi stanowić może przyczynę zarówno pogłębiania się obserwowanych negatywnych trendów jak i barierę dostrzegania pozytywnych zmian stanowiących efekt wdrażania *Strategii*. Osiągnięcie *Poprawy wizerunku ROF* zostanie zapewnione poprzez realizację następujących działań:

2.3.1. Rozwój i promocja komplementarnych marek w ROF

2.3.2. Rozwój oferty turystyczno-rekreacyjnej ROF

2.3.3. Rozbudowa usług i infrastruktury wyższego rzędu oraz aktywizacja życia społecznego ROF

2.3.1. Rozwój i promocja komplementarnych marek w ROF

Budowa pozytywnego wizerunku ROF powinna zostać oparta na *Rozwoju i promocji komplementarnych marek w ROF*. Na chwilę obecną, w ramach ROF, szczególnie widoczne są działania związane z kreacją i promocją marki Radomia określanej hasłem *Siła w precyzji*. Uwzględniając podjętą przez Radom pracę, powiązania funkcjonalne w ramach ROF oraz jednocześnie chęć zachowania odrębności wizerunkowej poszczególnych Partnerów ROF, budowę wizerunku ROF należy oprzeć na zestawie komplementarnych marek w ROF.

Realizacja działania powinna zostać oparta na wykreowaniu marek poszczególnych Partnerów ROF ukazujących ich lokalną specyfikę z wykorzystaniem identyfikacji wizualnej utworzonej na potrzeby marki Radomia. Pozwoli to na utworzenie swoistej *metamarki* ROF budowanej na zasadzie puzzli – tworzącej spójny obraz całości złożony z osobnych elementów eksponujących różnicowanie poszczególnych Partnerów ROF.

Komplementarność tworzonej *metamarki* ROF i marek poszczególnych Partnerów ROF powinna dotyczyć również prezentowanego zakresu tematycznego. Zarówno tworzona marka jak i przekaz promocyjny z nią związany powinien obejmować zarówno aspekty gospodarcze, turystyczne jak i związane z poziomem jakości życia w ROF.

Komplementarność powinna obejmować również wykorzystanie i promocję tworzonych marek. Za zasadę należy przyjąć wykorzystywanie w promocji oprócz marki własnej Partnera ROF również *metamarki* ROF, co pozwoli na wzajemną współpracę i wzrost efektywności realizowanych działań promocyjnych.

Zasady koncentracji

Realizacja działania jest zakładana względem wszystkich Partnerów ROF.

2.3.2. Rozwój oferty turystyczno-rekreacyjnej ROF

Poprawę wizerunku ROF można osiągnąć m.in. poprzez *Rozwój oferty turystyczno-rekreacyjnej ROF*. Potencjał turystyczny ROF jest w głównej mierze związany z przyrodniczymi walorami turystycznymi i możliwościami rekreacyjnymi, jakie oferują przede wszystkim Puszcza Kozienicka i Zalew Domaniów. Ich unikatowość w skali ponadregionalnej należy uznać za ograniczoną, przez co rozwój ich konkurencyjności oraz atrakcyjności zarówno względem mieszkańców ROF jak i turystów spoza ROF należy oprzeć na rozwoju związanej z nimi infrastruktury – należy podjąć działania zmierzające do modernizacji i rozbudowy infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej oraz dobrego skomunikowania poszczególnych atrakcji turystycznych, tak aby turyści mogli w pełni

wykorzystywać ofertę turystyczną ROF. Należy również dążyć do nadawania funkcji turystycznych nowopowstającym na terenie ROF obiektom - np. zaleca się aby nowopowstającemu zbiornikowi wodnemu w Jagodnie, oprócz funkcji retencyjnej, umożliwić także pełnienie funkcji turystycznych. Rozwój funkcji turystycznych jest wskazany w szczególności na obszarach o najwyższych walorach turystycznych, zaklasyfikowanych do Radomskiej Sieci Terenów Otwartych „Green Belt” (patrz działanie 4.1.1.). Należy podkreślić, że bez podjęcia odpowiednich działań, potencjał rozwojowy wynikający z możliwości rozwoju turystycznego ROF pozostanie niewykorzystany. Zwiększanie dostępności atrakcji turystycznych ROF jest powiązane z realizacją działań zakładanych w ramach celu strategicznego 3.1. *Poprawa funkcjonalności systemu transportowego ROF*, w szczególności z działaniami 3.1.5. *Rozbudowa sieci infrastruktury rowerowej* oraz 3.1.6. *Rozwój dostępności interregionalnej ROF*.

Rozwój oferty turystyczno-rekreacyjnej należy oprzeć również na rozbudowie oferty imprez ponadlokalnych organizowanych na terenie ROF. Obecna oferta ROF w dużej mierze ogranicza się do *Radom Air Show* – imprezie o zasięgu międzynarodowym organizowanym co dwa lata. W celu osiągnięcia *poprawy wizerunku ROF* należy dążyć do wzbogacania oferty ROF o nowe wydarzenia o zasięgu ponadlokalnym, w tym wydarzenia organizowane na terenie ROF również poza Radomiem.

Rozwój oferty turystyczno-rekreacyjnej ROF powinien mieć charakter działania na bieżąco aktualizowanego. W jej budowie należy uwzględniać zarówno efekty działania 2.3.3. *Rozbudowa usług i infrastruktury wyższego rzędu oraz aktywizacja życia społecznego ROF* jak i działania 3.2.3. *Rewaloryzacja historycznej tkanki urbanistycznej*.

Rozbudowa infrastruktury oraz poprawa atrakcyjności oferty turystycznej stanowić będzie podstawę *rozwoju oferty turystyczno-rekreacyjnej*. Jednakże wzrost natężenia ruchu turystycznego będzie w dużej mierze zależał od promocji turystycznej ROF. Należy podjąć szeroko zakrojone działania mające na celu uświadomienie potencjalnym turystom walorów turystycznych oraz jakości dostępnej infrastruktury. Promocja turystyczna Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego powinna opierać się na spójnych w zakresie realizacji działaniach promocyjnych całego obszaru. Należy dążyć do kompleksowej promocji oferty turystycznej ROF, dlatego *rozwój oferty turystyczno-rekreacyjnej* powinien zostać powiązany z działaniem 2.3.1. *Rozwój i promocja komplementarnych marek w ROF* oraz 1.1.2. *Integracja działań bieżących i rozwojowych gmin ROF*.

Zasady koncentracji

Realizacja działania jest zakładana względem wszystkich Partnerów ROF, przy czym rozwój oferty turystyczno-rekreacyjnej jest w szczególności wskazany względem obszarów o najwyższych walorach turystycznych, zaklasyfikowanych do Radomskiej Sieci Terenów Otwartych „Green Belt” (patrz działanie 4.1.1.).

2.3.3. Rozbudowa usług i infrastruktury wyższego rzędu oraz aktywizacja życia społecznego ROF

Poprawa wizerunku ROF jest również uzależniona od zapewnienia mieszkańcom ROF dostępności do infrastruktury i oferty kulturalnej, w tym obejmującej również tzw. kulturę wyższą. Działanie to powinno obejmować m.in. modernizację i rozbudowę infrastruktury oraz oferty na poziomie lokalnym. W zakresie tym znajdują się projekty dedykowane m.in. domom kultury oraz innym obiektom o lokalnym zasięgu oddziaływania.

Realizacja działania powinna objąć również projekty o skali oddziaływania obejmującej cały ROF

oraz wykraczające poza niego. W tym zakresie przewidziana jest realizacja infrastruktury oraz rozbudowa oferty tzw. kultury wyższej obejmującej teatry, sale koncertowe oraz muzea. Projekty podejmowane w ramach tego zakresu, ze względu na swój ponadlokalny charakter, powinny angażować maksymalną liczbę Partnerów ROF – realizacja powinna być efektem współpracy wynikającej z działania 1.1.1. oraz 1.1.2. Należy dołożyć wszelkich starań celem maksymalizacji trafności i efektywności realizowanych projektów. Przykładową koncepcją wpisującą się w opisywane działanie jest *PRO Art Project*, zakładający utworzenie produktu kulturalno-turystycznego ROF obejmującego, w obecnej koncepcji, Centrum Rzeźby Polskiej w Orońsku, Mazowieckie Centrum Sztuki Współczesnej „Elektrownia” w Radomiu oraz obiekt starej elektrowni w mieście Pionki, który mógłby instytucjonalnie stać się oddziałem MCSW „Elektrownia” w Radomiu. Realizacja tego projektu pozwoliłaby na wykreowanie wyróżnika turystycznego ROF na skale krajową. Należy zauważyć, że projekt ten cechuje się znaczącym potencjałem do jego rozbudowy w przyszłości o komplementarne inwestycje pozwalające na rozbudowę proponowanego produktu kulturalno-turystycznego.

Wskazaniem jest, aby realizacja działania została powiązana z realizacją działania 3.2.3. *Rewaloryzacja historycznej tkanki urbanistycznej*, poprzez dążenie do lokowania funkcji kulturalnych w rewaloryzowanych obiektach historycznej tkanki urbanistycznej ROF. Analogicznie do działania dedykowanego rozwojowi oferty turystyczno-rekreacyjnej wskazane jest powiązanie realizacji opisywanego działania z działaniem 2.3.1. *Rozwój i promocja komplementarnej marki*.

Zasady koncentracji

Realizacja projektów związanych z lokalną ofertą kulturalną powinna być realizowana w ramach wszystkich gmin ROF. Realizacja projektów związanych z ofertą tzw. kultury wyższej powinna być koncentrowana zgodnie z koncepcją wypracowaną w ramach współpracy Partnerów ROF, w szczególności w ramach działania 1.1.1.

6 Cel strategiczny 3. Poprawa funkcjonalności ROF

Cel operacyjny 3.1. Poprawa funkcjonalności systemu transportowego ROF

Transport jest jednym z najważniejszych filarów funkcjonowania regionu. Celem operacyjnym ROF jest stworzenie funkcjonalnego i zrównoważonego systemu transportowego, dopasowanego do faktycznego zapotrzebowania mieszkańców Radomia i pozostałych gmin ROF. Ze względu na rozległość i specyfikę regionu sieć transportowa łączyć będzie wiele zintegrowanych ze sobą środków transportu, ze zwiększonym naciskiem na transport zbiorowy. Podjęcie kompleksowych działań na szeroką skalę przełoży się bezpośrednio lub pośrednio na udaną realizację pozostałych celów strategicznych i operacyjnych, takich jak poprawa stanu środowiska przyrodniczego, poprawa wizerunku ROF czy rozbudowa infrastruktury turystycznej. W ramach realizacji celu operacyjnego *Poprawa funkcjonalności systemu transportowego ROF* do realizacji przewidziane zostały następujące działania:

- 3.1.1. Budowa sieci węzłów komunikacyjnych w ROF
- 3.1.2. Priorytetyzacja transportu publicznego w Radomiu
- 3.1.3. Integracja transportu zbiorowego w ramach ROF
- 3.1.4. Poprawa stanu lokalnej infrastruktury drogowej ROF
- 3.1.5. Rozbudowa sieci infrastruktury rowerowej

55

3.1.6. Rozwój dostępności interregionalnej ROF

3.1.1. Budowa sieci węzłów komunikacyjnych w ROF

ROF jest obszarem, w obrębie którego codziennie przemieszczają się tysiące pasażerów, zatem priorytetowym działaniem w bliskiej perspektywie czasowej powinna być rozbudowa sieci węzłów komunikacyjnych. Dzięki nim pasażerowie będą mogli w sposób szybki i komfortowy zmienić środek transportu. Wysokiej jakości zintegrowane węzły komunikacyjne mogą w dużym stopniu przyczynić się do ograniczenia indywidualnego transportu samochodowego w ramach ROF, w tym w szczególności w Radomiu. W tym celu należy dążyć do zapewnienia obsługi węzłów komunikacyjnych przez efektywnie funkcjonujący transport zbiorowy stanowiący zachętę do ograniczenia wykorzystania transportu indywidualnego (patrz działanie 3.1.2. oraz 3.1.3.)

Ułatwienie komunikacji między terenami podmiejskimi a Radomiem jest możliwe poprzez utworzenie regionalnych i granicznych węzłów komunikacyjnych. Węzły te powinny być umiejscowione na obrzeżach Radomia i sprawnie połączone z transportem publicznym miasta. Graniczny węzeł południowy powinien zostać zlokalizowany w rejonie os. Południe, przy południowej obwodnicy miasta i linii kolejowej. Lokalizacja węzła wschodniego sugerowana jest w rejonie os. Gołębiów. W stosunku do obydwu wskazanych powyżej lokalizacji uzasadnione jest podjęcie starań o utworzenie w ramach nich przystanków kolejowych obsługiwanych przez Koleje Mazowieckie. Brama północna powinna zostać zlokalizowana w pobliżu drogi krajowej nr 7 przy Szpitalu Wojewódzkim. Zachodni węzeł powinien znaleźć się natomiast na granicy miasta przy ul. Przytyckiej. Opcjonalne mógłby powstać jeszcze jeden graniczny węzeł komunikacyjny w rejonie ul. Kieleckiej, który obsługiwałby gminy Kowala i Wolanów oraz autobusy dalekobieżne. Ze względu na istniejący układ komunikacyjny ROF, funkcję węzła granicznego dla gminy Skaryszew pełniłby węzeł regionalny.

Wskutek przebudowy linii kolejowej Warszawa – Kielce najprawdopodobniej wzrośnie na niej oferta przewozowa Kolei Mazowieckich. Uzasadnia to budowę systemów parkingów P+R (Park+Ride), B+R (Bike+Ride) i K+R (Kiss+Ride - strefa umożliwiająca chwilowe zatrzymanie pojazdu w wyznaczonych miejscach aby odebrać lub wypuścić pasażera) przy stacjach kolejowych, takich jak: Radom, Radom Północ (brama wschodnia), Radom Południe (brama południowa), Radom Potkanów (obecnie Południowy), Rożki, Lesiów i Bartodzieje. Dobre praktyki z innych regionów Polski pokazują, że systemy te są efektywnym rozwiązaniem pozwalającym na ograniczenie wykorzystania transportu indywidualnego oraz wzrost wykorzystania transportu zbiorowego w mieście rdzeniowym. Analogiczne przedsięwzięcia powinny mieć miejsce na linii kolejowej do Dębina, w ramach stacji: Rajec Południowy, Antoniówka, Jedlnia Letnisko, Jedlnia Kościelna, Pionki Zachodnie i Pionki. Systemy te mogłyby obsługiwać także mieszkańców gmin, przez które nie przebiega linia kolejowa.

Sieć wskazanych powyżej węzłów komunikacyjnych należy zintegrować węzłem regionalnym zlokalizowanym w pobliżu dworca kolejowego i autobusowego oraz węzłem centralnym w rejonie ul. Żeromskiego i Struga, który obsługiwałby centrum miasta. Dodatkowo istotna jest rozbudowa węzłów lokalnych w obrębie konkretnych dzielnic i osiedli. Wszystkie duże radomskie osiedla mieszkaniowe powinny zostać wyposażone we własne węzły lokalne.

Efektywność realizacja opisywanego działania jest w dużym stopniu uzależniona od realizacji pozostałych działań przewidzianych w ramach celu operacyjnego 3.1. *Poprawa funkcjonalności systemu transportowego ROF*. Działanie to jest również powiązane z celem operacyjnym 1.2. *Uporządkowanie struktury przestrzennej ROF* od którego jest uzależnione oraz celem

strategicznym 4. *Poprawa stanu środowiska przyrodniczego* na który ma bezpośredni wpływ.

Zasady koncentracji

Realizacja działania powinna koncentrować się w ramach obszarów wskazanych w opisie działania. System węzłów komunikacyjnych powinien zostać utworzony w celu obsługi aktualnego układu urbanistycznego ROF. Wyklucza się rozbudowę układu o węzły obsługujące obszary zabudowywane w przyszłości.

3.1.2. Priorytetyzacja transportu publicznego w Radomiu

Połowa przemieszczeń w Radomiu odbywa się obecnie samochodem osobowym. Ponadto, jak wynika z badań, duża część użytkowników komunikacji zbiorowej nie wyklucza zmiany podstawowego środka transportu na samochód. Przytaczane dane wskazują, iż mieszkańcy Radomia nie są w pełni zadowoleni z proponowanych przez miasto usług transportowych. Skutkiem tego, jeśli nie zostaną podjęte odpowiednie kroki, Radomianie w przyszłości będą coraz częściej przesiadać się do własnych samochodów. Radom jest aktualnie miastem o relatywnie dużej dostępności dla indywidualnego transportu samochodowego. Wzrastająca liczba samochodów korzystających z układu drogowego Radomia wpłynęłaby niekorzystnie na ten stan i na płynność ruchu (szczególnie w godzinach szczytu) oraz na poziom hałasu oraz stan środowiska naturalnego. Wzrost wykorzystania transportu indywidualnego byłby zatem sprzeczny z celem 4.2. *Ograniczenie negatywnego oddziaływania społeczno-gospodarczego na środowisko ROF.*

Należy podjąć działania zmierzające do odwrócenie tej niekorzystnej tendencji i zachęcenia mieszkańców do korzystania z transportu zbiorowego - kolei, autobusów, a w przyszłości także tramwajów (jeśli oferta MPK zostanie rozbudowana). Osiągnięcie korzystnych zmiany będzie możliwe dzięki *priorytetyzacji transportu publicznego*. Wielu Radomian przyznaje, iż najważniejszym dla nich czynnikiem wyboru środka transportu jest czas podróży. Z tego powodu, aby transport publiczny stał się w przyszłości bardziej atrakcyjny, musi on posiadać nad komunikacją samochodową przede wszystkim przewagę czasową i być powszechnie dostępny. Autobusy powinny przemieszczać się po wydzielonych pasach ruchu, tzw. buspasach, oraz kursować możliwie jak najczęściej na kluczowych odcinkach między centrum miasta a głównymi osiedlami, obiektami wielofunkcyjnymi oraz węzłami komunikacyjnymi wskazanymi w działaniu 3.1.1. Wzrostowi wykorzystania transportu publicznego powinien towarzyszyć wzrost komfortu jazdy i punktualność.

Dodatkową zachętą do korzystania z transportu zbiorowego dla Radomian oraz mieszkańców gmin podmiejskich powinno być ograniczanie i spowalnianie ruchu samochodowego w ścisłym centrum miasta oraz poszerzenie strefy ulic objętych płatnym parkowaniem. Transport zbiorowy nieodłącznie związany jest z transportem pieszym, dlatego pieszym należy dedykować widoczne udogodnienia takie jak: skrzyżowania równorzędne, częste przejścia dla pieszych oraz ciągi pieszo-jezdne, które należy wprowadzać w szczególności w śródmieściu. Należy mieć na uwadze, aby wprowadzanym zmianom towarzyszyła aktywna partycypacja społeczna - konsultacje społeczne powinny być pierwszoplanowym elementem budowania nowej strategii transportu publicznego Radomia. Pozwoli to na bieżącą diagnozę potrzeb mieszkańców oraz uzasadnianie podejmowanych decyzji, które w perspektywie krótkoterminowej mogą być uznawane za niekorzystne dla mieszkańców.

Zasady koncentracji

Realizację działania należy koncentrować w Radomiu. Warianty lokalizacyjne działania zostały wskazane w ramach koncepcji opracowanych w ramach modułu transportowego Strategii

w dokumencie pn. *Zintegrowany system transportu zbiorowego w ROF.*

3.1.3. Integracja transportu zbiorowego w ramach ROF

Istotnym problemem transportu zbiorowego w ramach ROF jest brak jego integracji. Problem ten dotyczy przede wszystkim dwóch aspektów. Pierwszym z nich jest brak integracji tras poszczególnych przewoźników (prywatnych i publicznych), w tym transportu kołowego i szynowego. Problem ten przejawiają się m.in. dublowaniem się tras, brakiem racjonalnego powiązania z transportem zbiorowym wewnątrz Radomia oraz ograniczonym wzajemnym powiązaniem pomiędzy poszczególnymi gminami (z wyłączeniem Radomia). Druga grupa problemów dotyczy braku spójnego systemu taryfowego obejmującego przewoźników obsługujących transport zbiorowy ROF. Powyższe problemy stanowią istotne czynniki ograniczające poziom wykorzystania transportu zbiorowego w ROF.

Przeciwdziałanie tym problemom należy oprzeć na *Integracji transportu zbiorowego w ramach ROF*. Realizowane projekty powinny obejmować kompleksowy zakres zagadnień - zarówno optymalizacji tras przejazdów jak i ich powiązania z radomskim transportem zbiorowym (patrz działanie 3.1.2.) w oparciu o sieć węzłów komunikacyjnych (3.1.1.). Równie istotną kwestią jest wypracowanie i wdrożenie spójnego systemu taryfowego obejmującego cały ROF. Należy przy tym mieć na uwadze, że realizacja działania nie powinna opierać się na dominacji radomskiego MPK – należy położyć nacisk na współpracę radomskiego MPK z innymi przewoźnikami, w tym prywatnymi, obsługującymi transport publiczny wewnątrz ROF. Realizacja tego działania jest w dużej mierze uzależniona od efektywności działań realizowanych w ramach celu operacyjnego 1.1. *Wypracowanie i wdrożenie modelu bieżącej współpracy JST w ramach ROF.*

Zasady koncentracji

Integrację transportu zbiorowego w ramach ROF należy oprzeć na powiązaniu tras przewoźników obsługujących gminy ROF z węzłami komunikacyjnymi wskazanymi w działaniu 3.1.1. Projekty realizowane w ramach działania powinny być realizowane w celu poprawy obsługi aktualnego układu urbanistycznego ROF. Wyklucza się rozbudowę układu komunikacyjnego w celu obsługi obszarów zabudowywanych w przyszłości.

3.1.4. Poprawa stanu lokalnej infrastruktury drogowej ROF

W celu ograniczenia negatywnych skutków oraz skali procesu suburbanizacji należy dążyć do wykorzystania budowy i modernizacji lokalnej infrastruktury drogowej jako narzędzia miastotwórczego (również na terenach wiejskich). Należy dążyć do zapewnienia wysokiej jakości i dostępności lokalnej infrastruktury drogowej na terenach już zainwestowanych. Należy dążyć również do wykorzystania rozwoju lokalnej infrastruktury drogowej do kreowania racjonalnego zagospodarowania przestrzennego ograniczając zjawisko powstawania i rozwoju tzw. „ulicówek” oraz ślepych ulic odchodzących od drogi głównej. Rozwój zabudowy podmiejskiej w oparciu o zaprojektowaną i przygotowaną siatkę ulic będzie w stanie ograniczyć negatywne oddziaływanie suburbanizacji na terenach zainwestowanych.

Realizacja działania jest w uzależniona od celu operacyjnego 1.2. Uporządkowanie struktury przestrzennej ROF, w szczególności działań 1.2.1. Wyznaczenie spójnych Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego ROF oraz 1.2.2. Wdrożenie wyznaczonych Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego przez gminy ROF poprzez opracowanie Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego.

Zasady koncentracji

Projekty realizowane w ramach działania powinny być dedykowane terenom obecnie zagospodarowanym. Zasięg terenów predestynowanych do pełnienia funkcji mieszkaniowej, względem których działanie to jest priorytetowe został przedstawiony w załączniku nr 2 – *Koncepcja przestrzenno-funkcjonalna ROF*. Za priorytetowe należy również uznać projekty mające na celu wzrost dostępności węzłów komunikacyjnych wskazanych w działaniu 3.1.1. Wyklucza się realizację projektów mających na celu obsługę nowych obszarów zabudowywanych w przyszłości.

3.1.5. Rozbudowa sieci infrastruktury rowerowej

Rozbudowa infrastruktury rowerowej to w dzisiejszych czasach jeden z głównych priorytetów najnowocześniejszych europejskich miast oraz przyszłościowy kierunek rozwoju dla regionów dbających długoterminowo o stan środowiska naturalnego. Na chwilę obecną dostępność infrastruktury rowerowej w ramach ROF jest w znaczącym stopniu ograniczona – ścieżki rowerowe są dostępne niemal wyłącznie w Radomiu, nie tworząc przy tym spójnej i funkcjonalnej sieci.

ROF, za sprawą położenia na równinie, posiada korzystne uwarunkowania do rozwoju infrastruktury rowerowej i wzrostu jej wykorzystania. Działanie *Rozbudowa sieci infrastruktury rowerowej* to szerokie spektrum inwestycji obejmującej wzrost dostępności oraz funkcjonalności infrastruktury rowerowej poprzez utworzenie sieci ścieżek rowerowych w Radomiu powiązanej ze ścieżkami rowerowymi obsługującymi ruch rowerowy pozostałych gmin ROF. W Radomiu należy rozbudować ścieżki rowerowe wzdłuż głównych ulic (jako rozbudowanie chodnika bądź jezdni) oraz pozwolić na swobodny ruch rowerów na drogach jednokierunkowych. W gminach podmiejskich ścieżki rowerowe powinny powstać obligatoryjnie na najbardziej ruchliwych odcinkach dróg. W strefach o niskim natężeniu ruchu pojazdów ruch rowerowy powinien odbywać się na drogach przystosowanych głównie do ruchu samochodowego. Na terenach atrakcyjnych krajobrazowo wskazanym jest rozwijanie spójnej sieci rowerowych szlaków turystycznych zwiększających dostępność turystyczną walorów przyrodniczych i krajobrazowych gmin ROF. Przy projektowaniu szlaków turystycznych należy uwzględnić możliwość ich wykorzystania w sezonie zimowym do uprawiania narciarstwa biegowego.

Istotnym zagadnieniem jest również integracja komunikacji rowerowej oraz zbiorowej, realizowana poprzez budowę parkingów B+R wskazaną w ramach działania 3.1.1. *Budowa sieci węzłów komunikacyjnych w ROF*. W realizacji parkingów należy uwzględniać interes zarówno użytkowników wykorzystujących rower jako codzienny środek lokomocji jak i użytkowników wykorzystujących rower do celów turystycznych.

Realizacja działania powinna zostać ponadto uzupełniona o stworzenie systemu wypożyczalni rowerów miejskich na wzór systemu *Veturilo*, z powodzeniem działającego w Warszawie i wielu innych polskich miastach. Potwierdzeniem istnienia zapotrzebowania na taki system jest popularna na jednym z portali społecznościowych strona promująca wprowadzenie otwartych wypożyczalni w Radomiu. Należy pamiętać, iż zmiany w nawykach komunikacyjnych nie zachodzą z dnia na dzień, dlatego niezbędna jest aktywna kampania promująca przemieszczanie się rowerem. Musi być ona jednak poprzedzona realnymi inwestycjami proponowanymi powyżej.

Realizację działania należy oprzeć na międzygminnej współpracy zapewniającej spójność tworzonego i rozwijanego systemu transportu rowerowego. Wpływ na realizację opisywanego działania mają działania wskazane w ramach celu operacyjnego 1.1. *Wypracowanie i wdrożenie modelu bieżącej współpracy JST w ramach ROF* oraz 1.2. *Uporządkowanie struktury przestrzennej*

ROF. Działanie to przyczyni się ponadto to osiągnięcia celów 4.2. *Ograniczenie negatywnego oddziaływania społeczno-gospodarczego na środowisko ROF* oraz 2.3. *Poprawa wizerunku ROF*.

Zasady koncentracji

Projekty realizowane w ramach działania powinny prowadzić do utworzenia spójnej sieci ścieżek i szlaków rowerowych obejmujących ROF, zgodnie z Kierunkami Zagospodarowania Przestrzennego ROF określonymi w ramach realizacji działania 1.2.1.

3.1.6. Rozwój dostępności interregionalnej ROF

Niezwykle istotnym elementem atrakcyjności regionu jest jego dostępność interregionalna. Celem działania 3.1.6. jest rozwój infrastruktury transportowej, tak aby jak najlepiej służyła ona efektywnemu połączeniu ROF z innymi obszarami Polski.

Przez obszar ROF przebiegają trzy drogi krajowe, które krzyżują się w Radomiu. Należą do nich: DK7 łącząca ROF z Warszawą oraz Kielcami i Krakowem, DK9 łącząca ROF z Rzeszowem oraz DK12 zapewniająca połączenie z Lublinem i Piotrkowem Trybunalskim. W najbliższych latach na terenie ROF planowana jest realizacja dwóch istotnych inwestycji drogowych, modyfikujących obecny przebieg istniejących dróg krajowych. Inwestycje te dotyczą budowy drogi S7 w relacji północ-południe oraz S12 w relacji wschód-zachód. W ramach planowanej drogi S7 zakontraktowana została już budowa obwodnicy Radomia o długości 25 km, która ma być gotowa przed końcem 2018 r. Dokładny przebieg drogi S12 na terenie ROF nie jest na chwilę obecną znany – postulowane warianty zostały przedstawione w załączniku nr 2 – Koncepcja przestrzenno-funkcjonalna ROF. Wariantem najkorzystniejszym z punktu widzenia ROF, zgodnie z analizami wykonanymi w ramach modułu transportowego *Strategii*, jest wariant zakładający przebieg drogi S12 w jak najbliższej odległości od granic Radomia. Forsowanie takiego przebiegu powinno być realizowane w ramach działania 1.3.1. Realizacja inwestycji związanych z drogami krajowymi i wojewódzkimi z wyłączeniem odcinków położonych w granicach Radomia, leży poza kompetencjami partnerów ROF. Działaniami dostępnymi Partnerom ROF związanymi z rozwojem interregionalnej dostępności drogowej ROF są działania lobbingowe oraz inwestycje drogowe związane z poprawą skomunikowania dróg krajowych i wojewódzkich z siecią dróg gminnych i powiatowych – budowa i modernizacja dróg gminnych i powiatowych obsługujących węzły dróg krajowych i wojewódzkich.

Analogicznie jak w przypadku dróg, realizacja działań związanych z dostępnością kolejową pozostaje w znaczącej mierze poza kompetencjami Partnerów ROF. Działania związane ze zwiększeniem dostępności kolejowej powinny zostać oparte na działaniach lobbingowych na rzecz poprawy stanu i dostępności kolejowej ROF. Dostępność kolejowa Radomia bazuje obecnie na trzech liniach kolejowych: liniach nr 8, 22 i 26, krzyżujących się na stacji Radom, pełniącej funkcję regionalnego węzła kolejowego. W celu zwiększenia wykorzystania potencjału linii nr 8 (w relacji Radom-Warszawa) do obsługi potrzeb ROF, niezbędne jest przeprowadzanie szeregu prac inwestycyjnych dotyczących zarówno modernizacji samej linii kolejowej (w tym budowa drugiego toru na odcinku Radom-Warka, modernizacja stanu technicznego infrastruktury, budowa przystanków kolejowych w miejscowościach ROF na trasie linii) jak i taboru kolejowego – w celu zwiększenia liczby połączeń w relacji Radom-Warszawa. Niezwykle istotnym połączeniem kolejowym dla dostępności zarówno wewnętrznej jak i zewnętrznej ROF jest linia nr 26 łącząca Radom z Dęblinem. W ramach tej trasy położone są duże miejscowości z obszaru ROF, w których stacje kolejowe położone są w centrach miejscowości, co pozytywnie wpływa na ich dostępność dla mieszkańców (Jedlnia-Letnisko, Pionki). Utrzymanie dobrego stanu technicznego tej linii oraz

inwestycje w tabor i liczbę pociągów obsługujących tą linię pozytywnie wpłyną na skomunikowanie ROF, w szczególności w wymiarze wewnętrznym. Linia kolejowa nr 22 nie ma większego znaczenia dla ruchu w ROF.

Od września 2015 r. zwiększy się dostępność lotnicza Radomia – lotnisko będzie obsługiwane przez Czech Czech Airlines i Air Baltic. Uruchomione zostaną połączenia do Pragi i Tallina. Należy dążyć do zwiększania ruchu lotniczego obsługiwanego przez lotnisko w Radomiu co przyczynić się może równoległe do wzrostu obsługi ruchu biznesowego. Uwzględniając zakładane w ramach *Strategii* działania zmierzające do rozwoju przemysłowego ROF, należy rozważyć stworzenie w ramach radomskiego lotniska terminalu cargo, obsługującego spedycję towarów.

Zasady koncentracji

Realizację działania należy dedykować infrastrukturze warunkującej dostępność interregionalną ROF – drogom krajowym i wojewódzkim, liniom kolejowym oraz radomskiemu lotnisku.

Cel operacyjny 3.2. Modernizacja przestrzeni zurbanizowanej ROF

Przeprowadzone prace diagnostyczne, jako jeden z powodów odpływu ludności z miast ROF (w tym odpływu do stref podmiejskich) wskazały niski i pogarszający się stan zabudowy oraz przestrzeni publicznej miast. W celu przeciwdziałania temu problemowi w ramach *Modernizacji przestrzeni zurbanizowanej ROF* przewiduje się realizację następujących działań:

- 3.2.1. Modernizacja przestrzeni publicznej obszarów zabudowanych
- 3.2.2. Modernizacja zdegradowanych osiedli mieszkaniowych
- 3.2.3. Rewaloryzacja historycznej tkanki urbanistycznej
- 3.2.4. Likwidacja barier dla osób o ograniczonej aktywności ruchowej

3.2.1. Modernizacja przestrzeni publicznej obszarów zabudowanych

Postrzeganie jakości przestrzeni publicznej przez mieszkańców jest kluczowe dla oceny jakości życia w danej miejscowości. Mimo, iż inwestycje w przestrzeń publiczną nie są uznawane powszechnie za działania pierwszoplanowe, wpływają one na całościową percepcję regionu i przynoszą długofalowe efekty wizerunkowe. Do inwestycji realizowanych w ramach niniejszego działania zaliczyć należy m.in. modernizację chodników i ścieżek spacerowych, placów i parków miejskich oraz oświetlenia ulicznego i małej architektury. Realizacja wskazanych inwestycji może przyczynić się do ograniczenia odpływu ludności z miast ROF, zarówno poza ROF jak i do strefy podmiejskiej ROF.

Działanie to jest komplementarne względem pozostałych działań przewidzianych do realizacji w ramach celu operacyjnego 3.2. *Modernizacja przestrzeni zurbanizowanej ROF*. Jego realizacja przyczyni się ponadto do osiągnięcia celu operacyjnego 2.3. *Poprawa wizerunku ROF*.

Zasady koncentracji

Realizację działania należy koncentrować na obszarach miejskich - w szczególności na obszarach zdegradowanych Radomia, miasta Pionki, Skaryszewa i Iłży zdiagnozowanych w ramach modułu rewitalizacyjnego w dokumencie pn. „*Zintegrowany programu inwestycji i rozwoju i miejsc pracy w obszarach rewitalizowanych Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego*”.

3.2.2. Modernizacja zdegradowanych osiedli mieszkaniowych

Dużym problemem gospodarki mieszkaniowej obserwowanym w miastach ROF jest zły stan techniczny budynków położonych w ramach osiedli mieszkaniowych – w szczególności w ramach osiedli z tzw. „wielkiej płyty”. Pomimo złego stanu technicznego, budynki te charakteryzują się relatywnie wysoką gęstością zaludnienia. Przyczynia się to do powstawania i ogniskowania się szeregu problemów, w tym do obniżania się poziomu jakości życia w miastach ROF, niekorzystnego postrzegania wizerunku ROF zarówno przez mieszkańców jak i osoby spoza ROF oraz koncentrowania się problemów społecznych i gospodarczych. Zły stan techniczny osiedli, niestaranie zagospodarowana przestrzeń publiczna oraz często brak odpowiedniej dostępności komunikacyjnej sprawiają, że szczególnie młode osoby decydują się na zmianę miejsca zamieszkania.

W celu przeciwdziałania tym negatywnym zjawiskom należy podjąć realizację działań zmierzających do poprawy stanu zabudowy osiedli mieszkaniowych. Działania powinny objąć projekty dotyczące poprawy stanu zarówno samej zabudowy jak i zagospodarowania przestrzeni wewnątrzosiedlowych.

Efektywność realizacji opisywanego działania jest powiązana z działaniem 3.1.1. *Budowa sieci węzłów komunikacyjnych w ROF* zakładającym wzrost dostępności komunikacyjnej osiedli mieszkaniowych w Radomiu oraz działaniami zakładającymi aktywizację społeczności lokalnej wraz z rozbudową oferty społeczno-kulturalnej ROF przewidywanymi w ramach celów operacyjnych 2.3. *Poprawa wizerunku ROF* oraz 3.3. *Włączenie społeczne i zapobieganie wykluczeniu społecznemu na terenie ROF*.

Zasady koncentracji

Realizację działania należy koncentrować na obszarach miejskich - w szczególności na obszarach zdegradowanych Radomia, miasta Pionki, Skaryszewa i Iłży zdiagnozowanych w ramach modułu rewitalizacyjnego w dokumencie pn. „*Zintegrowany program inwestycji i rozwoju i miejsc pracy w obszarach rewitalizowanych Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego*”.

3.2.3. Rewaloryzacja historycznej tkanki urbanistycznej

Za odrębne działanie względem *Modernizacji zdegradowanych osiedli mieszkaniowych* należy uznać *Rewaloryzację historycznej tkanki urbanistycznej* – działanie dedykowane obiektom przejawiającym wartość historyczną, w tym tworzącym zwartą zabudowę w Radomiu XIX-wiecznym kamienicom oraz innym budynkom o różnym stopniu koncentracji w ramach poszczególnych gmin ROF (np. elektrownie, dworki, pałace). Budynki te, pomimo posiadanej wartości historycznej, symbolicznej, architektonicznej i edukacyjnej w dużej mierze charakteryzują się złym stanem technicznym, ograniczającym możliwości ich wykorzystania.

Obiekty te należy poddać rewaloryzacji zakładającej ich renowację nawiązującą do ich historycznego charakteru z uwzględnieniem wymogów współczesności oraz rewitalizację poprzez adaptację do nowych funkcji, w tym funkcji publicznych. Realizację tego działania należy powiązać z działaniem

2.3.2. *Rozwój oferty turystyczno-rekreacyjnej ROF* oraz 2.3.3. *Rozbudowa usług i infrastruktury wyższego rzędu oraz aktywizacja życia społecznego ROF*. Rewaloryzowane obiekty należy wykorzystywać jako nowe atrakcje turystyczne oraz jako lokalizację funkcji kulturalnych i aktywizujących społeczeństwo.

Zasady koncentracji

Działanie należy koncentrować względem obiektów przejawiających wartość historyczną.

3.2.4. Likwidacja barier dla osób o ograniczonej aktywności ruchowej

Modernizacja przestrzeni zurbanizowanej ROF powinna zostać uzupełniona o wzrost dostępności przestrzeni publicznej względem osób o ograniczonej aktywności ruchowej, do których zaliczają się zarówno osoby starsze jak i osoby niepełnosprawne. Osoby o ograniczonej aktywności ruchowej napotykać na swojej codziennej drodze wiele przeszkód - barier architektonicznych. Barierami są wszelkie rozwiązania techniczne i konstrukcyjne utrudniające swobodę poruszania się osób o ograniczonej aktywności ruchowej. Brak wychodzenia naprzeciw potrzebom tej grupy społecznej przyczynia się do ich wykluczania i ograniczania ich partycypacji w życiu społecznym. W celu zapobiegania ich społecznemu wykluczaniu niezbędnym jest podjęcie działań zmierzających do likwidacji barier architektonicznych w przestrzeni publicznej ROF.

Przez likwidację barier architektonicznych rozumie się m.in.: budowę pochylni przy wejściach do budynków, instalowanie odpowiednio dużych drzwi i wind, montaż poręczy i uchwytów, likwidację progów na ulicach i w budynkach, przystosowanie pomieszczeń higieniczno-sanitarnych, odpowiednie oznaczanie lokali i budynków, oznaczanie stopni schodów, montaż odpowiedniego oświetlenia, obsługa transportu publicznego przez pojazdy niskopodłogowe. Realizację projektów związanych z likwidacją barier architektonicznych należy w szczególności uwzględnić względem obiektów użyteczności publicznych oraz obiektów kulturalnych.

Realizacja tego działania jest powiązana w szczególności działaniem 3.2.1. *Modernizacja przestrzeni publicznej obszarów zabudowanych* oraz 3.3.3. *Poprawa dostępności i jakości usług oraz infrastruktury dedykowanej osobom starszym*.

Zasady koncentracji

Działanie należy w pierwszej kolejności koncentrować względem obiektów użyteczności publicznej oraz przestrzeni publicznej wykorzystywanej przez osoby o ograniczonej aktywności ruchowej. W koncentracji działań należy uwzględniać zapotrzebowanie zgłaszane przez organizacje pozarządowe związane z osobami o ograniczonej aktywności ruchowej.

Cel operacyjny 3.3. Włączenie społeczne i zapobieganie wykluczeniu społecznemu na terenie ROF

ROF jest obszarem w ramach którego w większym stopniu niż w przypadku innych obszarów woj. mazowieckiego widoczna jest kumulacja szeroko pojętych problemów społeczno-gospodarczych. Z tego powodu *Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku* wśród obszarów wymagających dodatkowego wsparcia wydzieliła Radomski Obszar Strategicznej Interwencji.

Przeciwdziałanie marginalizacji i koncentracji problemów społeczno-gospodarczych jest zadaniem obejmującym szereg zagadnień – w tym zagadnień dotyczących dostępności infrastruktury i usług publicznych, edukacji i sytuacji na rynku pracy oraz rewaloryzacji przestrzeni publicznej miast i budynków mieszkalnych. Działania odpowiadające tym zagadnieniom zostały zawarte w celach operacyjnych im dedykowanych w ramach celów strategicznych 2. *Rozwój społeczno-gospodarczy ROF* oraz 3. *Poprawa funkcjonalności ROF*. W ramach celu operacyjnego 3.3. *Włączenie społeczne i zapobieganie wykluczeniu społecznemu na terenie ROF* realizowane będą działania dedykowane

bezpośrednio aktywizacji społecznej. W ramach omawianego celu przewidziane zostały następujące działania:

3.3.1. Aktywizacja działalności NGO na terenie ROF

3.3.2. Poprawa dostępności i jakości usług oraz infrastruktury dedykowanej osobom starszym

3.3.3. Poprawa dostępności i jakości usług oraz infrastruktury pomocy społecznej

3.3.1. Aktywizacja działalności NGO na terenie ROF

Działalność organizacji pozarządowych (NGO), pełni dwie kluczowe dla społeczeństwa funkcje. Pierwszą z nich jest oddolne diagnozowanie występujących problemów społecznych i aktywne im przeciwdziałanie. Organizacje pozarządowe są często bardziej elastyczne w przeciwdziałaniu występujących problemów niż jednostki publiczne. Nie powinny one zastępować pomocy oferowanej przez jednostki publiczne, jednak stanowią one cenne uzupełnienie, pozwalające na poprawę efektywności pomocy oferowanej społeczeństwu lokalnemu. Drugą funkcją działalności organizacji pozarządowych jest aktywizacja społeczeństwa lokalnego. Organizacje te z definicji nie są nastawione na zysk a na rozwiązywanie występujących w społeczeństwie problemów. Skutkiem tego, aktywizują lokalne społeczeństwo do angażowania się w formie wolontariuszy aktywnie przeciwdziałających lokalnym problemom. Skutkuje to zarówno wzrostem poziomu kapitału społecznego wśród mieszkańców jak i aktywizacją samych mieszkańców poprzez ich zaangażowanie w działania pomocowe względem innych.

W interesie ROF leży zwiększanie liczebności i aktywności organizacji pozarządowych prowadzących działalność na terenie ROF w zakresie aktywizacji społecznej i przeciwdziałaniu wykluczeniu. Wsparcie im dedykowane powinno dotyczyć aspektu szkoleniowo-doradczego oraz technicznego. Wsparcie szkoleniowo-doradcze powinno obejmować kwestie związane z zagadnieniami formalnymi prowadzenia NGO (w tym m.in. rejestrowanie działalności) oraz dostępem do danych i opracowań związanych z przedmiotem działalności organizacji. Wsparcie techniczne powinno obejmować udostępnianie przestrzeni na potrzeby prowadzenia działalności oraz dostęp do niezbędnego sprzętu technicznego. Uwzględniając pozafinansowe motywacje działalności NGO, wsparcie pozwalające na ograniczania kosztów prowadzenia ich działalności jest niezwykle istotne.

Realizację działania należy wzorować na przykładzie Centrum Organizacji Pozarządowych w Radomiu. Wskazaniem jest, aby analogiczne jednostki powstawały w pozostałych gminach ROF, przy czym należy mieć na uwadze ich bieżącą współpracę oraz wymianę doświadczeń (patrz działanie 1.1.2.). Efektywność realizacji działania jest w dużej mierze uzależniona od zaangażowania Partnerów ROF w pomoc oraz wykorzystanie działalności organizacji pozarządowych. Brak zaangażowania ze strony publicznej może w znaczącym stopniu ograniczać aktywność organizacji pozarządowych.

Zasady koncentracji

Działanie należy realizować w ramach całego ROF, przy założeniu jego koncentracji w ramach obszarów miejskich - w szczególności obszarów zdegradowanych Radomia, miasta Pionki, Skaryszewa i Iłży zdiagnozowanych w ramach modułu rewitalizacyjnego w dokumencie pn. „Zintegrowany programu inwestycji i rozwoju i miejsc pracy w obszarach rewitalizowanych Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego”.

3.3.2. Poprawa dostępności i jakości usług oraz infrastruktury dedykowanej osobom starszym

Starzenie się społeczeństwa jest jednym z procesów nasilających się w ostatnich latach w ROF. Wynika on z jednej strony z wydłużenia się długości życia, a z drugiej strony z postępującego odpływu ludności młodej z ROF. Wzrost liczby mieszkańców ROF w wieku 50+ determinuje wzrost znaczenia problemów stojących przed tą grupą społeczną. Wśród nich, do najistotniejszych zaliczyć należy problemy związane z poruszaniem się po przestrzeni publicznej wynikające z barier architektonicznych, problemy zdrowotne oraz problemy związane z aktywnością na rynku pracy i aktywnością społeczno-edukacyjną. Pierwsze dwa problemy znajdują swoje odzwierciedlenie w działaniach odpowiednio 3.2.4. *Likwidacja barier dla osób o ograniczonej aktywności ruchowej* oraz 3.4.3. *Poprawa dostępności i jakości funkcjonowania infrastruktury zdrowia*.

Przeciwdziałaniu pozostałym wskazanym problemom należy dedykować projekty aktywizacyjne skierowane do mieszkańców w wieku 50+. Powinny one obejmować w minimalnym zakresie działalność edukacyjną, w tym rozwój edukacji w oparciu o Uniwersytety Trzeciego Wieku oraz wzrost zaangażowania osób starszych w działalność NGO (patrz działanie 3.3.1.). Należy podkreślić, że osoby starsze mogą korzystać z NGO nie tylko jako beneficjenci, ale również jako aktywni uczestnicy pomagający innym potrzebującym, w tym sobie nawzajem. Osoby starsze są niezwykle cenne dla społeczeństwa - posiadają ogromny bagaż doświadczeń i mogą jeszcze w znacznym stopniu przyczynić się do rozwoju swoich lokalnych społeczności.

Zasady koncentracji

Działanie należy realizować w ramach całego ROF, przy założeniu jego koncentracji w ramach obszarów miejskich - w szczególności obszarów zdegradowanych Radomia, miasta Pionki, Skaryszewa i Iłży zdiagnozowanych w ramach modułu rewitalizacyjnego w dokumencie pn. *„Zintegrowany program inwestycji i rozwoju i miejsc pracy w obszarach rewitalizowanych Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego”*.

3.3.3. Poprawa dostępności i jakości usług oraz infrastruktury pomocy społecznej

Pomoc społeczna jest wsparciem kierowanym do osób w trudnej sytuacji życiowej, które w danym momencie nie mogą jej samodzielnie przezwyciężyć. Zadaniem pomocy społecznej jest zapewnienie potrzebującym jednostkom i ich rodzinom zaspokojenia podstawowych potrzeb, wraz z jednoczesną próbą stopniowego usamodzielniania gospodarstw domowych. Efektywność i funkcjonalność pomocy społecznej jest uzależniona od jej starannego zaplanowania oraz dedykowania jej osobom faktycznie potrzebującym. Nie powinna ona być jedynie doraźna, a zaprojektowana w ten sposób, aby gospodarstwa domowe po pewnym czasie mogły podnieść się z trudnej sytuacji. W tym celu, oprócz świadczeń pieniężnych, zasadne jest prowadzenie działań aktywizujących osoby biedne czy niepełnosprawne oraz podnoszące ich kompetencje. Wskazane jest także wprowadzenie doradztwa i pośrednictwa zawodowego, ponieważ efektem udanej pomocy społecznej jest przede wszystkim usamodzielnienie się i ponowne włączenie mieszkańców w życie społeczne. Dodatkowo, pomoc społeczna obejmować powinna udzielanie pomocy wychowawczej rodzinom borykającym się z patologiami. Pomoc skierowana do rodzin obejmować powinna przeciwdziałanie m.in. przemocy, alkoholizmowi czy przestępczości wśród młodocianych.

Realizacja działania jest powiązana z realizacją innych działań zakładanych w ramach *Strategii*, w tym m.in., 2.2.3. *Doradztwo oraz szkolenia zawodowe* oraz 3.3.1. *Aktywizacja działalności NGO na terenie ROF*.

Zasady koncentracji

Działanie należy realizować w ramach całego ROF, przy założeniu jego koncentracji w ramach obszarów miejskich - w szczególności obszarów zdegradowanych Radomia, miasta Pionki,

Skaryszewa i Iłży zdiagnozowanych w ramach modułu rewitalizacyjnego w dokumencie pn. „Zintegrowany programu inwestycji i rozwoju i miejsc pracy w obszarach rewitalizowanych Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego”.

Cel operacyjny 3.4. Poprawa jakości i dostępności pozostałych usług publicznych oraz infrastruktury ROF

W celu poprawy funkcjonalności ROF konieczne jest również zapewnienie wysokiej jakości usług publicznych, gwarantujących podstawowe udogodnienia dla mieszkańców. Poprawa jakości i dostępności usług publicznych przyczyni się do wzrostu poziomu jakości życia na terenie ROF. W ramach niniejszego celu operacyjnego do realizacji przewidziane zostały trzy działania:

- 3.4.1. Poprawa bezpieczeństwa na terenie ROF
- 3.4.2. Wzrost dostępności przedszkoli i żłobków na terenie ROF
- 3.4.3. Poprawa dostępności i jakości funkcjonowania infrastruktury zdrowia
- 3.4.4. Wzrost dostępności Internetu

3.4.1. Poprawa bezpieczeństwa na terenie ROF

Jednym z podstawowych aspektów wpływających na poziom życia mieszkańców ROF jest dbałość o bezpieczeństwo obywateli i porządek publiczny, w tym zapewnienie profesjonalnej ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej. *Poprawa bezpieczeństwa na terenie ROF* zakłada rozwój kompleksowego systemu planowania, koordynowania oraz monitorowania i ostrzegania ludności w sytuacjach kryzysowych. Działanie to obejmuje przede wszystkim dwie grupy projektów. Pierwsza z nich dotyczy rozwoju infrastruktury monitorującej stan zagrożeń oraz ostrzegającej w przypadku ich wystąpienia. Druga grupa projektów dotyczy profesjonalizacji służb przeciwdziałającym występującym zagrożeniom. Dodatkowo, w ramach realizacji działania wskazane jest zapewnienie mieszkańcom edukacji i dostępu do informacji na temat środków bezpieczeństwa poprzez serwisy internetowe, broszury, warsztaty oraz tematyczne kampanie społeczne.

Zagadnienia związane z monitoringiem zagrożeń powinny zostać powiązane z działaniem 1.2.3. *Wypracowanie i wdrożenie Systemu Informacji Geograficznej (GIS) ROF*. Uwzględniając fakt, że zagrożenia rzadko kiedy zamykają się w granicach pojedynczych gmin, sprawna realizacja opisywanego działania wymaga ponadto współpracy międzygminnej w jego zakresie – zarówno w aspekcie współpracy służb jak i tworzenia wspólnego systemu monitoringu i ostrzegania.

Zasady koncentracji

Działanie powinno być realizowane w ramach całego ROF.

3.4.2. Wzrost dostępności przedszkoli i żłobków na terenie ROF

Dostępność przedszkoli oraz żłobków na terenie ROF jest silnie zróżnicowana. W przypadku przedszkoli, liczba dzieci przypadających na jedno miejsce w Radomiu jest zbliżona do wartości ogólnokrajowej. W pozostałych gminach ROF wartość ta jest średnio ponad dwukrotnie niższa niż w skali kraju. W przypadku żłobków, dostępność ta jest ograniczona w jeszcze większym stopniu – w skali ROF funkcjonuje 6 żłobków, przy czym wszystkie funkcjonują na terenie Radomia.

Niska dostępność placówek wychowania przedszkolnego oraz opieki w żłobkach ogranicza możliwość powrotu do pracy zawodowej rodzicom oraz nie sprzyja rozwojowi społecznemu

i edukacyjnemu dzieci. Brak dostępności przedszkoli i żłobków może wpływać negatywnie na podejmowanie przez mieszkańców decyzji o zakładaniu rodziny co bezpośrednio stanowi jedną z przyczyn obserwowanego w ROF spadku liczby ludności i starzenia się społeczeństwa.

Realizacja działania powinna zakładać wzrost dostępności przedszkoli i żłobków zarówno w aspekcie liczby miejsc, gęstości sieci placówek jak i godzin pracy uwzględniających oczekiwania rodziców. Pod względem merytorycznym natomiast kluczowe jest wyrównanie poziomu placówek oraz oferowanie szerokiej gamy zajęć (nauka języka obcego, rytmika, logopedia).

Zasady koncentracji

Działanie powinno być realizowane w ramach całego ROF, przy czym jego koncentracja powinna występować na obszarach wiejskich.

3.4.3. Poprawa dostępności i jakości funkcjonowania infrastruktury zdrowia

Dostęp do opieki zdrowotnej oferującej usługi na satysfakcjonującym poziomie stanowi jeden z podstawowych aspektów świadczących o poziomie jakości życia mieszkańców. Infrastruktura zdrowia opiera się na szpitalach, których zasięg oddziaływania wynikający ze specyfiki funkcjonowania jest ponadgminny oraz przychodni świadczących usługi na poziomie lokalnym.

Uwzględniając ograniczoną podaż infrastruktury zdrowia na terenie ROF, należy dążyć do zwiększenia dostępności i jakości usług ochrony zdrowia w ramach szpitali w Radomiu, Pionkach i Iłży oraz przychodni funkcjonujących w poszczególnych gminach ROF. Realizacja działania powinna opierać się zarówno na aspektach infrastrukturalnych takich jak rozbudowa, modernizacja, doposażanie i cyfryzacja placówek opieki zdrowotnej jak i podnoszeniu kwalifikacji kadry medycznej.

Zasady koncentracji

Działanie powinno opierać się na rozwoju istniejącej infrastruktury (szpitali i przychodni), dopuszczając przy tym możliwość budowy nowych placówek.

3.4.4. Wzrost dostępności Internetu

Dostęp do Internetu umożliwia szybki dostęp do informacji, poszerzanie wiedzy i horyzontów, nawiązywanie kontaktów oraz nabycie umiejętności związanych z nowymi technologiami. Dzięki temu jest niezastąpionym narzędziem edukacyjnym, którego brak w dzisiejszych czasach jest określany mianem wykluczenia cyfrowego i może prowadzić do obniżania poziomu umiejętności oraz szans na rynku pracy. Dostępność Internetu jest korzystna nie tylko w ujęciu indywidualnym - ma znaczące przełożenie na rozwój gospodarczy całego regionu. Skutkiem tego, samorządy w Polsce coraz częściej podejmują działania związane z rozwojem dostępności Internetu na terenie gmin.

Działanie *Wzrost dostępności Internetu* będzie realizowane poprzez projekty związane z zapewnianiem dostępu do komputerów oraz Internetu w szkołach, na uczelniach, w bibliotekach i w innych placówkach edukacyjno-kulturalnych oraz rozwój sieci światłowodowych zapewniających dostęp do szerokopasmowego Internetu.

Zasady koncentracji

Projekty związane ze wzrostem dostępności Internetu w szkołach na uczelniach, w bibliotekach i w innych placówkach edukacyjno-kulturalnych należy realizować we wszystkich gminach ROF. Projekty dotyczące rozwoju sieci światłowodowych, ze względu na ich wysokie koszty jednostkowe, należy koncentrować w miastach.

7 Cel strategiczny 4. Poprawa stanu środowiska przyrodniczego ROF

Cel operacyjny 4.1. Poprawa funkcjonalności systemu przyrodniczego ROF

Funkcjonalność systemu przyrodniczego ROF, na skutek postępującej presji urbanistycznej stanowiącej efekt niekontrolowanej suburbanizacji, ulega systematycznemu obniżeniu. Zmiany form użytkowania terenu, parcelacja środowiska przyrodniczego oraz przecinanie i blokowanie kanałów migracyjnych przyczyniają się do pojawiania zmian, których odwrócenie może być trudne lub nawet niemożliwe. Obniżanie funkcjonalności środowiska przyrodniczego ROF skutkować będzie obniżaniem nie tylko walorów krajobrazowych oraz warunków funkcjonującej w jego ramach fauny i flory – obserwowane zmiany, w przypadku braku przeciwdziałania im, prowadzić będą do pogarszania się jakości życia mieszkańców zarówno w ramach poszczególnych gmin ROF jak i Radomia. W celu poprawy funkcjonalności systemu przyrodniczego ROF zakładana jest realizacja dwóch działań:

4.1.1. Utworzenie Radomskiej Sieci Terenów Otwartych „Green Belt”

4.1.2. Poprawa drożności korytarzy ekologicznych

4.1.1. Utworzenie Radomskiej Sieci Terenów Otwartych „Green Belt”

Utworzenie Radomskiej Sieci Terenów Otwartych „Green Belt” stanowi działanie, którego realizacja pozwoli na zachowanie terenów istotnych ze względu na funkcjonalność systemu przyrodniczego Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego poprzez ograniczenie zmiany ich zagospodarowania i użytkowania oraz ograniczenie dalszej fragmentacji systemu przyrodniczego.

Realizacja działania opiera się na koncepcji opracowanej w ramach modułu środowiskowego Strategii w dokumencie pn. *Sieć wielofunkcyjnych terenów otwartych systemu przyrodniczego (Green Belt) – Etap VII. Zintegrowany program zarządzania zasobami przyrodniczymi i wodnymi Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2015-2020 z perspektywą do roku 2030*. Do głównych funkcji RSTO „Green Belt” ma należeć:

- zapobieganie zbytniemu rozrastaniu i rozlewaniu się tkanki miejskiej,
- zapobieganie zlewaniu się sąsiadujących ze sobą obszarów zurbanizowanych,
- pełne wykorzystanie przestrzeni zurbanizowanej,
- koncentracja działań inwestycyjnych w centrum miasta,
- ochrona struktury ekologicznej,
- ochrona struktury przestrzennej miasta przed chaotyczną urbanizacją,
- osłabienie presji miasta na tereny wiejskie,
- tworzenie warunków do wypoczynku codziennego i świątecznego dla mieszkańców ROF przy zapewnieniu im dostępu do terenów wiejskich i otwartych,
- tworzenie warunków do rozwoju turystyki.

Obszar Radomskiej Sieci Terenów Otwartych „Green Belt” tworzą stosunkowo mało przekształcone tereny znajdujące się w radomskim obszarze podmiejskim. RSTO „Green Belt” zajmuje ok. 30% terenu ROF (51 962 ha) na obszarze w promieniu 15 km od centrum Radomia. Udział terenów zurbanizowanych w ramach RSTO „Green Belt” wynosi tylko 2,6%. Obszar RSTO

„Green Belt” składa się z dwóch zasadniczych części - obszaru zewnętrznego (pierścień) i 7 klinów zwężających się w kierunku Radomia, tworzących system pierścieniowo-klinowy. Obszar zewnętrzny tworzy spójny teren, składający się z siedmiu stref, w których swój początek mają poszczególne kliny. Pierścień jest najszerszy w części południowej i południowo-zachodniej (gminy Skaryszew i Orońsko), a najwęższy w części północnej (gminy Zakrzew i Jedlińsk). Główną funkcją pierścienia jest ochrona struktury przestrzeni niezagospodarowanej oraz stabilizacja środowiska przyrodniczego ROF. Z kolei główną funkcją klinów jest utrzymywanie łączności z pierścieniem. Jest to istotne, gdyż kliny pełnią funkcje związane z klimatem, łącznością ekologiczną, różnorodnością biologiczną oraz krążeniem wody i materii. Ponadto obszar RSTO „Green Belt” jest wspomagany przez tzw. obszary zasilające. Na terenie ROF znajdują się 2 tego typu obszary, które funkcjonują w oparciu o kompleksy leśne: północno-wschodni („Kozienicki”) i południowy („Iłżański”). Funkcją tych obszarów jest zwiększanie wydolności środowiska jako lokalnych centrów bioróżnorodności o niskim stopniu przekształceń antropogenicznych. Zasięg oraz lokalizacja pierścienia, klinów oraz obszarów zasilających zostały przedstawiona w załączniku nr 2 *Koncepcja przestrzenno-funkcjonalna ROF*.

Tereny zaklasyfikowane w ramach RSTO „Green Belt” stanowią obszary w ramach których preferowany jest rozwój funkcji o ograniczonym negatywnym oddziaływaniu na środowisko – zakładana jest koncentracja zabudowy i infrastruktury na obszar już zainwestowanych. Wyklucza się wycinkę zadrzewień śródpolnych i przywodnych, przekształcania trwałych użytków zielonych, melioracje bagien i terenów podmokłych oraz rozwój nowych osiedli mieszkaniowych i infrastruktury im dedykowanej. Na terenach RSTO „Green Belt” przewidywany jest rozwój ekstensywnego rolnictwa oraz turystyki.

Wdrożenie koncepcji RSTO „Green Belt” należy oprzeć o istniejące formy ochrony przyrody. Ochronę terenów nieobjętych na chwilę obecną formami ochrony przyrody należy zapewnić poprzez pokrycie RSTO „Green Belt” miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego uwzględniającymi założenia koncepcji lub ustanawianie nowych form ochrony przyrody. Wybór formy ochrony terenów RSTO „Green Belt” zależy od decyzji poszczególnych gmin. We wdrażaniu niniejszego działania szczególny nacisk należy położyć na komplementarność projektów realizowanych przez poszczególne gminy. Realizację działania należy oprzeć na współpracy i wzajemnej koordynacji projektów realizowanych przez poszczególne gminy – pozwoli to na zwiększenie efektywności realizowanych projektów. Działanie to jest bezpośrednio powiązane z działaniami realizowanymi w ramach celu operacyjnego 1.1. *Wypracowanie i wdrożenie modelu bieżącej współpracy JST w ramach ROF* oraz 1.2. *Uporządkowanie struktury przestrzennej ROF*.

Zasady koncentracji

Zasięg terenów zaklasyfikowanych do pełnienia poszczególnych funkcji w ramach RSTO „Green Belt” został przedstawiony w załączniku nr 2 *Koncepcja przestrzenno-funkcjonalna ROF*.

4.1.2. Poprawa drożności korytarzy ekologicznych

Poprawa drożności korytarzy ekologicznych stanowi działanie bezpośrednio powiązane z działaniem 4.2.1. *Utworzenie Radomskiej Sieci Terenów Otwartych „Green Belt”*. Celem działania 4.2.1. jest zachowanie obecnej funkcjonalności środowiska przyrodniczego w obliczu postępującej suburbanizacji. Oprócz działań ochronnych, zwiększenie funkcjonalności systemu przyrodniczego ROF wymaga jednak ponadto realizacji działań dążących do uzupełniania oraz udrażniania korytarzy ekologicznych na obszarach poddanych presji urbanistycznej. Działania te są szczególnie

istotne na obszarach zaklasyfikowanych do RSTO „Green Belt”.

Jedną z metod poprawy drożności korytarzy ekologicznych jest ich renaturalizacja poprzez zalesienie. Projekty związane z zalesianiem powinny być realizowane z uwzględnieniem różnorodności istniejących siedlisk, celem zapobiegnięcia przypadkowym ingerencjom w wartościowe środowiska przyrodnicze - zalesienia nie powinny być przeprowadzane na glebach wysokich klas bonitacyjnych. Należy również zwracać uwagę na ochronę roślinności miedz i wprowadzanie zadrzewień śródpolnych, stanowiących ostoję bioróżnorodności. *Poprawa drożności korytarzy ekologicznych* powinna objąć również projekty związane z renaturalizacją cieków wodnych oraz wzrostem zdolności retencyjnych środowiska przyrodniczego – renaturalizacją istniejących oraz tworzeniem nowych zbiorników wodnych. Projekty związane ze wzrostem zdolności retencyjnych są istotne zarówno ze względu na poprawę drożności korytarzy ekologicznych jak i ochronę przeciwpowodziową, zmniejszania skutków suszy oraz wzrost atrakcyjności turystycznej wybranych obszarów ROF. Realizowana renaturalizacja może znacząco przyczynić się do wzrostu stabilności i bioróżnorodności ekosystemów.

Opisywane działanie dotyczy również projektów związanych z korytarzami ekologicznymi przerywanymi przez infrastrukturę liniową. Zarówno względem infrastruktury istniejącej jak i planowanej, koniecznym jest ograniczenie jej negatywnego oddziaływania na spójność środowiska przyrodniczego poprzez zapewnienie łączników pomiędzy dzielonymi ekosystemami – np. w formie specjalnych przejść dla zwierząt umożliwiających wymianę materii pomiędzy rozdzielonymi siedliskami. Spójność korytarzy ekologicznych jest również istotna na terenach zurbanizowanych –umożliwia krążenie materii w relacji miasta z otoczeniem oraz migrację w poprzek terenów zurbanizowanych. Wzrost drożności korytarzy ekologicznych na terenach zurbanizowanych jest możliwy do osiągnięcia poprzez rozwój dostępności terenów biologicznie czynnych na terenie miast – zarówno obiektów powierzchniowych (np. parków) jak i liniowych (zadrzewienia i zieleń wzdłuż ulic). W przypadku odtwarzania systemu przyrodniczego wymienione działania mogą przeprowadzane także poza obszarem RSTO „Green Belt”.

Oprócz wspomnianego powyżej powiązania z działaniem 4.2.1., opisywane działanie jest powiązane z działaniami zakładanymi w ramach celu operacyjnego 1.2. *Uporządkowanie struktury przestrzennej ROF. Poprawa drożności korytarzy ekologicznych* pozwoli na poprawę funkcjonalności systemu przyrodniczego ROF, w tym osiągnięcie wzrostu efektywności Radomskiej Sieci Terenów Otwartych „Green Belt”.

Zasady koncentracji

Projekty realizowane w ramach działania powinny koncentrować się na terenach zaklasyfikowanych do RSTO „Green Belt”. W przypadku odtwarzania systemu przyrodniczego działania mogą być realizowane także poza obszarem RSTO „Green Belt”. Podczas realizacji projektów na terenach przygranicznych gmin, należy uwzględniać partnerstwo oraz współpracę z gminą sąsiadującą, celem zapewnienia ciągłości korytarzy ekologicznych.

Cel operacyjny 4.2. Ograniczenie negatywnego oddziaływania społeczno-gospodarczego na środowisko ROF

W celu osiągnięcia poprawy stanu środowiska przyrodniczego, oprócz działań wskazanych w ramach celu operacyjnego 4.1. *Poprawa funkcjonalności środowiska przyrodniczego* niezbędne jest podjęcie

działań zmierzających do ograniczenia bieżącego negatywnego oddziaływania społeczno-gospodarczego na środowisko ROF. W tym celu do realizacji przewidywane są następujące działania:

- 4.2.1. Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej oraz gospodarowania odpadami komunalnymi na terenie ROF
- 4.2.2. Wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii oraz technologii niskoemisyjnych
- 4.2.3. Wzrost świadomości proekologicznej mieszkańców ROF

4.2.1. Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej oraz gospodarowania odpadami komunalnymi na terenie ROF

W celu ograniczenia negatywnego oddziaływania gospodarstw domowych na stan środowiska przyrodniczego ROF należy podjąć działanie zmierzające do *Uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej oraz gospodarowania odpadami komunalnymi*. Należy dążyć do ograniczania przedostawania się ścieków i odpadów komunalnych do środowiska przyrodniczego – poprzez rozwój dostępności i wykorzystania sieci wodno-kanalizacyjnej oraz sprawności odbioru odpadów komunalnych. Z drugiej strony należy również dążyć do wzrostu ponownego wykorzystania ścieków i odpadów komunalnych poprzez rozbudowę infrastruktury dedykowanej, w tym oczyszczalni ścieków oraz instalacji przetwarzania odpadów komunalnych.

Efektywność i kompleksowość realizacji opisywanego działania jest powiązana z realizacją działania 1.2.3. *Wypracowanie i wdrożenie Systemu Informacji Geograficznej (GIS) ROF*. Uwzględnienie w Systemie Informacji Geograficznej ROF zagadnień związanych z gospodarką wodno-ściekową oraz gospodarką odpadami komunalnymi pozwoli na trafniejsze zidentyfikowanie wyzwań i potrzeb zarówno w wymiarze lokalizacji jak i wydajności dedykowanej infrastruktury.

Zasady koncentracji

Projekty realizowane w ramach opisywanego działania powinny koncentrować się na terenach już zurbanizowanych. Realizacja projektów na terenach zaklasyfikowanych do RSTO „Green Belt” jest dopuszczana jedynie w przypadku pojawienia się uzasadnionego interesu środowiska przyrodniczego. Projekty związane z budową/rozbudową infrastruktury przetwarzania ścieków i odpadów komunalnych powinny mieć zasięg ponad gminny.

4.2.2. Wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii oraz technologii niskoemisyjnych

Istotnym źródłem negatywnego oddziaływania antropogenicznego na środowisko przyrodnicze jest produkcja i zużycie energii. Uwzględniając fakt, że dostęp do energii stanowi obecnie jedną z podstawowych potrzeb człowieka, przeciwdziałać wskazanemu zagrożeniu można na dwa sposoby. Pierwszym sposobem jest poprawa efektywności wykorzystania energii, co jest możliwe do osiągnięcia np. poprzez termomodernizację budynków oraz modernizację ich systemów grzewczych. Drugim sposobem jest ograniczanie negatywnego oddziaływania procesu wytwarzania energii poprzez wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii. Projekty związane z opisywanym działaniem, w celu zwiększenia skali ich oddziaływania, powinny dotyczyć obiektów zarówno publicznych jak i prywatnych.

Projekty związane ze wzrostem efektywności energetycznej należy również realizować względem transportu zbiorowego. Obniżenie emisji zanieczyszczeń związanych z transportem można osiągnąć zarówno poprzez wzrost wykorzystania transportu zbiorowego (kosztem transportu indywidualnego) jak i modernizację jego taboru – uwzględniającą wymianę taboru na jednostki charakteryzujące się niższą emisją zanieczyszczeń (hybrydowe i elektryczne).

W ramach tego działania zawierają się także projekty związane z ochroną powietrza poprzez ograniczenie niskiej emisji z budynków mieszkaniowych jednorodzinnych oraz ochronę przed hałasem.

Zasady koncentracji

Projekty realizowane w ramach opisywanego działania powinny koncentrować się na terenach już zurbanizowanych. Realizacja projektów na terenach zaklasyfikowanych do RSTO „Green Belt” jest dopuszczana jedynie w przypadku pojawienia się uzasadnionego interesu środowiska przyrodniczego.

4.2.3. Wzrost świadomości proekologicznej mieszkańców ROF

Jakość środowiska przyrodniczego nie zależy wyłącznie od stworzenia spójnej sieci obszarów chronionych i systemu infrastruktury technicznej dedykowanej mitygowaniu negatywnego wpływu antropopresji na środowisko. Celem osiągnięcia wzrostu skuteczności wdrażanych działań, mających na celu poprawę jakości środowiska, należy także popularyzować i faworyzować w społeczeństwie postawy proekologiczne. W tym celu należy podjąć szereg działań promocyjnych i edukacyjnych, które przyczynią się do wzrostu świadomości proekologicznej wśród mieszkańców ROF. Prawidłowe wzorce zachowań w odniesieniu do środowiska należy kształtować poprzez rozwijanie różnorodnych form edukacji ekologicznej oraz zapewnienie społeczeństwu niezbędnych informacji na temat stanu środowiska i działań na rzecz jego ochrony. Postawy proekologiczne należy kształtować bez względu na wiek i poziom wykształcenia. Działania te stanowią uwarunkowanie skuteczności wdrażania wszystkich działań wskazanych w ramach celu strategicznego 4. *Poprawa stanu środowiska przyrodniczego*

Zasady koncentracji

Działanie powinno być realizowane względem ogółu społeczeństwa ROF.

8 Źródła finansowania

Wdrażanie *Strategii* zostanie oparte na realizacji projektów, których zakres tematyczny jest zgodny z działaniami *Strategii*. Projekty te będą mogły być realizowane zarówno przez jednostki samorządu terytorialnego, jednostki im podległe, prywatne przedsiębiorstwa jak i organizacje pozarządowe. Z tego względu, finansowanie wdrażania *Strategii* będzie możliwe do oparcia zarówno na środkach publicznych i prywatnych, przy czym to środki publiczne (w szczególności budżety Partnerów ROF) należy uznać za podstawowe źródło finansowania wdrażania *Strategii*.

Możliwością ograniczenia kosztów wdrażania *Strategii*, zarówno w przypadkach finansowania ze źródeł publicznych i prywatnych, jest pozyskanie finansowania zewnętrznego w postaci dofinansowania realizacji projektów ze środków UE. Powiązanie działań *Strategii* z priorytetami inwestycyjnymi określonymi w ramach Umowy Partnerstwa oraz priorytetami inwestycyjnymi określonymi w ramach poszczególnych programów operacyjnych zostało przedstawione w poniższej tabeli. Fakt powiązania działania z osią priorytetową programu operacyjnego oznacza możliwość ubiegania się o dofinansowanie realizacji projektu w ramach danego działania z tytułu wskazanej osi priorytetowej.

Tabela 2 Powiązanie celów i działań Strategii z Priorytetami inwestycyjnymi oraz osiami priorytetowymi programów operacyjnych

		Priorytet inwestycyjny	RPO Województwa Mazowieckiego	PO Wiedza Edukacja Rozwój	PO Inteligentny Rozwój	PO Polska Cyfrowa	PO Infrastruktura i Środowisko	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich
1.	Wzmocnienie zdolności instytucjonalnych ROF							
1.1.	Wypracowanie i wdrożenie modelu bieżącej współpracy JST w ramach ROF	PI	RPO	POWER	POIR	POPC	POIŚ	PROW
1.1.1.	Utworzenie i funkcjonowanie Rady ROF	6c. (EFRR); 11i. (EFS)		II			II	
1.1.2.	Integracja działań bieżących i rozwojowych gmin ROF	11i. (EFS)		II				
1.2.	Uporządkowanie struktury przestrzennej ROF	PI	RPO	POWER	POIR	POPC	POIŚ	PROW
1.2.1.	Wyznaczenie spójnych Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego ROF							
1.2.2.	Wdrożenie wyznaczonych Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego przez gminy ROF poprzez opracowanie Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego							
1.2.3.	Wypracowanie i wdrożenie Systemu Informacji Geograficznej (GIS) ROF	2c. (EFRR); 3a. (EFRR)				III		
1.3.	Wzrost znaczenia ROF na szczeblu regionalnym i krajowym	PI	RPO	POWER	POIR	POPC	POIŚ	PROW
1.3.1.	Utworzenie wspólnej grupy interesu ROF							
2.	Rozwój społeczno-gospodarczy ROF							
2.1.	Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej i warunków prowadzenia działalności gospodarczej w ROF	PI	RPO	POWER	POIR	POPC	POIŚ	PROW
2.1.1.	Przygotowanie spójnej oferty terenów inwestycyjnych	3a. (EFRR); 9b (EFRR)	III, VI					
2.1.2.	Utworzenie spójnego systemu obsługi inwestora	3a. (EFRR); 11i. (EFS)	III	II				

2.1.3.	Rozwój infrastruktury otoczenia biznesu	3b. (EFRR); 8v. (EFS)	III	II				Usługi doradcze, usługi z zakresu zarządzania gospodarstwem i usługi z zakresu zastępstw
2.1.4.	Wspieranie rozwoju nowych przedsiębiorstw	3a. (EFRR); 8i. (EFS)	III, VIII		III			Rozwój gospodarstw i działalności gospodarczej
2.1.5.	Wspieranie rozwoju branż perspektywicznych	1a. (EFRR); 1b. (EFRR); 3a. (EFRR); 3b (EFRR); 3c. (EFRR)	I, III		I, II, III, IV			
2.1.6.	Poprawa standardów obsługi w urzędach administracji publicznej	2c. (EFRR)	II					
2.2	Rozwój kapitału ludzkiego na terenie ROF	PI	RPO	POWER	POIR	POPC	POIŚ	PROW
2.2.1.	Rozwój szkolnictwa ponadgimnazjalnego i wyższego w kierunku branż perspektywicznych	10i. (EFS); 10ii. (EFS); 10iii (EFS); 10iv (EFS)	X	III				Transfer wiedzy i działalność informacyjna
2.2.2.	Współpraca przedsiębiorstw ze szkolnictwem zawodowym i wyższym	1b. (EFRR); 8ii. (EFS), 9i (EFS); 10i (EFS); 10iii (EFS); 10iv. (EFS)	IX, X	I, II	II			
2.2.3.	Doradztwo oraz szkolenia zawodowe	3a. (EFRR); 8i. (EFS); 10i. (EFS); 10iii (EFS); 10iv (EFS);	III, X	I, II				Usługi doradcze, usługi z zakresu zarządzania gospodarstwem i usługi z zakresu zastępstw
2.3	Poprawa wizerunku ROF	PI	RPO	POWER	POIR	POPC	POIŚ	PROW
2.3.1.	Rozwój i promocja komplementarnych marek w ROF	3a. (EFRR); 3b. (EFRR); 6c (EFRR)	III, V					Systemy jakości produktów rolnych i środków spożywczych
2.3.2.	Rozwój oferty turystyczno-rekreacyjnej ROF	5ii., 5b. (FS/EFRR); 6c. (EFRR); 6d. (EFRR); 9a. (EFRR)	V, VI				II	
2.3.3.	Rozbudowa usług i infrastruktury wyższego rzędu oraz aktywizacja życia społecznego ROF	2c (EFRR); 4c (EFRR); 6c (EFRR); 9b (EFRR); 9i (EFS)	II, IV, V, VI, VIII, IX				VIII	
3.	Poprawa funkcjonalności ROF							
3.1.	Poprawa funkcjonalności systemu transportowego ROF	PI	RPO	POWER	POIR	POPC	POIŚ	PROW
3.1.1.	Budowa sieci węzłów komunikacyjnych w ROF	4v., 4e. (FS/EFRR); 7b. (EFRR)	IV, VII				I, IV, VI	
3.1.2.	Priorytetyzacja transportu publicznego w Radomiu	4v., 4e. (FS/EFRR)	IV				I, VI	
3.1.3.	Integracja transportu zbiorowego w ramach ROF	4v., 4e. (FS/EFRR)	IV				I, VI	
3.1.4.	Poprawa stanu lokalnej infrastruktury drogowej ROF	7b. (EFRR)	VII				IV	
3.1.5.	Rozbudowa sieci infrastruktury rowerowej	9b. (EFRR); 4v., 4e.	IV, VI				I, VI	

		(FS/EFRR)						
3.1.6.	Rozwój dostępności interregionalnej ROF	7i., 7a. (FS/EFRR), 7b. (EFRR), 7ii., 7c. (FS/EFRR), 7iii., 7d. (FS/EFRR)	VII				III, IV, V	
3.2.	Modernizacja przestrzeni zurbanizowanej ROF	PI	RPO	POWER	POIR	POPC	POIŚ	PROW
3.2.1.	Modernizacja przestrzeni publicznej obszarów zabudowanych	4c. (EFRR); 4e (EFRR); 6c. (EFRR); 6iv., 6e. (FS/EFRR); 9b. (EFRR)	IV, V, VI				II	Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich
3.2.2.	Modernizacja zdegradowanych osiedli mieszkaniowych	4iii., 4c (FS/EFRR); 4vi., 4g (FS/EFRR); 9b (EFRR)	IV, VI				I	
3.2.3.	Rewaloryzacja historycznej tkanki urbanistycznej	5ii. (FS); 6ii. (FS); 6iii. (FS); 6c (EFRR); 9b. (EFRR)	V, VI, VIII				II, VIII	
3.2.4.	Likwidacja barier dla osób o ograniczonej aktywności ruchowej	8vi. (EFS); 9iv. (EFS)	IX	II, V				
3.3.	Włączenie społeczne i zapobieganie wykluczeniu społecznemu na terenie ROF	PI	RPO	POWER	POIR	POPC	POIŚ	PROW
3.3.1.	Aktywizacja działalności NGO na terenie ROF	9i. (EFS); 9iv. (EFS); 9v. (EFS)	IX					Wsparcie dla rozwoju lokalnego w ramach inicjatywy LEADER
3.3.2.	Poprawa dostępności i jakości usług oraz infrastruktury dedykowanej osobom starszym	8vi. (EFS)		V				
3.3.3.	Poprawa dostępności i jakości usług oraz infrastruktury pomocy społecznej	9a. (EFRR); 9b. (EFRR); 9iv. (EFS)	II, VI, IX					
3.4.	Poprawa jakości i dostępności pozostałych usług publicznych oraz infrastruktury ROF	PI	RPO	POWER	POIR	POPC	POIŚ	PROW
3.4.1.	Poprawa bezpieczeństwa na terenie ROF	5b. (EFRR)	V					
3.4.2.	Wzrost dostępności przedszkoli i żłobków na terenie ROF	8iv. (EFS); 10i (EFS); 10iii (EFS); 10iv (EFS)	VIII, X	II				
3.4.3.	Poprawa dostępności i jakości funkcjonowania infrastruktury zdrowia	2c. (EFRR); 9a. (EFRR); 10iii (EFS); 10iv. (EFS)	II, VI, X	V			IX	
3.4.4.	Wzrost dostępności internetu	2a. (EFRR)				I		
4.	Poprawa stanu środowiska przyrodniczego ROF							
4.1.	Poprawa funkcjonalności systemu przyrodniczego ROF	PI	RPO	POWER	POIR	POPC	POIŚ	PROW

4.1.1.	Utworzenie Radomskiej Sieci Terenów Otwartych „Green Belt”	6c. (EFRR); 6d. (EFRR); 6iii. (FS); 6iv., 6e. (FS/EFRR)	V				II	
4.1.2.	Poprawa drożności korytarzy ekologicznych	4e. (EFRR); 6iii., 6d. (FS/EFRR); 6iv. (FS); 9b (EFRR)	IV, V, VI				II	Inwestycje w rozwój obszarów leśnych i poprawę żywotności lasów
4.2.	Ograniczenie negatywnego oddziaływania społeczno-gospodarczego na środowisko ROF	PI	RPO	POWER	POIR	POPC	POIŚ	PROW
4.2.1.	Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej oraz gospodarowania odpadami komunalnymi na terenie ROF	5ii., 5b. (FS/EFRR); 6i., 6a. (FS/EFRR); 6ii., 6b (FS/EFRR); 6iv. (FS); 10i. (EFS)	V				II	Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku klęsk żywiołowych i katastrof oraz wprowadzenie odpowiednich środków zapobiegawczych
4.2.2.	Wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii oraz technologii niskoemisyjnych	2c. (EFRR); 4i., 4a. (FS/EFRR); 4ii., 4b. (FS/EFRR); 4iii., 4c. (FS/EFRR); 4v., 4e. (FS/EFRR); 4vi., 4g. (FS/EFRR); 6ii., 6b. (FS/EFRR); 7e. (EFRR); 9b. (EFRR); 10iii (EFS)	II, IV, VI, X			III	I, II, VII	Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich
4.2.3.	Wzrost świadomości proekologicznej mieszkańców ROF	6c. (EFRR); 6d. (EFRR)	V				VIII	

9 Spójność Strategii z dokumentami zewnętrznymi

Spójność *Strategii* z dokumentami zewnętrznymi została przeanalizowana względem dokumentów krajowych i unijnych oraz regionalnych.

9.1 Spójność z dokumentami krajowymi i unijnymi

Programy operacyjne

Spójność *Strategii* z dokumentami i ustaleniami zewnętrznymi została zapewniona poprzez powiązanie celów operacyjnych *Strategii* z Programami Operacyjnym na szczeblu krajowym: PO Wiedza Edukacja Rozwój; PO Inteligentny Rozwój; PO Polska Cyfrowa; PO Infrastruktura i Środowisko; Program Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Mazowieckiego 2014-2020. Szczegółowe powiązanie poszczególnych celów operacyjnych z priorytetami inwestycyjnymi oraz osiami priorytetowymi poszczególnych programów operacyjnych została przedstawiona w rozdziale *Źródła finansowania*. Powiązanie to świadczy zarówno o spójności założeń *Strategii* z ustaleniami zewnętrznymi (regionalnymi oraz krajowymi) jak i o możliwości realizacji projektów w ramach *Strategii* w oparciu o finansowanie unijne.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Zasadniczą płaszczyzną spójności *Strategii* z *Koncepcją Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030* jest działanie 1.3. Integracja obszarów funkcjonalnych głównych ośrodków miejskich, rozumianych jako *spójne pod względem przestrzennym strefy oddziaływania miast, które charakteryzują się istnieniem wzajemnych powiązań funkcjonalnych oraz zaawansowaniem procesów urbanizacyjnych, będących efektem (odbiciem) zachodzących interakcji i zjawisk*. Realizacja *Strategii* wpisuje się w powyższe zadanie w całości, szczególnie poprzez działania wchodzące w skład celu strategicznego 1. *Wzmocnienie zdolności instytucjonalnych ROF*. Wdrożenie *Strategii* ma na celu osiągnięcie spójności w ramach Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego poprzez realizację zharmonizowanych działań na jego terenie, które wynikają ze wspólnego dokumentu strategicznego.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności

Spójność *Strategii* z *Długookresową Strategią Rozwoju Kraju* została stwierdzona względem jej wszystkich trzech obszarów:

1. *Konkurencyjność i innowacyjność gospodarki*
2. *Równoważenie potencjałów rozwojowych regionów*
3. *Efektywność i sprawność państwa*

W ramach pierwszego z powyższych obszarów przewidziane zostały cele zakładające poprawę dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki (cel 3), wzrost wydajności i konkurencyjności gospodarki (cel 4) oraz rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfare state” (cel 6). Wspólne dla obydwu dokumentów jest oparcie rozwoju z jednej strony na wsparciu rozwojowym przedsiębiorców oraz z drugiej strony na rozwoju kapitału ludzkiego poprzez wzrost dopasowania szkolnictwa i edukacji do potrzeb rynku pracy. W cele te wpisują się działania celów operacyjnych *Strategii* (spójność z celami operacyjnymi

2.1. *Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej i warunków prowadzenia działalności gospodarczej w ROF* oraz 2.2. *Rozwój kapitału ludzkiego na terenie ROF*). W *Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju* zwraca się uwagę na konieczność aktywizacji zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem, w tym osób niepracujących, niepełnosprawnych oraz starszych. W *Strategii* takie kwestie podejmowane są w ramach celu operacyjnego 3.3. *Włączenie społeczne i zapobieganie wykluczeniu społecznemu na terenie ROF*. Z kolei stworzenie Polski Cyfrowej (cel 5) jest spójne z działaniem 3.4.4. *Wzrost dostępności internetu*. W ramach pierwszego obszaru założone zostało również zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego oraz ochrona i poprawa stanu środowiska (cel 7), z czym powiązany jest cel strategiczny 4. *Poprawa stanu środowiska przyrodniczego ROF*.

W ramach drugiego obszaru - *Równoważenie potencjałów rozwojowych regionów*, wskazane zostały cele zakładające wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych, m.in. w dużych miastach i ich obszarach funkcjonalnych (cel 8) oraz zwiększenie dostępności terytorialnej Polski poprzez utworzenie zrównoważonego, spójnego i przyjaznego użytkownikom systemu transportowego (cel 9). Wsparcie rozwoju biegunów wzrostu oraz zwiększenie stopnia dyfuzji założone w ramach pierwszego z powyższych celów w skali ROF będzie realizowane za pośrednictwem *Strategii* przede wszystkim na poziomie celu strategicznego 3. *Poprawa funkcjonalności ROF*.

Trzeci obszar – *Efektywność i sprawność państwa* wraz z celami: stworzenie sprawnego państwa jako modelu działania administracji publicznej (cel 10) oraz wzrost społecznego kapitału rozwoju (cel 11) łączą się z działaniami 2.1.6. *Poprawa standardów obsługi w urzędach administracji publicznej* oraz 3.3.1. *Aktywizacja działalności NGO na terenie ROF*.

Strategia Rozwoju Kraju 2020

Spójność *Strategii* względem *Strategii Rozwoju Kraju 2020* jest widoczna względem jej dwóch obszarów strategicznych:

1. *Konkurencyjna gospodarka*
2. *Spójność społeczna i terytorialna*

W ramach pierwszego z powyższych obszarów założony został m.in. wzrost wydajności gospodarki, rozwój kapitału ludzkiego, bezpieczeństwo energetyczne i środowisko oraz zwiększenie efektywności transportu. W realizację powyższych celów wpisują się poszczególne działania *Strategii* zawarte w ramach celów strategicznych 2. *Rozwój społeczno-gospodarczy ROF* oraz 4. *Poprawa stanu środowiska przyrodniczego ROF*.

Drugi z wymienionych obszarów strategicznych – *Spójność społeczna i terytorialna*, za cel stawia integrację społeczną oraz zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych. Osiągnięciu integracji społecznej w wymiarze ROF będą sprzyjać założone w *Strategii* działania celu operacyjnego 3.3. *Włączenie społeczne i zapobieganie wykluczeniu społecznemu na terenie ROF*. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych zostało założone w ramach działań celu operacyjnego 3.4. *Poprawa jakości i dostępności pozostałych usług publicznych oraz infrastruktury ROF*.

Strategia Rozwoju Kraju 2020 przewiduje również wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integrację przestrzenną dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych. Realizacja *Strategii* przyczyni się do osiągnięcia powyższego celu poprzez

integrację działań strategicznych w ramach Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego oraz wzrost powiązania funkcjonalnego poszczególnych gmin ROF z rdzeniem obszaru funkcjonalnego – Radomiem (spójność z działaniami celów operacyjnych 1.1. *Wypracowanie i wdrożenie modelu bieżącej współpracy JST w ramach ROF* oraz 1.2. *Uporządkowanie struktury przestrzennej ROF*).

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie

Strategia wpisuje się w założenia *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie* (KSRR) w zakresie wszystkich trzech celów:

1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów
2. Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych
3. Tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie

W ramach pierwszego celu, wśród zakładanych kierunków działań znalazło się m.in. tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania procesów rozwojowych i zwiększania ich absorpcji poza miastami wojewódzkimi oraz budowa podstaw konkurencyjności województw. Zbieżność *Strategii* z wymienionymi kierunkami obejmuje *de facto* całość dokumentu, gdyż Radomski Obszar Funkcjonalny jest głównym subregionalnym obszarem miejskim w województwie mazowieckim.

Powiązanie *Strategii* z drugim celem *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie* dotyczy przede wszystkim założonej w nim restrukturyzacji i rewitalizacji miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-ekonomiczne, wśród których KSRR wskazuje m.in. subregion radomski z wyszczególnieniem miasta Radom. Restrukturyzacja i rewitalizacja w KSRR rozumiane są jako działania w odniesieniu do sfery społecznej, gospodarczej i infrastrukturalnej. Uwzględniając to, należy uznać, że realizacja poszczególnych celów *Strategii* jest powiązana z budowaniem spójności terytorialnej i przeciwdziałania marginalizacji obszarów problemowych w kontekście Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Z kolei trzeci cel jest w pełni spójny z celem strategicznym *Strategii 1. Wzmocnienie zdolności instytucjonalnych ROF*. Tylko współpraca wykraczająca poza sztywne granice administracyjne może przyczynić się do spójnego i trwałego rozwoju Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Założenia Krajowej Polityki Miejskiej

Celem strategicznym zawartym w projekcie *Krajowej Polityki Miejskiej* jest *wzmocnienie zdolności miast i obszarów zurbanizowanych do kreowania zrównoważonego rozwoju i tworzenia miejsc pracy*. Cele szczegółowe zawarte w projekcie *Krajowej Polityki Miejskiej* zostały określone jako:

1. *Poprawa konkurencyjności i zdolności głównych ośrodków miejskich do kreowania rozwoju, wzrostu i zatrudnienia*
2. *Wspomaganie rozwoju subregionalnych i lokalnych ośrodków miejskich, przede wszystkim na obszarach problemowych polityki regionalnej (w tym na niektórych obszarach wiejskich) poprzez wzmacnianie ich funkcji oraz przeciwdziałanie ich upadkowi ekonomicznemu*
3. *Odbudowa zdolności do rozwoju poprzez rewitalizację zdegradowanych społecznie, ekonomicznie i fizycznie obszarów miejskich*
4. *Wspieranie zrównoważonego rozwoju ośrodków miejskich, w tym przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom niekontrolowanej suburbanizacji*

5. *Stworzenie warunków dla skutecznego, efektywnego i partnerskiego zarządzania rozwojem na obszarach miejskich, w tym w szczególności na obszarach metropolitalnych*

Należy stwierdzić, że zbieżność *Strategii ROF* z założeniami *Krajowej Polityki Miejskiej* jest pełna. W ramach *Strategii ROF* odzwierciedlenie znajduje zarówno cel strategiczny jak i wszystkie cele szczegółowe przedstawione w projekcie *Krajowej Polityki Miejskiej*.

Założenia Narodowego Planu Rewitalizacji

*Poprawa warunków rozwoju obszarów zdegradowanych w wymiarze przestrzennym, społecznym, kulturowym i gospodarczym jest głównym celem zawartym w projekcie Narodowego Planu Rewitalizacji. W tym opracowaniu rewitalizacja jest rozumiana jako wyprowadzenie ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych poprzez przedsięwzięcia całościowe, skoncentrowane terytorialnie i prowadzone we współpracy z lokalną społecznością, w sposób zaplanowany oraz zintegrowany przez określenie i realizację programów rewitalizacji. Założenia Narodowego Planu Rewitalizacji są spójne z działaniami zawartymi w następujących celach operacyjnych *Strategii*:*

- 2.3. Poprawa wizerunku ROF
- 3.2. Modernizacja przestrzeni zurbanizowanej ROF
- 3.3. Włączenie społeczne i zapobieganie wykluczeniu społecznemu na terenie ROF
- 3.4. Poprawa jakości i dostępności pozostałych usług publicznych oraz infrastruktury ROF

9.2 Spójność z dokumentami regionalnymi

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku

Spójność *Strategii* ze *Strategią Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku* została przeanalizowana na poziomie zgodności działań *Strategii* z kierunkami działań strategii wojewódzkiej. Zbieżność tych dokumentów przedstawia poniższa tabela. Stopień zgodności programów *Strategii* z kierunkami działań strategii wojewódzkiej jest znaczący. Zdecydowana większość programów *Strategii* wpisuje się w założenia dokumentu regionalnego, przez co należy stwierdzić, że wdrażanie *Strategii* stanowić będzie istotny wkład w realizację *Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku*.

Tabela 3 Analiza spójności Strategii z kierunkami działań Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku

1. Wzmocnienie zdolności instytucjonalnych ROF		Kierunki działań Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do 2030 roku
1.1.	Wypracowanie i wdrożenie modelu bieżącej współpracy JST w ramach ROF	
1.1.1.	Utworzenie i funkcjonowanie Rady ROF	
1.1.2.	Integracja działań bieżących i rozwojowych gmin ROF	
1.2.	Uporządkowanie struktury przestrzennej ROF	

1.2.1.	Wyznaczenie spójnych Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego ROF	16. Zapobieganie nadmiernej suburbanizacji i kreowanie ładu przestrzennego
1.2.2.	Wdrożenie wyznaczonych Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego przez gminy ROF poprzez opracowanie Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego	16. Zapobieganie nadmiernej suburbanizacji i kreowanie ładu przestrzennego
1.2.3.	Wypracowanie i wdrożenie Systemu Informacji Geograficznej (GIS) ROF	16. Zapobieganie nadmiernej suburbanizacji i kreowanie ładu przestrzennego
1.3	Wzrost znaczenia ROF na szczeblu regionalnym i krajowym	
1.3.1.	Utworzenie wspólnej grupy interesu ROF	
2. Rozwój społeczno-gospodarczy ROF		
2.1	Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej i warunków prowadzenia działalności gospodarczej w ROF	
2.1.1.	Przygotowanie spójnej oferty terenów inwestycyjnych	2. Rozwój produkcji: tworzenie warunków przyjaznych dla inwestorów i przedsiębiorców 9. Wspieranie rozwoju miast regionalnych i subregionalnych
2.1.2.	Utworzenie spójnego systemu obsługi inwestora	2. Rozwój produkcji: tworzenie warunków przyjaznych dla inwestorów i przedsiębiorców
2.1.3.	Rozwój infrastruktury otoczenia biznesu	2. Rozwój produkcji: tworzenie warunków przyjaznych dla inwestorów i przedsiębiorców
2.1.4.	Wspieranie rozwoju nowych przedsiębiorstw	3. Wspieranie tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw produkcyjnych 10. Restrukturyzacja miast w celu wzmocnienia ich funkcji społeczno-gospodarczych 11. Wzmacnianie potencjału rozwojowego i absorpcyjnego obszarów wiejskich 21. Wzrost wykorzystania zasobów ludzkich poprzez zwiększenie mobilności zawodowej i przestrzennej 36. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego w działalności gospodarczej
2.1.5.	Wspieranie rozwoju perspektywicznych branż	1. Tworzenie warunków do generowania i absorpcji innowacji 3. Wspieranie tworzenia i rozwoju przedsiębiorstw produkcyjnych 5. Tworzenie warunków do zwiększania inwestycji pozarolniczych – głównie w przemyśle rolno-spożywczym 6. Wykorzystanie i wzmocnienie specjalizacji regionalnych 7. Wspieranie rozwoju nowych technologii, w szczególności biotechnologii i biomedycyny, nanotechnologii, fotoniki i optoelektroniki, technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK) i kosmicznych 11. Wzmacnianie potencjału rozwojowego i absorpcyjnego obszarów wiejskich 26. Wspieranie rozwoju przemysłu ekologicznego i eko-innowacji 35. Wspieranie rozwoju sektora kreatywnego
2.1.6.	Poprawa standardów obsługi w urzędach administracji publicznej	
2.2	Rozwój kapitału ludzkiego na terenie ROF	
2.2.1.	Rozwój szkolnictwa ponadgimnazjalnego i wyższego w kierunku branż perspektywicznych	18. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego 20. Rozwój priorytetowych dla regionu dziedzin nauki

2.2.2.	Współpraca przedsiębiorstw ze szkolnictwem zawodowym i wyższym	1. Tworzenie warunków do generowania i absorpcji innowacji 7. Wspieranie rozwoju nowych technologii, w szczególności biotechnologii i biomedycyny, nanotechnologii, fotoniki i optoelektroniki, technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK) i kosmicznych 18. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego
2.2.3.	Doradztwo oraz szkolenia zawodowe	18. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego
2.3.	Poprawa wizerunku ROF	
2.3.1.	Rozwój i promocja komplementarnych marek w ROF	9. Wspieranie rozwoju miast regionalnych i subregionalnych 33. Upowszechnianie kultury i twórczości 34. Kreowanie miast jako centrów aktywności kulturalnej
2.3.2.	Rozwój oferty turystyczno-rekreacyjnej ROF	9. Wspieranie rozwoju miast regionalnych i subregionalnych 32. Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego do zwiększania atrakcyjności turystycznej regionu
2.3.3.	Rozbudowa usług i infrastruktury wyższego rzędu oraz aktywizacja życia społecznego ROF	33. Upowszechnianie kultury i twórczości 34. Kreowanie miast jako centrów aktywności kulturalnej
3.	Poprawa funkcjonalności ROF	
3.1.	Poprawa funkcjonalności systemu transportowego ROF	
3.1.1.	Budowa sieci węzłów komunikacyjnych w ROF	14. Spójność wewnątrzregionalna – koncentracja na najbardziej zapóźnionych podregionach 15. Rozwój form transportu przyjaznych dla środowiska i mieszkańców
3.1.2.	Priorytetyzacja transportu publicznego w Radomiu	15. Rozwój form transportu przyjaznych dla środowiska i mieszkańców
3.1.3.	Integracja transportu zbiorowego w ramach ROF	15. Rozwój form transportu przyjaznych dla środowiska i mieszkańców
3.1.4.	Poprawa stanu lokalnej infrastruktury drogowej ROF	13. Zwiększenie dostępności komunikacyjnej wewnątrz regionu 14. Spójność wewnątrzregionalna – koncentracja na najbardziej zapóźnionych podregionach
3.1.5.	Rozbudowa sieci infrastruktury rowerowej	15. Rozwój form transportu przyjaznych dla środowiska i mieszkańców
3.1.6.	Rozwój dostępności interregionalnej ROF	17. Udrożnienie systemu tranzytowego
3.2.	Modernizacja przestrzeni zurbanizowanej ROF	
3.2.1.	Modernizacja przestrzeni publicznej obszarów zabudowanych	10. Restrukturyzacja miast w celu wzmocnienia ich funkcji społeczno-gospodarczych 32. Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego do zwiększania atrakcyjności turystycznej regionu
3.2.2.	Modernizacja zdegradowanych osiedli mieszkaniowych	10. Restrukturyzacja miast w celu wzmocnienia ich funkcji społeczno-gospodarczych 25. Dywersyfikacja źródeł energii i jej efektywne wykorzystanie 31. Produkcja energii ze źródeł odnawialnych
3.2.3.	Rewaloryzacja historycznej tkanki urbanistycznej	10. Restrukturyzacja miast w celu wzmocnienia ich funkcji społeczno-gospodarczych 32. Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego do zwiększania atrakcyjności turystycznej regionu
3.2.4.	Likwidacja barier dla osób o ograniczonej aktywności ruchowej	19. Aktywizacja rezerw rynku pracy oraz działania na rzecz poprawy sytuacji demograficznej 22. Przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego, integracja społeczna
3.3.	Włączenie społeczne i zapobieganie wykluczeniu społecznemu na terenie ROF	
3.3.1.	Aktywizacja działalności NGO na terenie ROF	18. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego
3.3.2.	Poprawa dostępności i jakości	22. Przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego, integracja społeczna

	usług oraz infrastruktury dedykowanej osobom starszym	
3.3.3.	Poprawa dostępności i jakości usług oraz infrastruktury pomocy społecznej	22. Przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego, integracja społeczna 24. Podnoszenie standardów funkcjonowania infrastruktury społecznej oraz działania na rzecz ochrony zdrowia i bezpieczeństwa publicznego
3.4.	Poprawa jakości i dostępności pozostałych usług publicznych oraz infrastruktury ROF	
3.4.1.	Poprawa bezpieczeństwa na terenie ROF	24. Podnoszenie standardów funkcjonowania infrastruktury społecznej oraz działania na rzecz ochrony zdrowia i bezpieczeństwa publicznego
3.4.2.	Wzrost dostępności przedszkoli i żłobków przedszkolnego na terenie ROF	19. Aktywizacja rezerw rynku pracy oraz działania na rzecz poprawy sytuacji demograficznej
3.4.3.	Poprawa dostępności i jakości funkcjonowania infrastruktury zdrowia	24. Podnoszenie standardów funkcjonowania infrastruktury społecznej oraz działania na rzecz ochrony zdrowia i bezpieczeństwa publicznego
3.4.4.	Wzrost dostępności internetu	12. Zwiększanie dostępu do szerokopasmowego Internetu i e-usług 23. Wyrównywanie szans edukacyjnych 33. Upowszechnianie kultury i twórczości
4.	Poprawa stanu środowiska przyrodniczego ROF	
4.1.	Poprawa funkcjonalności systemu przyrodniczego ROF	
4.1.1.	Utworzenie Radomskiej Sieci Terenów Otwartych „Green Belt”	16. Zapobieganie nadmiernej suburbanizacji i kreowanie ładu przestrzennego 27. Zapewnienie trwałego i zrównoważonego rozwoju oraz zachowanie wysokich walorów środowiska 32. Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego do zwiększania atrakcyjności turystycznej regionu
4.1.2.	Poprawa drożności korytarzy ekologicznych	27. Zapewnienie trwałego i zrównoważonego rozwoju oraz zachowanie wysokich walorów środowiska
4.2.	Ograniczenie negatywnego oddziaływania społeczno-gospodarczego na środowisko ROF	
4.2.1.	Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej oraz gospodarowania odpadami komunalnymi na terenie ROF	27. Zapewnienie trwałego i zrównoważonego rozwoju oraz zachowanie wysokich walorów środowiska 29. Przeciwdziałanie zagrożeniom naturalnym 30. Poprawa jakości wód odzysk/unieszkodliwianie odpadów, odnowa terenów skażonych oraz ograniczenie emisji zanieczyszczeń
4.2.2.	Wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii oraz technologii niskoemisyjnych	25. Dywersyfikacja źródeł energii i jej efektywne wykorzystanie 28. Modernizacja i rozbudowa lokalnych sieci energetycznych oraz poprawa infrastruktury przesyłowej 31. Produkcja energii ze źródeł odnawialnych
4.2.3.	Wzrost świadomości proekologicznej mieszkańców ROF	27. Zapewnienie trwałego i zrównoważonego rozwoju oraz zachowanie wysokich walorów środowiska

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

Spójność Strategii z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego widoczna jest względem priorytetowego celu strategicznego:

- **Przemysł i produkcja:** *Rozwój produkcji ukierunkowanej na eksport w przemyśle zaawansowanych i średniozaawansowanych technologii oraz w przemyśle i przetwórstwie rolno-spożywczym (spójność z działaniem 2.1.5. Wspieranie rozwoju perspektywicznych branż)*

Strategia jest spójna także ze wszystkimi celami strategicznymi i ramowymi PZPW:

- **Gospodarka:** Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój działalności gospodarczej oraz transfer i wykorzystanie nowych technologii (spójność z działaniami celu operacyjnego 2.1. Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej i warunków prowadzenia działalności gospodarczej w ROF)
- **Przestrzeń/transport:** Poprawa dostępności i spójności terytorialnej regionu oraz kształtowanie ładu przestrzennego (spójność z działaniami celów operacyjnego 1.2. Uporządkowanie struktury przestrzennej ROF oraz 3.1. Poprawa funkcjonalności systemu transportowego ROF)
- **Spółeczeństwo:** Poprawa jakości życia oraz wykorzystanie kapitału ludzkiego i społecznego do tworzenia nowoczesnej gospodarki (spójność z działaniami celów operacyjnych 2.2. Rozwój kapitału ludzkiego na terenie ROF, 3.3. Włączenie społeczne i zapobieganie wykluczeniu społecznemu na terenie ROF oraz 3.4. Poprawa jakości i dostępności pozostałych usług publicznych oraz infrastruktury ROF)
- **Środowisko i energetyka:** Zapewnienie gospodarce regionu zdywersyfikowanego zaopatrzenia w energię przy zrównoważonym gospodarowaniu zasobami środowiska (spójność z działaniami celu operacyjnego 4.2. Ograniczenie negatywnego oddziaływania społeczno-gospodarczego na środowisko ROF)
- **Kultura i dziedzictwo:** Wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarczego regionu i poprawy jakości życia (spójność z działaniami celu operacyjnego 2.3. Poprawa wizerunku ROF)

10 Założenia monitoringu

Monitoring realizacji *Strategii* zostanie oparty na dwóch filarach. Pierwszym z nich będzie bieżący monitoring wynikający z koordynacji wdrażania *Strategii* i funkcjonowania ROF w oparciu o Radę ROF (patrz działanie 1.1.1.). Monitoring ten będzie miał na celu bieżącą wzajemną koordynację i sprawozdawczość realizowanych przez Partnerów ROF działań.

Drugim filarem monitoringu będzie pomiar wskaźników przypisanych poszczególnym celom operacyjnym. Zestawienie wskaźników, celów, źródeł danych oraz wartości bazowych i zakładanych zostało przedstawione w poniższej tabeli. Wartości zostały wskazane dla roku 2015 – bazowego oraz lat 2022 i 2030 – lat w których zakładana jest realizacja badania ewaluacyjnego *Strategii*. Wskaźniki zostały oparte zarówno na danych ogólnodostępnych jak i na danych wymagających realizacji badania własnego. Wartości wskaźników wskazanych dla poszczególnych lat będą obliczane na podstawie najaktualniejszych danych charakteryzujących dany wskaźnik dostępnych w roku pomiarowym. Realizacja badania ewaluacyjnego stanowić będzie przedmiot spotkań Rady ROF, odpowiednio w 2022 r. oraz 2030 r. Zgodnie z założeniami realizacyjnymi działania 1.1.1., spotkania Rady ROF będą odbywać się minimum dwa razy do roku. Odpowiednio w 2020 r. i 2030 r., w ramach pierwszego spotkania zasygnalizowane zostanie przystąpienie do ewaluacji, celem zmobilizowania Partnerów ROF oraz podziału pomiędzy nich pracy związanej z badaniem. W ramach drugiego spotkania nastąpi prezentacja oraz podsumowanie ewaluacji oraz stanu realizacji *Strategii*. W przypadku wystąpienia odstępstw od zakładanych wartości wskaźników, spotkanie to będzie miało na celu wypracowanie rozwiązań interwencyjnych i korygujących.

1.	Wzmocnienie zdolności instytucjonalnych ROF	Wskaźniki	Wartość 2015	Wartość 2022	Wartość 2030	Źródło danych
1.1.	Wypracowanie i wdrożenie modelu bieżącej współpracy JST w ramach ROF	Liczba spotkań Rady ROF w ciągu 8 lat	0	14	16	Badanie własne
1.2	Uporządkowanie struktury przestrzennej ROF	Liczba gmin ROF, które przeprowadziły aktualizację SUKiZP zgodnie z Kierunkami Zagospodarowania Przestrzennego ROF	0	15	15	Badanie własne
		Udział powierzchni pokrytej MPZP w ROF	5,6%	25,0%	35,0%	GUS BDL
		Udział powierzchni pokrytej MPZP w gminie ROF charakteryzującej się najniższą wartością	0% (gmina wiejska Pionki)	10,0%	15,0%	GUS BDL
1.3	Wzrost znaczenia ROF na szczeblu regionalnym i krajowym	Liczba zakończonych sukcesem interwencji ROF względem krajowych i regionalnych inwestycji infrastrukturalnych w ciągu 8 lat	0	3	5	Badanie własne
2.	Rozwój społeczno-gospodarczy ROF					
2.1	Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej i warunków prowadzenia działalności gospodarczej w ROF	Liczba inwestycji zagranicznych zrealizowanych na terenie ROF w ciągu 5 lat	10	15	20	http://www.paiz.gov.pl/
		Stosunek liczby firm nowo zarejestrowanych do wyrejestrowanych z rejestru REGON w ROF ciągu 5 lat	1,06	1,11	1,15	GUS BDL
		Liczba firm z branż perspektywicznych ³ prowadzących działalność na terenie ROF	1873	2060	2266	GUS BDL
2.2	Rozwój kapitału ludzkiego na terenie ROF	Stosunek liczby bezrobotnych do liczby ludności w wieku produkcyjnym	0,15	0,14	0,12	GUS BDL

³ Działy PKD: 10, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27 i 28

		Udział bezrobotnych bez zawodu w ogóle bezrobotnych	2,9% ⁴	2,6%	2,3%	Monitoring zawodów deficytowych i nadwyżkowych - opracowania dla Radomia i Powiatu Radomskiego
		Udział bezrobotnych absolwentów w ogóle bezrobotnych ⁵	2,9% ⁶	2,5%	2,1%	GUS BDL
2.3	Poprawa wizerunku ROF	Liczba corocznych wydarzeń o zasięgu regionalnym lub krajowym	0	3	5	Badanie własne
		Liczba turystów zagranicznych	8599	9459	10405	GUS BDL
		Liczba turystów krajowych	50650	55715	61287	GUS BDL
3. Poprawa funkcjonalności ROF						
3.1.	Poprawa funkcjonalności systemu transportowego ROF	Udział przemieszczeń wykonywanych samochodem	50,3%	47,8%	45,4%	Badanie własne
		Udział przemieszczeń wykonywanych komunikacją zbiorową	20,7%	24,8%	29,8%	Badanie własne
		Udział przemieszczeń wykonywanych rowerem	4,2%	5,3%	6,6%	Badanie własne
3.2.	Modernizacja przestrzeni zurbanizowanej ROF	Udział pozytywnych ocen atrakcyjności terenów miejskich ROF wśród mieszkańców miast i gmin miejsko-wiejskich ROF	52,0%	58,5%	65,8%	Badanie własne
		Udział pozytywnych ocen atrakcyjności terenów miejskich ROF wśród mieszkańców gmin wiejskich ROF	20,1%	26,1%	33,9%	Badanie własne
3.3.	Włączenie społeczne i zapobieganie wykluczeniu społecznemu na terenie ROF	Liczba organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców	20,2	21,8	23,6	Baza Danych Moja Polis
		Udział liczby osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej w ogóle ludności ROF	9,5%	9,0%	8,6%	GUS BDL

⁴ Bez gminy Orońsko

⁵ Bezrobotnym absolwentem jest osoba, która jest bezrobotna w okresie do upływu 12 miesięcy od dnia określonego w dyplomie, świadectwie czy innym dokumencie potwierdzającym ukończenie szkoły lub zaświadczeniu o ukończeniu kursu.

⁶ Bez gminy Orońsko

		Udział liczby osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej w ogólnej ludności w gminie ROF charakteryzującej się najwyższą wartością	16,8% (Orońsko)	15,1%	13,6%	GUS BDL
3.4.	Poprawa jakości i dostępności pozostałych usług publicznych oraz infrastruktury ROF	Liczba dzieci przypadających na 1 miejsce w przedszkolu	1,4	1,3	1,2	GUS BDL
		Liczba mieszkańców przypadających na 1 miejsce w szpitalu	221,2	210,1	199,6	GUS BDL
		Liczba uczniów szkół podstawowych i gimnazjów przypadających na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczonych do użytku uczniów	12,9	10,3	8,2	GUS BDL
4. Poprawa stanu środowiska przyrodniczego ROF						
4.1.	Poprawa funkcjonalności systemu przyrodniczego ROF	Udział powierzchni lasów w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich ROF	25,1%	26,1%	27,0%	GUS BDL
		Udział powierzchni lasów w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich ROF w gminie charakteryzującej się najniższą wartością	4,6% (Wierzbica)	6,0%	7,8%	GUS BDL
4.2.	Ograniczenie negatywnego oddziaływania społeczno-gospodarczego na środowisko ROF	Udział ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w ROF	67,2%	73,9%	81,3%	GUS BDL
		Udział ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej w gminie ROF charakteryzującej się najniższą wartością	0% (gmina Kowala)	25,0%	35,0%	GUS BDL
		Wartość indeksu jakości powietrza dla Radomia	4,52	4	3	http://sojp.wios.warszawa.pl/

11 Wykaz wynikających ze Strategii postulowanych zmian w dokumentach lokalnych, regionalnych i krajowych

11.1 Wnioski do dokumentów planistycznych JST ROF

- **Uwzględnienie Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego ROF** – Postuluje się aktualizację Studiów Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego (SUKiZP) gmin ROF mające na celu uwzględnienie Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego ROF, wypracowanych w ramach działania 1.2.1. *Wyznaczenie spójnych Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego ROF.*
- **Pozostawienie terenów otwartych zgodnie z założeniami Radomskiego Systemu Terenów Otwartych „Green Belt”**– Postuluje się aktualizację SUKiZP gmin ROF w celu uwzględnienia zasięgu RSTO „Green Belt” stanowiącej koncepcję opracowaną w ramach modułu środowiskowego *Strategii* w dokumencie pn. *Sieć wielofunkcyjnych terenów otwartych systemu przyrodniczego (Green Belt) – Etap VII. Zintegrowany program zarządzania zasobami przyrodniczymi i wodnymi Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2015-2020 z perspektywą do roku 2030.*
- **Koncentrowanie zabudowy oraz rozwoju infrastruktury na obszarach już zagospodarowanych** – Postuluje się aktualizację Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego (MPZP) w celu koncertowania zabudowy oraz rozwoju infrastruktury na terenach już zagospodarowanych i ograniczenia jej rozwoju na terenach RSTO „Green Belt” oraz obszarach niezagospodarowanych.
- **Oparcie planowania przestrzennego na MPZP** – Postuluje się, aby Partnerzy ROF podjęli działania zmierzające do wzrostu pokrycia terenów poszczególnych gmin Miejscowymi Planami Zagospodarowania Przestrzennego, z uwzględnieniem terenów priorytetowych wskazanych w Kierunkach Zagospodarowania Przestrzennego ROF (patrz działanie 1.2.1. oraz 1.2.2.)
- **Uwzględnienie przebiegu drogi S7 oraz wariantów S12** - Postuluje się aktualizację SUKiZP gmin Jedlińsk, Zakrzew, Wolanów, Orońsko, Kowala, Skaryszew oraz Gózd w celu uwzględnienia planowanego przebiegu drogi S7 oraz wariantów przebiegu drogi S12.
- **Uwzględnienie obszarów zdegradowanych Radomia, Pionek, Skaryszewa i Iłży** – Postuluje się aktualizację Studiów Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego (SUKiZP) miast Radom i Pionki oraz gmin Iłża i Skaryszew mające na celu uwzględnienie zdiagnozowanych na ich terenie obszarów zdegradowanych wskazanych w dokumencie pn. *„Zintegrowany program inwestycji i rozwoju i miejsc pracy w obszarach rewitalizowanych Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego”.*

11.2 Wnioski do dokumentów regionalnych i krajowych

- **Delimitacja obszaru funkcjonalnego Radomia zgodna z granicami ROF** – Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego i Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju obliguje do wyznaczenia obszarów funkcjonalnych wokół największych miast. Postuluje się, aby obszar funkcjonalny Radomia był zgodny z granicami ROF;
- **Delimitacja zielonego pierścienia wokół Radomia zgodna z założeniami RSTO Green Belt** – Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego i Koncepcja Przestrzennego

Zagospodarowania Kraju obliguje do wyznaczenia zielonych pierścieni wokół największych miast. Ustanowienie takiego obszaru ma na celu ochronę i wzmocnienie funkcji przyrodniczych miast i terenów ich otaczających oraz zapobieganie chaotycznej suburbanizacji. Postuluje się, aby zielony pierścień wokół Radomia był zgodny z założeniami RSTO Green Belt.

- **Rozwój Portu Lotniczego Radom** – Postuluje się podkreślenie w dokumentach szczebla regionalnego i krajowego (Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego, Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do 2030 roku) rangi radomskiego portu lotniczego jako ważnego ogniwa regionalnego systemu transportowego w lotniczym ruchu pasażerskim i towarowym.
- **Preferencja dla przebiegu drogi ekspresowej S12 jak najbliżej miasta Radom** – Program Budowy Dróg Krajowych i Autostrad na lata 2014-2023 nie przewiduje budowy drogi ekspresowej S12. Wskutek tego zrealizowanie tej inwestycji w najbliższych latach wydaje się mało prawdopodobne. Postuluje się uwzględnienie budowy drogi ekspresowej S12 w Programie Budowy Dróg Krajowych i Autostrad na lata 2014-2023 w wariantcie przebiegającym jak najbliżej Radomia.
- **Rewitalizacja obszarów zdegradowanych na terenie ROF** – Postuluje się uwzględnienie w ramach regionalnych i krajowych dokumentów strategicznych (Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego, Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do 2030 roku) obszarów zdegradowanych ROF wyszczególnionych w *Strategii* - centralnych obszarów miast Radom, Pionki, Iłża i Skaryszew.

12 Bibliografia

- *Delimitacja Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego*, EU Consult, 2014
- *Analiza trafności ocen dotychczasowych opracowań z zakresu urbanistyki i transportu dla obszaru ROF*, Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Komunikacji RP Oddział w Krakowie, 2014
- *Historyczna analiza rozkładu ruchu. Macierz historyczna dla ROF*, Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Komunikacji RP Oddział w Krakowie, 2014
- *Analiza przemieszczeń i preferencji komunikacyjnych na obszarze ROF*, Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Komunikacji RP Oddział w Krakowie, 2014
- *Wytyczne do projektowania zorientowanego na rozwój transportu zbiorowego oraz pieszego i rowerowego*, Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Komunikacji RP Oddział w Krakowie, 2014
- *Analizy transportowo-przestrzenne na potrzeby zintegrowanego systemu transportu ROF. Rekomendacje dla planowania przestrzennego w ROF i województwie*, Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Komunikacji RP Oddział w Krakowie, 2014
- *Zintegrowany system transportu zbiorowego w ROF*, Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Komunikacji RP Oddział w Krakowie, 2014
- *Prognoza oddziaływania na środowisko skutków realizacji dokumentu pn.: „Zintegrowany system transportu zbiorowego w ROF” (Etap VI)*, Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Komunikacji RP Oddział w Krakowie, 2014
- *Opracowanie ekofizjograficzne dla obszaru Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego*, Pracownia Badań Ekologicznych „Natura” Marek Wierzba, 2014
- *Inwentaryzacja i waloryzacja zbiorowisk roślinnych oraz terenów o wysokim potencjale biologicznym w obrębie Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego (ROF)*, Pracownia Badań Ekologicznych „Natura” Marek Wierzba, 2014
- *Inwentaryzacja gatunków wskaźnikowych i rzadkich w obrębie Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego (ROF)*, Pracownia Badań Ekologicznych „Natura” Marek Wierzba, 2014
- *Analiza uwarunkowań przyrodniczych na potrzeby Zintegrowanego programu zarządzania zasobami przyrodniczymi i wodnymi dla Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego (ROF) – Delimitacja obszarów chronionych*, Pracownia Badań Ekologicznych „Natura” Marek Wierzba, 2014
- *Koncepcja utworzenia, ochrony, zagospodarowania i zarządzania siecią terenów otwartych (Green Belt) w obrębie Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego*, Pracownia Badań Ekologicznych „Natura” Marek Wierzba, 2014
- *Rekomendacje do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w obrębie Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego w zakresie zrównoważonego rozwoju obszarów chronionych*, Pracownia Badań Ekologicznych „Natura” Marek Wierzba, 2014
- *Zintegrowany program zarządzania zasobami przyrodniczymi i wodnymi Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2015-2020 z perspektywą do roku 2030*, Pracownia Badań Ekologicznych „Natura” Marek Wierzba, 2014
- *Konsultacje społeczne i strategiczna ocena oddziaływania na środowisko do „Zintegrowanego programu zarządzania zasobami przyrodniczymi i wodnymi ROF na lata 2015-2020 z perspektywą do roku 2030” – Prognoza oddziaływania na środowisko*, Pracownia Badań Ekologicznych „Natura” Marek Wierzba, 2014
- *Przeciwdziałanie problemom rozwojowym i społecznym Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego poprzez rewitalizację obszarów zdegradowanych*

- *Preferencje osiedleńcze mieszkańców Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego*
- *Scenariusze rozwoju aktywności inwestycyjnej w Radomskim Obszarze Funkcjonalnym*
- *Zintegrowany program inwestycji i rozwoju miejsc pracy w obszarach rewitalizowanych Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego*
- *Strategia Radomskiej Strefy Gospodarczej na lata 2015-2020, Fundacja Centrum Innowacji Fire, 2015*
- *Koncepcja obsługi komunikacyjnej aglomeracji Radomia, Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie – Oddział Terenowy w Radomiu, 2015*
- *Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego – www.stat.gov.pl*

Opracowanie:
AGERON Polska na zlecenie
Gminy miasto Radom
Sierpień, 2015

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej, przyznanych w ramach
„Konkursu dotacji na działania wspierające jednostki samorządu terytorialnego w zakresie
planowania miejskich obszarów funkcjonalnych”